

ความเชื่อแบบตะละโคว การประพาศิพิดเช่นนี้คนในชนเผ่าในพื้นที่ที่นับถือความเชื่อแบบตะละโควไม่สามารถยอมรับการกระทำสิ่งที่เกิดขึ้นได้ พระศรีสุวรรณคีรีคนที่ 5 ไม่มีความชอบธรรมที่จะมาร่วมงานพิธีกรรมที่ “โลว่าบอง” ในการสักการะรอยเท้าช้างเผือกศักดิ์สิทธิ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ได้เล่าว่าความผิดที่เจ้าเมืองได้ฝ่าฝืนข้อห้ามความเชื่อในการมีเมีย 3 คนทำให้ที่ดินบริเวณที่ปลูกบ้านของพระศรีสุวรรณคีรีที่หมู่บ้านสะนีพุงได้ยุบตัวลงมา และตัวท่านเจ้าเมืองเองก็ต้องย้ายตัวเองออกจากสะนีพุงมาตั้งชุมชนแห่งใหม่ที่อ.สังขละบุรี คือ บ้านนิละ ซึ่งปัจจุบันได้จมน้ำอยู่ใต้น้ำหมดแล้ว

2. ยุคทะนะปะปะ หมายถึงช่วงที่เกิดสงครามญี่ปุ่น เมื่อสงครามญี่ปุ่นเกิดขึ้นได้ 3 ปี พม่าก็หักหลังญี่ปุ่นอีก อันเนื่องด้วยเหตุว่าอังกฤษจะแพ้สงคราม และพม่าก็จะถูกญี่ปุ่นครอบงำต่อ จากนั้นพม่าก็ได้เข้าร่วมกับรัฐบาลอังกฤษ และอังกฤษได้หักหลังญี่ปุ่นอีก ไปทิ้งระเบิดในเมืองหลวงของญี่ปุ่น ส่วนอังกฤษเห็นว่าจะแพ้สงครามแล้ว ก็ได้จัดตั้งกลุ่ม KNU ในพม่า โดยให้เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวในพม่าทั้งทางการเมืองและการทหาร ซึ่งมีอังกฤษเป็นผู้หนุนหลังหลักอีกที จากนั้นประเทศพม่าก็เริ่มเดือดร้อน ซึ่งอังกฤษพยายามแทรกซึมให้เกิดปฏิกิริยาตนเองอย่างอิสระในประเทศพม่า ก็เป็นยุคหนึ่งจนถึงทุกวันนี้ ก็จะหมดยุคทะนะปะปะ ทาง KNU เองก็ล่มสลายได้มีความขัดแย้งกันในกลุ่มต่างๆ เป็นเพราะความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากตะวันตก ทำให้ความล่มสลายเกิดขึ้นในหมู่ของกองกำลัง KNU และทฤษฎีตะวันตกก็ได้เข้ามาในประเทศไทยเหมือนกัน ทำให้เกิดความเดือดร้อนในพม่าเพิ่มขึ้น มันเหมือนกับประเทศไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่แนวคิดทางการเมืองแทรกซึมและแผ่ขยายอำนาจไปถึงพม่าเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ ในพม่าถูกสร้างความสับสนวุ่นวาย ผู้คนอยู่กันไม่ได้ ต้องอพยพหลบหนีภัยขึ้นมาหาที่พึ่งในประเทศไทย ส่วนในประเทศไทยถูกสร้างให้มองคู่มือมีการพัฒนาก้าวหน้าไปข้างหน้า ถ้าหากเราดูผิวเผินจะเหมือนว่ามีการดำรงชีพอยู่อย่างสงบสุข และมีความเจริญก้าวหน้าก้าวหน้าไปอย่างรีบเร่ง ที่มาจากความรู้ทางตะวันตก ทรัพย์สินสมบัติที่ระดับบ้านเมืองขณะนี้ไม่ใช่ชีวิตแท้ของคนไทย ในที่สุดกลายเป็นซากโครงกระดูกกลายเป็นปัสสาวะ ถ้าหากจะพูดอย่างนั้นกลายเป็นกระเทยพวกตะวันตก แต่มันเป็นความจริง อย่างพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยก็เกิดขึ้นอย่างนี้ซึ่งมันมากระทบกับชนเผ่าของเรา การเรียน การศึกษา ภาษาพูด ภาษาเขียนได้ถูกกลืนสูญหายไป ในยุคสมัยทะนะปะปะชีวิตผู้คนตกต่ำ ประเพณีวัฒนธรรมได้ค่อยๆเสื่อม

หายไป คนถูกกดขี่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ผู้หญิงถูกกระทำ มีการไปเอาผู้หญิงไปลากลงจากบนบ้านแล้วเอามาข่มขืนและฆ่าทิ้ง ผู้ที่ถูกกระทำส่วนใหญ่จะเป็นพวกแขก พวกฝรั่ง และพวกพม่า ส่วนคนในชนเผ่าชุกถูกกระทำน้อยกว่าในที่นี้หมายถึงชนเผ่าชุกที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ฝั่งปะเอย เรามองความสูญเสียที่เกิดผลกระทบผู้คนทั่วโลก นับว่าเป็นยุคสมัยที่ตกต่ำที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทั้งโลก ซึ่งไม่ได้หมายถึงการตกต่ำของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง เมื่อเหตุการณ์ความยากไร้ตกต่ำมาจนถึงที่สุดแล้ว กลายเป็นเรื่องที่จะต้องมาฟื้นฟูกันใหม่อีกครั้ง ในสมัยของญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกกลับไป ทำให้พวกเราต้องลำบากยากจน ข้าวไม่มีจะกิน รองเท้าสักคู่ไม่มีจะใส่ เราลองมาย้อนดูเวลาเปรียบเทียบกับอดีตเมื่อประมาณ 40 – 50 ปีที่ผ่านมากับยุคปัจจุบัน ซึ่งจะพบว่าในอดีตจะไม่มีคามเดือดร้อนในเรื่องของทรัพยากรทางธรรมชาติ ถ้าหากคนเรามีกำลังความสามารถก็ใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้ตามใจชอบ ไม่มีความขาดแคลนเรื่องการใช้ทรัพยากร มีแต่ทรัพยากรล้อมรอบตัวเรา ถ้าหากจะเปรียบเทียบกับช่วงสมัยสงครามญี่ปุ่น เราจะต้องลักทอนฝืนฝืนฝืน หลังจากสงครามแล้วจนถึงปัจจุบันเรามีเสื้อผ้าไม่ต้องลักทอนอีกต่อไป แต่กลับเป็นว่าเราถูกกลืนไปแล้ว นั่นคือเหตุการณ์ในยุคสมัยของทะเลาะปาปะ ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มลดลง ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเริ่มเกิดขึ้น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หมู่บ้านสูญเสียคือหมู่บ้านเฮอะนีฟุง หมู่บ้านวาเหล่ หมู่บ้านนงไนโพ และนอกจากนั้นกลายเป็นหมู่บ้านที่ไม่มีใครอยู่ เพราะว่าเกิดปัญหาโรคระบาด เจ็บป่วย ล้มตาย เกิดโรคห่า ท้องร่วง ทำให้จำเป็นต้องหลบหนีภัยจากเชื้อโรคไปอยู่ตามป่าตามเขา ทรัพยากรสมบัติก็สูญหาย เกิดปัญหาเชื้อชุกชุมมากขึ้นเพราะไปกัดกินซากศพ ทำให้พวกเราต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติ โดยใช้การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อบ้าง หรือหลบหนีเข้าไปป่าลึกบ้าง ขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชนมีความรู้ความสามารถในการอพยพหลบหนีภัยสงคราม เพราะว่าสงครามได้ก่อให้เกิดปัญหาการปล้นจี้ เกิดเชื้อโรคระบาด เกิดความอดอยาก หมู่บ้านที่กระทบจากภัยสงครามได้แก่ หมู่บ้านไล่โว่ หมู่บ้านที่มูคี หมู่บ้านเกาะสะเค็ง หมู่บ้านโจคีฟือ หมู่บ้านไมด้ว หมู่บ้านสะเนฟอง หมู่บ้านทิพูโซ้ว หมู่บ้านนงไนโพ หมู่บ้านที่ทาบอง หมู่บ้านกู่เฮาะ หมู่บ้านที่กะเปีย หมู่บ้านกู่กะหริ หมู่บ้านกองเผ่อ ในยุคสมัยทะเลาะปาปะ เกิดความล่มสลายสูญเสียอย่างไรจนไม่สามารถบอกเล่าได้ แต่ถ้าพูดถึงในยุคสมัยของทะเลาะปาปะชีวิตของผู้คนนั้นความสุขสบายในชีวิตของผู้คนหายไป เพราะว่าเกิดการปล้นจี้ ฆ่า ข่มขืน มีกลุ่ม

โจรเกิดขึ้นมากมายเพื่อแย่งชิงปล้นทรัพย์สินสมบัติของผู้คน ผู้คนถูกระทำถูกทำร้าย ความเดือดร้อนต่างๆที่เกิดขึ้นเกิดขึ้นไปทุกหย่อมหญ้าไม่ว่าสามัญชนทั่วไปหรือว่าพระสงฆ์องค์เจ้า ในช่วงยุคสมัยที่พระนเรศวรมหาราชเป็นพระเจ้าอยู่หัวจึงเป็นช่วงเวลาชีวิตที่ผู้คนในชนเผ่าตกต่ำมาก

3.ยุคพระนเรศวรมหาราช หมายถึง ในยุคสมัยนี้มีเหตุการณ์หลักๆที่สร้างผลกระทบกับชุมชนอยู่ 3 ประการคือ 1.การเข้ามาของมิชชันนารีเพื่อทำการเผยแผ่ศาสนาในชุมชน ได้สร้างผลกระทบกับคนในชุมชนที่มีความเชื่อแบบตะหละโควและความเชื่อของศาสนาพุทธ

2.การเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยช่วงสมัย 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 ที่ได้ทำให้นักศึกษาปัญญาชนได้ออกจากเมืองเข้ามาอยู่ในป่าเคลื่อนไหวกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยได้เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกับชาวบ้านและได้ชักชวนให้ชาวบ้านอยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยด้วยเช่นกัน ทั้งๆที่ชาวบ้านไม่ได้เป็นศัตรูกับรัฐมาก่อน การเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวบ้านนั้นมาจากหลายสาเหตุ ส่วนหนึ่งมาจากการหวาดกลัวการถูกกวาดล้างเผ่าพันธุ์จากกองทัพที่ไม่พอใจกับการนับถือความเชื่อแบบตะหละโควของชาวบ้าน ดังนั้นการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์จึงเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับความเชื่อแบบดั้งเดิม ชาวบ้านหลายคนต้องตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ก็ต้องตัดขาดจากความเชื่อแบบดั้งเดิม เพราะวิธีการปฏิบัติที่ไม่เหมือนกัน

3.การเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐและเอ็นจีโอ นับจากการถอนตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย การเข้ามาทำงานของหน่วยงานราชการก็มีความชัดเจนมากขึ้น หลายหน่วยงานได้เข้ามาทำงานกับชาวบ้าน โดยระยะแรกๆเป็นหน่วยงานทางด้านความมั่นคง ต่อจากนั้นเป็นหน่วยงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เข้ามาต้องการส่งเสริมชาวบ้านในด้านต่างๆ นอกจากนั้นองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆในรูปแบบของมูลนิธิต่างๆก็เข้ามาศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลและทำงานพัฒนากับชาวบ้าน ทำให้ได้ส่งผลกระทบมากมายกับโครงสร้างความเชื่อและพิธีกรรมของคนในชุมชน

การปฏิสัมพันธ์กับภายนอก: กรณีคริสเตียน/มิชชันนารี

มิชชันนารีเป็นกลุ่มคนจากภายนอกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพี่น้องชนเผ่าในพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ มีบันทึกว่าในช่วงปี พ.ศ. 2503-2510 คณะมิชชันนารีได้เข้าไปยังหมู่

บ้านไถ่ถ้องคู่ 4 ครั้ง ในเวลานั้นมิชชันนารีได้พยายามเสนอที่จะสร้างโรงเรียนและโรงพยาบาลให้ แต่ถ้ายังปฏิเสธเพราะเกรงว่าความเจริญจะนำอบายมุขเข้ามาและทำให้คนออกนอกศีลธรรม ต่อมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2511-2531 มิชชันนารีกับชาวไถ่ถ้องคู่ก็ขาดการติดต่อกัน เพราะเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติขึ้นและถ้ายี่สิบปีที่ 7 ซึ่งเคยติดต่อกับมิชชันนารีได้เสียชีวิตลง ต่อมาในปี พ.ศ.2532 ได้มีทีมมิชชันนารีเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านแห่งนี้อีกครั้งและได้พูดคุยกับถ้ายี่สิบปีที่ 8 พอถึงปี พ.ศ. 2533 ก็ได้มีมิชชันนารีครอบครัวหนึ่งเข้าไปอาศัยอยู่นานถึง 6 เดือน หลังจากนั้นทั้งสองฝ่ายได้ทำสัญญาค้ำน้ำสาบานกันเนื่องจากชาวไถ่ถ้องคู่เกรงว่าฝรั่งจะทอดทิ้งพวกเขาและไม่รักเขาตลอดไป โดยจะต้องยึดมั่นในคำสัญญาฝ่ายละ 3 ข้อ คือ

“ฝ่ายคริสเตียนเสนอให้ชาวไถ่ถ้องคู่รับข้อตกลง 3 ข้อ คือ

1) จะให้เสื้อผ้าชุดหนึ่งเป็นเครื่องประดับกาย อันหมายถึง ความรู้ สติ ปัญญา การศึกษา รวมทั้งจริยธรรม ที่ชาวบ้านไถ่ถ้องคู่จะต้องรับไว้ เพราะว่าเมื่อไปไหนมาไหนจะได้ไม่อับอายขายหน้าผู้อื่น ไม่ต้องเป็นคนโง่เปลือยกาย จะได้มีปัญหาประดับตัว

2) จะให้รองเท้าคู่หนึ่ง อันหมายถึงครอบครัวของผู้รับใช้พระเจ้า เมื่อสวมรองเท้าไปไหนไหน เท้าจะไม่เปื้อน นามจะไม่ทิ่ม อยู่กับผู้รับใช้พระเจ้า ผู้รับใช้พระเจ้าจะสอนในทางธรรม เพื่อจะดำเนินชีวิตที่ปราศจากอันตรายแห่งจิตวิญญาณและจะถึงที่หมายอย่างปลอดภัย

3) จะให้หมวกใบหนึ่ง ผ้าโพกหัวผืนหนึ่ง เพื่อจะประดับศรัทธาและเป็นเครื่องกันแดด ฝน ของชิ้นนี้เป็นเครื่องที่สวมไว้ในที่สูงสุดของร่างกายคือ บนหัว อันหมายถึงในชีวิตของชาวตะละโควและทุกคนชาติในโลกนี้จะต้องกราบนมัสการพระเจ้าเพียงองค์เดียว

ทั้ง 3 ข้อนี้ชาวตะละโควยอมรับและฝ่ายชาวตะละโคว บ้านไถ่ถ้องคู่เสนอให้คริสเตียนรับ 3 ข้อ ดังนี้

1) เมื่อคริสเตียนมาอยู่ก็อย่าได้ทำลายขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การแต่งกาย การเกล้าผม รวมทั้งอาหารการกิน อย่าได้ทำลายเป็นอันขาด

2) อย่าได้ทำลายศีล 5 อันเป็นกฎยึดถือและยึดมั่นของชาวตะละโควมาตั้งแต่โบราณกาลมา คือ

- (1) อย่าได้ฆ่ามนุษย์
- (2) อย่าลักทรัพย์ ลักขโมย หรือหยิบสิ่งของของผู้อื่นก่อนที่เจ้าของอนุญาต
- (3) อย่าพูดปด พูดเท็จ
- (4) อย่าล่วงประเวณีฟัวเมียผู้อื่น อย่าเล่นซู้ มีสามีหรือภรรยาได้เพียงคนเดียวในขณะที่ทั้งคู่ยังมีชีวิตอยู่
- (5) อย่าดื่ม เสพ กินของมีนเมา อย่าเล่นการพนันทุกชนิดซึ่งจะทำให้เสียคน

3) มอบแหวนให้วงหนึ่ง แหวนนั้นไม่มีข้อต่ออันใด ความรักก็ไม่เคยสิ้นสุดกันนั้น (มิได้ให้แหวนจริงเป็นเพียงอุปมา) หมายความว่า การสัญญาครั้งนี้ทั้งสองฝ่ายอย่าได้ทำลายคำสัญญาต่อกัน อย่าได้ทอดทิ้งกัน เปรียบเหมือนชายหนุ่มและหญิงสาวที่หมั้นกันนั่นเอง

ทั้งสามข้อนี้ทางมิชชันนารี (คริสเตียน) ยอมรับ”

(บันทึกการประชุมชาวบ้านไถ่ล่องคู้, 23 มกราคม 2536

นายหม่องเอหมี ผู้ใหญ่บ้านไถ่ล่องคู้บันทึกเทป)

การที่ความสัมพันธ์กับมิชชันนารีหรือฝรั่งเป็นไปอย่างค่อนข้างราบรื่นนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความเชื่อที่สืบทอดกันมาผ่านทางเรื่องเล่าหรือตำนานที่ว่า โฟลัวเป็นลูกคนโตของ “ไจย” หรือพระเจ้า ส่วนชนชาติอื่นๆ คือ จีน ไทย พม่า มอญ แยก เป็นน้องของโฟลัว โดยมีฝรั่งเป็นน้องคนสุดท้อง อยู่มาวันหนึ่ง “ไจย” ได้ลงมาเยี่ยมดูลูกๆ และได้นำหนังสือเงินกับหนังสือทองมาให้ลูกๆ ทุกคนได้อ่าน เพื่อจะได้มีความรู้ติดตัว ฟักคนโตหรือโฟลัวเมื่อได้รับหนังสือแล้วก็คัดลอกลงในหนังสือตัวจากนั้นก็วางลงบนตอไม้และกลับไปทำไร่นาตามปกติ ขณะที่น้องคนอื่นๆ ได้อ่านหนังสือนี้กันหมดทุกคน ส่วนน้องคนเล็กเมื่อได้รับหนังสือแล้วก็ออกเดินทางไปเมืองไกล ก่อนไปได้บอกกับฟักคนโตว่าสักวันหนึ่งตนจะกลับมาพร้อมกับหนังสือเงินหนังสือทองนี้ ในขณะที่ฟักคนโตมัวแต่เพลิดเพลินกับการทำไร่นาลืมนึกถึงหนังสือที่ตนได้คัดลอกไว้ เมื่อนึกขึ้นได้จึงรีบวิ่งกลับไปทักตอไม้ แต่ปรากฏว่ามดปลวกได้กัดกินตัวหนังสือจนหมดและที่ตอไม้มีเพียงแต่รอยของไก่อ๊เจี้ยปรากฏอยู่

โพล์จึงได้คัดลอกรอยไก่อ๋มนี่มาเป็นภาษาเขียนเรียกว่า “ไล้เลเก” ซึ่งมีความเชื่อว่าสักวันหนึ่งน้องคนสุดท้องที่ป็นคนผิวขาวจะกลับมาพร้อมกับหนังสือเงินหนังสือทองเพื่อพวกตนจะได้อ่านได้ศึกษาและจะได้เจริญก้าวหน้าเหมือนน้องคนอื่น ๆ ทั้งนี้เชื่อกันว่าการติดต่อกันระหว่างโพล์กับมิชชันนารีที่เริ่มต้นในช่วงทศวรรษที่ 7 (พุ่ใจที่หม่อ) โดยเกิดจากการที่ศาสนามีนิมิตว่าผู้นับถือศาสนาจะได้รับความสะดวกสบาย หากไม่รับน้องคนสุดท้อง (ฝรั่ง) มาช่วย ศาสนาจึงส่งช่างไปรับมิชชันนารีจากสังฆละบุรีมายังบ้านที่บ้านไล้ตองคุ นอกจากนี้ ความคิดที่ว่า “บรรพบุรุษของเรา (โพล์) สอนว่าเราเป็นผู้ที่ถูกต้องแล้ว เราทำถูก แต่เราขาดสติปัญญา สติปัญญานี้ขึ้นอยู่กับพวกน้องๆ ถ้าสติปัญญาและความถูกต้องอยู่ร่วมกันแล้วมันจะดีสักแค่ไหน”

(บันทึกการประชุมชาวบ้านไล้ตองคุ, 23 มกราคม 2536

นายหม่องเอมี ผู้ใหญ่บ้านไล้ตองคุบันทึกเทป)

ฝรั่งบอกผมว่าคนไล้ตองคุนี้เป็นเหมือนคนกำลังตกอยู่ในบ่อน้ำลึก และออกมาไม่ได้ ผมจึงย้อนถามไปว่า ท่านมองเห็นอย่างนั้นจริงๆ หรือ ท่านบอกว่าจริง ท่านหมายความว่า ชาวไล้ตองคุไม่ได้รับการศึกษา หูตาไม่สว่าง ไม่ได้เปิดหูเปิดตา ไม่ได้เข้าออกในสังคมอื่นๆ เดี่ยวจะตกเป็นเหยื่อของผู้ไม่ประสงค์ดี

(บันทึกการประชุมชาวบ้านไล้ตองคุ, 23 มกราคม 2536

นายหม่องเอมี ผู้ใหญ่บ้านไล้ตองคุ บันทึกเทป)

ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โพล์สามารถยอมรับต่อการเข้ามาของฝรั่งได้และมีคาดหวังว่าฝรั่งจะมาช่วยเหลือตนในด้านสติปัญญาด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อหลายปีก่อนได้เกิดการถกเถียงกันในกลุ่มบ้านไล้ตองคุว่าควรจะให้มิชชันนารี/คริสเตียนอาศัยอยู่ต่อไปได้หรือไม่ แต่ในที่นี้ยังไม่อาจสรุปชัดได้ว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใด บ้างก็ว่าเป็นเพราะทางเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ไม่ต้องการให้ฝรั่งเข้ามาในหมู่บ้าน บ้างก็ว่าเป็นเพราะการแย่งชิงตำแหน่งผู้นำทางการของคนในชุมชนกันเอง

แต่ต่อมาก็ได้มีเวทีประชุมระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหานี้ โดยมีข้อสรุปร่วมกันว่าอนุญาตให้มิชชันนารีอยู่ต่อไปได้ เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่า “...หลังจากพุ่ใจ (ศาสน์) คนเดิมเสียไปแล้ว พวกเขาก็มาอีก เราจะไม่ต้อนรับเขาก็ไม่ได้ เพราะพุ่ใจสั่งเอาไว้ เขาจะมาเป็นผู้มากมาย มาตั้งรกรากก็หาใช่ไม่ เพียงแต่ส่งตัวแทนมาอยู่แค่รอบ

ครัว สองครอบครัวเท่านั้น การที่มีคนกล่าวหาว่า พวกฝรั่งจะทำลายศาสนาของพวกเรา นั้นคงเป็นไปได้ คนที่จะทำลายพระศาสนาของเรานั้นคือตัวเราเอง”

(บันทึกการประชุมชาวบ้านไถ่ถ้องคุ, 23 มกราคม 2536

นายหม่องเอหมี่ ผู้ใหญ่บ้านไถ่ถ้องคุบันทึกเทป)

การปฏิสัมพันธ์กับภายนอก: กรณีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

คนในพื้นที่ชนเผ่าชูแถบป่าตะวันตกและป่าตะวันออกได้เข้าร่วมขบวนการ ปฏิวัติกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและกลุ่มนักศึกษาที่หลบหนีการจับกุมจาก ฝ่ายรัฐบาลเข้าในพื้นที่ป่าแถบนี้ น่าสนใจว่าการเข้าร่วมดังกล่าวไม่ได้มีที่มาจากความ ต้องการต่อต้านอำนาจรัฐไทยเป็นหลัก แม้แรงจูงใจหนึ่งจะมาจากการที่นักศึกษาได้นำ ข้อมูลสถานการณ์และรูปภาพเหตุการณ์ทางการเมืองมาให้ดู รวมทั้งให้ความรู้แก่ชาวบ้านว่าชีวิตของคนในป่ามีความทุกข์ยากลำบากเนื่องจากการกดขี่ของรัฐบาลซึ่งชาวบ้านจะต้องลุกขึ้นต่อสู้เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันก็ตาม

แต่สิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ตัดสินใจเข้าร่วมกับขบวนการดังกล่าวกลับเป็นความ หวาดกลัวว่าจะถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จากกองทัพของกบฏเลซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่นับ ถือคริสต์ ทั้งนี้แม้ชาวบ้านแถบนี้จะเคยร่วมกับกองกำลังกบฏเลเข้าโจมตีทหารพม่า แต่ก็ ใช่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่นับถือฤาษีกับทหารของกบฏเลจะราบรื่น เพราะ กลุ่มคนที่นับถือฤาษีจะมักถูกกดขี่ข่มเหงหรือถูกปฏิบัติในฐานะของผู้ที่ต่ำต้อยกว่าอยู่ เสมอๆ นอกจากนั้นเมื่อการสู้รบพ่ายแพ้ทางผู้นำกบฏเลได้กล่าวหาว่าฤาษีเป็นต้นเหตุที่ ทำให้ทหารของตนต้องบาดเจ็บล้มตาย จนกระทั่งได้เกิดเหตุการณ์ที่ทหารกบฏเลมานุก จับตัวฤาษีไปกักกัน

ดังที่ผู้เห็นเหตุการณ์เล่าว่า “ตอนนั้นลุงขึ้นไปไถ่ถ้องคุเพราะทางปู่เฒ่าที่โหม่ แฉ่งมาว่าให้ขึ้นไป เพราะจะเตรียมการถวายงานช้างให้กับพระเจ้าแผ่นดินไทย วันที่เกิด เหตุการณ์นั้นฟ้ายังไม่สว่างดี ลุงกำลังหุงข้าวอยู่บนวัด ก็มีกบฏเลเอาปืนมาจี กบฏเลมา กันราว 80 คน แล้วขึ้นไปบนวัดกันแค่ 4 คน ที่เหลืออีก 76 คนไปอีกฝั่งน้ำเพื่อจับตัวปู่ เฒ่าที่โหม่ที่กำลังนั่งผิงไฟอยู่ หลังจากจับตัวปู่เฒ่าแล้วกบฏเลก็ปล่อยตัวลุงออกมา”

(ลุงปองหละ หมูบ้านแม่จันทะ สัมภาษณ์ 31 ธันวาคม 2544)

อนึ่งการบุกจับตัวฤาษีในครั้งนั้นยังเกี่ยวพันกับความขัดแย้งภายในกองทัพกบฏ เลเองระหว่างกลุ่มที่นับถือคริสต์ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่มักกับที่นับถือพุทธ ซึ่งในกองทัพกบ

ทุเลมีนายพลคนหนึ่งชื่อ ปู่เถียะ นับถือศาสนาพุทธและไปมาหาสู่อยู่กับญาติอยู่บ่อยครั้ง โดยนายพลคนดังกล่าวและภรรยาได้ถูกทหารกองทัพหลวงส่งไปในเหตุการณ์ครั้งนี้ด้วย ประการสำคัญกองทัพหลวงได้ประกาศว่าจะฆ่าล้างเผ่าพันธุ์คนที่นับถือตะละโค่ว/ญาติทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัวกันมาก จนบางส่วน เช่น ชาวบ้านม่องควะ ไล่ตองคู้ และบ้านแม่จันทะ เป็นต้น ได้ไปร่วมฝึกวิชาการสู้รบกับกลุ่มม้งเพื่อป้องกันตัวในช่วงก่อนหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะขยายพื้นที่ทำงานเข้ามายังแถบนี้

(ป่าหนองเมี่ยงเกอ หมู่บ้านแม่จันทะ สัมภาษณ์ 31 ธันวาคม 2544)

นอกจากนั้นการที่เชื่อกันว่าญาติองค์ที่ 8 (เป็นญาติในช่วงปี พ.ศ. 2498-2508) มีนิมิตว่าพี่น้องจากทางตะวันออกจะมาช่วยกอบกู้ให้พวกเราได้มีแผ่นดินเป็นของตนเอง ที่อาจหมายรวมถึงพรรคคอมมิวนิสต์กับนักศึกษาด้วย ก็เป็นอีกปัจจัยที่เอื้อต่อการเข้าร่วมขบวนการปฏิบัติของชาวบ้านแถบนี้ แต่กระนั้นก็ต้องพิจารณาว่ายังมีข้อมูลบางส่วนที่แสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ไม่ได้เกิดขึ้นจากการยินยอมพร้อมใจจากคนในชุมชนทั้งหมด โดยเฉพาะญาติเองก็ไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์

ผู้นำรายหนึ่งกล่าวว่า “เมื่อผมอายุได้ 14-15 ปี ผู้ก่อการร้ายได้เข้ามาที่ไล่ตองคู้...เมื่อคอมมิวนิสต์เข้มานั้นตัวผมยังเล็กอยู่ยังไม่ได้เป็นผู้ใหญ่ ไม่ได้เป็นผู้นำหมู่บ้าน ผู้หลักผู้ใหญ่ก่อนหน้านี้ผมนั้นมีและบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้นำ และผู้หลักผู้ใหญ่เหล่านั้นได้ต้อนรับหลักการของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และบอกกับพวกเราชาวบ้านว่าเราจะต้อนรับเขาและร่วมมือกับเขา เขาพูดว่าใครที่ไม่ร่วมมือไม่ได้ เพราะอยู่ในความควบคุมของเขา พวกเขามาหาญาติและขอลูกศิษย์ญาติให้ไปเป็นทหารเพื่อต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ แต่เขาไม่พูดว่าคนไทยหรือเจ้าหน้าที่แต่พูดว่าสู้กับศัตรู เขายังบอกอีกด้วยว่าอำนาจต้องมาจากกระบอกรบ ถ้าอำนาจไม่มาจากรบเราจะไม่มีที่อยู่อาศัยแล้ว

ส่วนญาตินั้นบอกว่าไม่ได้ เอาลูกศิษย์เข้าไปเป็นทหารไม่ได้ เราแสวงหาบุญ เราจะเข่นฆ่ากันอย่างนั้นไม่ได้ พวกเขามอบญาติว่าถ้าอย่างนั้นก็ให้ญาติขึ้นไปสร้างสำนักอยู่บนบนฟ้าสวรรค์ ที่นี้เป็นที่ควบคุมของเรา ญาติบอกว่าเราขึ้นไปสร้างไม่ได้ ถ้าพวกเจ้าขึ้นไปสร้างให้เราเราจะขึ้นไปอยู่ เขาบอกว่าท่านเป็นญาติท่านต้องทำได้ ถ้าท่านทำไม่ได้ผ้าเหลืองของท่านจะทะลุด้วยลูกปืนแน่”

(บันทึกการประชุมชาวบ้านไล่ถ่องคู้, 23 มกราคม 2536

นายหม่องเอหมี่ ผู้ใหญ่บ้านไล่ถ่องคู้บันทึกเทป)

ลักษณะการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์นั้น นอกจากจะเข้าร่วมฝึกวิชาการทหารหรือการต่อสู้จากหน่วยฝึกที่เข้ามาฝึกให้ในหมู่บ้านแล้ว คนในชนเผ่าหลายรายยังได้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานของพรรคฯ ด้วย เช่น รายหนึ่งเคยเป็นถึงประธานอำนาจอรัฐ บางรายก็เป็นถึงระดับสมาชิกพรรค บางรายก็เป็นทหารหลักหรือทหารหน่วยรบอยู่นานหลายปี และมีหลายรายที่ถูกส่งไปอบรมยังต่างประเทศ เช่น เวียดนาม ลาว จีน เป็นต้น นอกจากนั้นผู้หญิงบางรายก็ได้ทำหน้าที่เป็นหมอ ที่เรียกว่า “หมอป่า” ทำการรักษาโรคทุกอย่าง รวมทั้งการฉีดยาและเป็นหมอตำแยด้วย

(ป่ามะเหย่งเส่ พรรคบัญชา หมู่บ้านม่องคว๊ะ สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2545)

ขณะเดียวกันส่วนใหญ่ก็ต้องร่วมสู้รบอยู่บ่อยครั้ง เช่น สู้รบกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มาสร้างถนนสายอุ้มผาง-แม่สลด เป็นต้น ในเวลานั้นทางพรรคคอมมิวนิสต์ได้จัดโครงสร้างการดำเนินงานโดยแบ่งสมาชิกออกเป็นหลายระดับ คือ ระดับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ระดับผู้ปฏิบัติงาน และระดับสมาชิกทั่วไป อีกทั้งยังมีหน่วยจัดตั้งอีก 3 ระดับ คือ ระดับหมู่บ้าน ระดับหน่วยอำนาจอรัฐ และระดับสมาคม โดยหมู่บ้านมีหน้าที่สอนวิธีคิด วิธีการทำงาน การเป็นผู้นำชุมชน การแก้ไขความขัดแย้ง โดยแบ่งย่อยเป็น 2 ส่วนคือ ฝ่ายทหารบ้านและฝ่ายกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งมีระบบการงานแบบสมาคมรวมหมู่ โดยแต่ละกลุ่มบ้านจะมีหัวหน้าหน่วย 1 คน ทำหน้าที่ดูแลการทำงานของแต่ละคนว่ามีจุดบกพร่องหรือไม่อย่างไร

(นายหยี่ห่วย แสงอุดม หมู่บ้านแม่จันทะ สัมภาษณ์ 1 มกราคม 2545)

ส่วนหน่วยอำนาจอรัฐมีหน้าที่ในการกำหนดกฎเกณฑ์ในการเลือกตั้งผู้แทน (สภา) ของแต่ละหมู่บ้าน มีชุดปฏิบัติงานลงออกเดินตามพื้นที่เพื่อให้มีการเลือกผู้แทนของแต่ละหมู่บ้าน จากนั้นตัวแทนเหล่านี้ก็จะมาเลือกประธานสภาอำนาจอรัฐ โดยสภาจะมีบทบาทกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆ อนึ่ง โครงสร้างเหล่านี้ได้เข้ามาแทนที่โครงสร้างการปกครองที่มีอยู่ก่อนหน้า โดยเฉพาะโครงสร้างการปกครองแบบเป็นทางการ เช่น การปกครองโดยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งต้องวางเว้นไปชั่วคราวในช่วงเหตุการณ์ปฏิวัติ

ในส่วนสภาพความเป็นอยู่ในช่วงนั้นชาวบ้านได้เล่าว่า “นักศึกษามาอยู่บ้านชาวบ้าน บ้านละ 2 คน พวกเขามาฝึกหาพื้น หุงข้าว เก็บหาผัก แบน้ำ ดำข้าว เก็บข้าวในไร่ หักดาหย้า พวกเราทำอะไรเขาก็ทำด้วยทุกอย่าง พวกนักศึกษาก็ทำอะไรไม่ค่อยจะเป็น...แต่ก็สนุกดีเหมือนกัน...ใครมีอะไรก็แบ่งกันกิน มีการทำไร่นาแบบรวมหมู่ด้วย ...เวลาเย็นๆ ก็มีการเต้น มีการร้องเพลงปฎิวัติ”

(นางหนองมือตุ้ กาญจนเจริญชัย หมู่บ้านเกริงโป้ สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2544)

อย่างไรก็ตาม ชีวิตในช่วงนั้นจัดได้ว่ามีความยากลำบากพอควรทั้งจากการที่ต้องคอยหลบภัยจากเครื่องบินที่มาทิ้งระเบิดดังที่ว่า “อยู่ร่วมกันกับนักศึกษาในป่า ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้าน เพราะกลัวระเบิด ต้องคอยวิ่งหนีระเบิดตลอด” หรือ “ตอนเข้าพอได้ยินเสียงนกกาที่ลูกขึ้นหุงหาอาหาร พอกินข้าวเสร็จก็จะรีบเก็บหม้อ เก็บจาน เก็บผ้าห่มเอาไปซ่อนในป่า เพราะกลัวเครื่องบินจะมาทิ้งระเบิด ถ้าได้ยินเสียงเครื่องบินทุกจะหนีออกจากบ้านไปซ่อนตัวในป่ากันหมด เด็กๆ จะเล่นกันก็ไม่ได้ ต้องอยู่ใกล้ๆพ่อแม่เท่านั้น และความยากลำบากจากความอดที่ว่า อยาก “ที่สำนัก 101⁶ ต้องกิน ข้าวผสมฟักทอง เพราะข้าวไม่พอกิน ต้องรอกทางอื่นส่งมาให้ บางทีก็ต้องกินข้าวโพด ต้มข้าวโพดกะทะใหญ่กินกันเหมือนกับหมูกับหมา”

(นางหนองมือตุ้ กาญจนเจริญชัย หมู่บ้านเกริงโป้ สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2544)

ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับพรรคคอมมิวนิสต์ก็ไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่นเสียทั้งหมด ดังที่บางรายได้เล่าถึงความไม่ยุติธรรมของพรรคคอมมิวนิสต์ในการจัดสรรบทบาทตำแหน่งหน้าที่หรือถูกจัดให้อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประสบการณ์และความสามารถตนมี จึงได้ขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคมาเป็นชาวบ้านธรรมดา นอกจากนั้น การที่ทางพรรคคอมมิวนิสต์ จัดให้มีระบบ “สมาคมรวมหมู่” หรือการทำงานในไร่นาแบบรวมหมู่โดยใช้วิธีการจัดคะแนนจากการทำงานแล้วแบ่งข้าวสารให้ตามคะแนนที่ได้ ก็ทำให้บางคนรู้สึกว่ามีอคติเพราะตนทำงานหนักทั้งปี

⁶ สำนัก 101 เป็นเหมือนสำนักต้อนรับ หากบ้านใดต้องการให้ลูกชายลูกสาวเข้าเป็นหมอให้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ต้องแจ้งกับสำนัก 101 ก่อน เพื่อแจ้งให้พรรครับรู้และจะได้จัดงานฉลองให้เป็นการต้อนรับต่อไป

แต่กลับได้ข่าวน้อยมาก รวมถึงความไม่ยุติธรรมระหว่างงานประเภทหนึ่งกับการปันไรซึ่งเป็นงานของผู้ชายกับงานประเภทเบาอย่างงานขายหญ้าซึ่งเป็นของผู้หญิงที่งานทั้งสองประเภทมีคะแนนเท่ากัน กระทั่งบางตนได้ลาออกไป

ดังที่ว่า “ผมทำงานหนักทั้งปีแต่ได้ส่วนแบ่งข้าวเพียง 150 ถังเท่านั้น จึงตัดสินใจออกมาทำไร่คนเดียว ปรากฏว่าได้ข้าวมากถึง 380 ถัง แถมยังมีเวลาหาเงินในปีนั้นได้อีกถึง 20,000 บาท” เป็นผลให้ระบบสมาคมรวมหมู่แตกตัวไปในที่สุด เพราะเกิดการเปรียบเทียบว่าทำงานกับสมาคมรวมหมู่นั้นได้ผลผลิตน้อยมาก แต่ถ้าหากเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวนั้นสามารถทำงานและหาเงินได้มากกว่า

(นายหยีห่วย แสงอุดม หมู่บ้านแม่จันทะ สัมภาษณ์ 1 มกราคม 2545)

ทั้งนี้ เหตุการณ์ปฏิวัติได้จบสิ้นลงเมื่อปี พ.ศ. 2525 เมื่อชาวบ้านได้เข้ามอบตัวและวางอาวุธ โดยในเวลานั้นได้มีเครื่องบินของทางการนำไปปลิวมาโปรยแจกเพื่อชักชวนให้หยุดยิงและให้ไปมอบตัว ดังที่ว่า “คนส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออกจึงไม่รู้ว่าเป็นไปปลิวเรื่องอะไร แต่บางคนก็อ่านภาษาไทยออกก็บอกต่อๆ กันว่าทางราชการให้ไปมอบตัว ตอนที่มอบตัวนั้นจะมีฝ่ายเจรจาไปไปเจรจาก่อน” ทั้งหมดได้แยกย้ายกันไปมอบตัวตามที่ต่างๆ เช่น อุ่มผาง กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ดังที่รายหนึ่งเล่าว่า “ผมมอบตัวที่อุ่มผาง มีคนมามอบตัวกันเยอะมาก ในวันนั้นมีการแสดงชุดทหารกระโดดพลร่มให้ดูด้วย”

(ลุงเนเต๊ะ หมู่บ้านเกร็งโป้ สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2544)

น่าสนใจว่าแม้การเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์และกลุ่มนักศึกษาจะไม่ได้เกิดขึ้นจากความยินยอมพร้อมใจของคนทั้งหมดในชุมชน อีกทั้งยังเป็นประสบการณ์ใหม่ที่ชาวโผล่ว(ซุ)โผล่ว(ส่อง)ที่นี้อาจยังไม่เข้าใจหรือเข้าถึงเนื้อหา/อุดมการณ์ของขบวนการนี้ได้ทั้งหมด ดังที่ผู้อาวุโสรายหนึ่งกล่าวว่า “...คิดว่าการปฏิวัตินี้ดี เขาหิวเอาประชาธิปไตยมาตรงๆ ทั้งหมด แต่ว่าเราปฏิบัติกันไม่ถึง เป็นเพราะความเคยชิน เป็นโลกทัศน์ที่เคยมีมาก่อนของบรรพบุรุษรุ่นปู่ย่าตายาย เหมือนกับหางหมาที่คด เมื่อเอาใส่กระบอกลงและดึงเอากระบอกลงออกมา หางหมาก็ยังคดเหมือนเดิม...”

(ลุงเนเต๊ะ หมู่บ้านเกร็งโป้ สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2544)

แต่กระนั้นการเข้ามาของเหตุการณ์ปฏิวัติทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างต่อชุมชนที่นี่ เช่นที่บางคนเล่าว่า “เพิ่งพูดภาษาไทยได้ก็เมื่อครั้งที่นักศึกษาเข้ามา”

(นายอ่องเหมียะ หมู่บ้านม่องคว๊ะ สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2544)

ที่สำคัญคือได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เพราะตามความเชื่อเดิมนั้น กลุ่มคนที่นับถือฤาษีจะต้องแต่งกายด้วยชุดของฤาษี แต่หากเข้าร่วมในขบวนการปฏิวัติจะต้องเปลี่ยนมาใส่ชุดกางเกงแบบทหารและเริ่มมีการกินเหล้า กินหมู กินไก่ ซึ่งถือว่าขัดแย้งกับข้อห้ามความเชื่อเดิมเป็นอย่างมากและทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมตามแบบฤาษีได้”

(นางหนองมือตุ้ กาญจนเจริญชัย หมู่บ้านเกร็งโบ้ สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2544)

ความขัดแย้งนี้ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในระดับชุมชนเท่านั้นแต่ยังรวมถึงในระดับครอบครัวด้วยเพราะทำให้สมาชิกบางรายไม่สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมของครอบครัวได้อีกต่อไป

(ป้ามะเหย่เส่ ธรรมบัญญัติ หมู่บ้านม่องคว๊ะ สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2545)

ทั้งนี้ภายหลังจากที่เหตุการณ์สงบลงแล้วก็พบว่าชาวบ้านกินเหล้าเมา ยา เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เพิ่มขึ้นกว่าแต่เดิมมาก นอกจากนั้นก็ยังมีแนวคิดของการปฏิวัติด้านอื่นๆ อีกที่ขัดแย้งกับความเชื่อเดิม เช่น เดิมถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดว่าผู้หญิงในชนเผ่าต้องเก็บเสื้อผ้านองแยกเอาไว้ต่างหากบนบ้าน ขณะที่ผ้าถุงต้องเก็บไว้ข้างใต้ถุนบ้านเท่านั้น แต่กลุ่มนักศึกษาได้บอกกับชาวบ้านว่าทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกัน จนหลายครอบครัวต้องยอมให้มีการเก็บเสื้อผ้านองกันได้ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างจากธรรมเนียมประเพณีของคนในชนเผ่า

พร้อมกันนี้ความขัดแย้งทางด้านความเชื่อที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ปฏิวัติได้ส่งผลต่อความเป็นมาและสภาพการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในปัจจุบันด้วย ดังกรณีบ้านม่องคว๊ะที่เดิมมีเพียงกลุ่มบ้านเดียวโดยชาวบ้านทั้งหมดนับถือฤาษีและมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาผู้ที่ไม่ยอมเปลี่ยนมาสวมใส่ชุดเครื่องแบบทหารหรือไม่ยอมเลี้ยง/กินหมู เป็ด ไก่ ได้พากันย้ายไปตั้งกลุ่มบ้านใหม่ในบริเวณที่ห่างออกไปเล็กน้อยเรียกว่าบ้าน ไก่วา

(นายเจริญชัย ชัยพฤกษ์ศิริ ผู้ใหญ่บ้านม่องคว๊ะ สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2545)

ซึ่งยังคงเป็นกลุ่มบ้านที่มีการถือปฏิบัติตามความเชื่อฤาษีอย่างเคร่งครัดมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ผู้คนยังคงแต่งกายตามแบบความเชื่อเรื่องฤาษีและมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายหรือสมถะ ดังเช่นชีวิตยามค่ำคืนที่จะมีเพียงการล้อมวงรอบกองไฟเพื่อพูดคุย

สนทนากัน หรือไม่กี่เดินเยี่ยมเยียนตามบ้านต่างๆ เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกันหรือการทำขนมมาให้แก่กัน ต่างจากชาวบ้านมอญที่แต่งกายไม่เข้มงวด มีการเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ มีความเจริญมากกว่า ดังจะเห็นได้จากที่มีร้านค้าขายของถึง 4 ร้าน ส่วนในยามค่ำคืนก็มีความรื่นเริงที่พลุกพล่านมากกว่าเพราะมีโรงหนัง⁷เป็นจุดศูนย์กลาง ผู้คนจึงเดินขวักไขว่ไปมาเพื่อชมภาพยนตร์และซื้อขนมกินบริเวณหน้าโรงหนัง

สำหรับสถานการณ์เรื่องคอมมิวนิสต์เมื่อปีพ.ศ. 2519 ที่พื้นที่หมู่บ้านทิลโป่ ก็เริ่มที่จะเกี่ยวข้องกับการปฏิวัติในประเทศไทย จากการเข้ามาชักชวนของกลุ่มนักศึกษาและกลุ่มชาวบ้านที่เคยเข้าป่ามาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยบอกว่าพี่น้องทุกคนในประเทศไทยจะต้องได้อยู่อย่างเท่าเทียมกัน มีทั้งชาวบ้านที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ส่วนทางเจ้าหน้าที่ราชการทางอำเภอ ปลัดอำเภอ พยายามบอกให้ชาวบ้านย้ายออกมาอยู่ข้างนอกที่บ้านเกร็งสะคำ สะพานรันตี โดยอ้างว่าชุมชนอยู่ไกลทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปดูแลความทุกข์สุขของชาวบ้านด้วยความยากลำบาก

สมัยนั้นลุงชะจง เสดะพันธ์ เป็นกำนันตำบลไล่โว่ มีการจัดประชุมขึ้นที่หมู่บ้านเกร็งสะคำ ชาวบ้านหมู่บ้านทิลโป่จำนวนมากได้ลงมาร่วมฟังการประชุมด้วย เพื่อหาข้อตกลงว่าจะย้ายหมู่บ้านออกมาอยู่ข้างนอกหรือไม่ ในส่วนของผู้เฒ่าผู้แก่บ้านทิลโป่และชาวบ้านห้าสิบกว่าคนได้ร่วมกันตัดสินใจยื่นข้อเสนอในที่ประชุมว่า ไม่อยากออกมาอยู่ที่ข้างนอกเขตตำบลไล่โว่ ถ้าจะมีการย้ายขอย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านสะเนฟ่องอย่างน้อยก็ยังอยู่ในเขตตำบลไล่โว่ เพราะถ้าหากย้ายออกมาอยู่ข้างนอกอย่างกะทันหันเกรงว่าชาวบ้านจะปรับตัวไม่ทัน แต่ถ้าให้มาอยู่ที่หมู่บ้านสะเนฟ่องก็เป็นหมู่บ้านที่กำนันอยู่ และกำนันก็เป็นคนชนเผ่าชูเหมือนกัน น่าจะเข้าใจกันง่ายมากกว่า ข้อเสนอนี้ทางอำเภอไม่ยอมรับโดยอ้างว่าถ้าชาวบ้านย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านสะเนฟ่องจะเป็นสายให้กับคอมมิวนิสต์ พอได้ฟังจากปากคำของทางอำเภอ ทำให้ชาวบ้านแน่ใจได้ว่า ทางกรมไม่ได้ไว้ใจชาวบ้าน และยังไม่ต้องการให้ชาวบ้านจากทิลโป่ย้ายมาอยู่ที่สะเนฟ่องด้วย

⁷ เป็นโรงฉายหนังเล็กๆ ที่ทำขึ้นเองแบบง่ายๆ โดยใช้ไม้ไผ่ตีฟากกันล้อมทุกด้าน ด้านในเป็นที่นั่งไม้ไผ่ยาว ฉายหนังคั่นละหลายเรื่องทั้งหนังไทย หนังพม่า และหนังกะเหรี่ยง ด้วยเครื่องฉายวิดีโอ เก็บค่าเข้าชมเรื่องละ 5 บาท

(ลุงหม่องเป่ กนกกรกุล หมู่บ้านทีไ่ป่า 10 ตุลาคม 2544)

เหตุการณ์สมัยปฏิวัติได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในเขตตำบลไ่โว่ไปตามๆกัน แก่นำชาวบ้านบางคนทีหมู่บ้านจะแก เช่น ลุงสุขชัย พนาอุดม ได้ตัดสินใจเข้าป่าร่วมกับ การปฏิวัติ สาเหตุมาจากความไม่ไว้วางใจของทางเจ้าหน้าที่อำเภอที่ไม่ยอมรับคนในพื้นที่และพยายามกล่าวหาว่าพวกเราเป็นสายให้กับพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อเหตุการณ์เป็นอย่างนี้แก่นำชาวบ้านหลายคนเมื่อกลับจากประชุมร่วมกับทางอำเภอ ก็ตัดสินใจเข้าป่าร่วมกับพวกปฏิวัติอยู่ตามในป่าในเขา

(ลุงสุขชัย พนาอุดม หมู่บ้านจะแก สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2544)

ผลกระทบของสถานการณ์ทางการเมืองได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกับบางครอบครัวที่พื้นที่หมู่บ้านสะเนฟ่อง เมื่อปี พ.ศ.2523 ครอบครัวของลุงเวียชาที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ปฏิวัติด้วยเช่นกัน ในสมัยนั้นได้มีการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์อยู่ทุกพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ทำให้ทางเจ้าหน้าที่ของทางราชการหวาดระแวงว่า ครอบครัวของลุงเวียชาว่าเป็นสายให้กับพรรคคอมมิวนิสต์ และบอกว่าให้เลิกทำไร่อยู่ ในป่า ให้มาสร้างบ้านอยู่รวมกันอยู่ในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐพยายามเข้ามาจัดการควบคุมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างเข้มงวด

(ลุงเวียชา สังข์ชลธาร หมู่บ้านสะเนฟ่อง สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2544)

การปฏิสัมพันธ์กับภายนอก: หน่วยงานรัฐด้านความมั่นคงและการพัฒนา

การเข้ามาของหน่วยงานรัฐในพื้นที่แถบนี้สัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเด็นความมั่นคงของชาติ โดยหน่วยงานหลักที่เข้ามาก็คือ ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ที่เริ่มเข้ามาตั้งฐานภายหลังการวางอาวุธมอบตัวของชาวบ้านในปี พ.ศ. 2525 การดำเนินงานที่สำคัญคือ การตั้งโรงเรียนขึ้นในหลายแห่งเพื่อสอนหนังสือภาษาไทย แต่ถึงแม้โรงเรียนตชด.จะทำให้เด็กหลายรายได้มีโอกาสเรียนหนังสือจนสามารถพูดภาษาไทยได้บ้าง แต่การเรียนการสอนโดยหน่วยงานที่มีเป้าหมายการด้านความมั่นคงเป็นหลักเช่นนี้ก็ไม่มี ความต่อเนื่องหรือมีคุณภาพเท่าที่ควร เช่น ดังที่ชาวบ้านทิบาเก้กล่าวว่า “...ครูที่โรงเรียน ตชด.แม่จันทะก็ไม่ได้สอนหนังสืออะไร ครูให้เด็กไปโรงเรียนแล้วก็ปล่อยเด็กตลอดทั้งวัน พอได้เวลาเลิกก็ให้กลับบ้าน เด็กที่ไปเรียนก็ไม่ได้เป็นตัวหนังสืออะไร”

(นายไกรเลศ บำเพ็ญรุ่งโรจน์ หมู่บ้านเกร็งโบ่ สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2544)

หรือดงกรณีโรงเรียนบ้านเกริงโบที่เปิดได้เพียง 2 ปีก็ร้างต่อไปถึง 16-17 ปี เป็นต้นการตั้งโรงเรียนของตชด.ที่บ้านไล่ถ่องคู้ ได้เจอกับปัญหาคือ การมาตั้งโรงเรียนเป็นการผิดประเพณี เพราะในสมัยอดีตที่ผ่านมาในสมัยของตะหละโควคนหนึ่งเคยส่งลูกศิษย์ไปเรียนภาษาไทยกับพระที่วัดไทย แต่ถูกพระไทยปฏิเสธไม่ยอมให้เรียนว่าเป็นคนป่าคนดงจึงทำให้ผิดหวังมาก ตะหละโควจึงได้สั่งลูกหลานทุกคนว่า เมื่อเขาไม่ให้เรียนพวกเราก็ก็น่าไม่ต้องเรียน ให้ทำบุญทำทานประสาคนป่าคนดงไปอย่างนี้ดีกว่า และได้สั่งลูกหลานว่าต่อไปข้างหน้า ถ้ามีใครจะมาสอนหนังสือก็ไม่ต้องเอา พวกลูกหลานรุ่นต่อมาจึงได้ถือเป็นกฎระเบียบมาจนถึงปัจจุบัน

(นายหม่องเอหมี่ ผู้ใหญ่บ้านไล่ถ่องคู้ สัมภาษณ์ 30 พฤศจิกายน 2543)

อย่างไรก็ตาม ต่อมาก็ได้มีหน่วยงานอื่นๆ เข้ามาในพื้นที่มากขึ้น เช่นในปี พ.ศ. 2540 สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ได้เข้ามาสร้างโรงเรียนที่หมู่บ้านแห่งนี้อีกครั้งและได้ร่วมกับ ตชด. จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวงขึ้น⁸ นอกจากหน่วยงานเหล่านี้จะดำเนินงานด้านการศึกษาแล้วยังมีกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ด้วย เช่น ส่งเสริมให้การเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ การปลูกผัก การสร้างระบบประปาภูเขา เป็นต้น พร้อมกันนั้นก็ยังมีหน่วยงานแพทย์เข้ามาฉีดวัคซีนต่างๆ ให้ชาวบ้านด้วย

นอกเหนือจากหน่วยงานราชการต่างๆ แล้วยังมีองค์กรประกอบอื่นๆ อีกที่มีบทบาททำให้การพัฒนาต่างๆ เข้าถึงชาวบ้านในพื้นที่แถบนี้ได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรและโรงเรียน ตชด. ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา หรือพระสงฆ์ดังกรณีหลวงพ่อดม แห่งวัดแม่จันทะ ที่เดิมเป็นชาวจังหวัดลพบุรีและได้มาก่อตั้งวัดนี้เมื่อปี 2533 เพราะต้องการมาหาความความสงบในฐานะพระป่า หลวงพ่อได้ตั้งโรงเรียนบ้านแม่จันทะขึ้นและได้ติดต่อประสานส่วนราชการเพื่อให้มีครูมาสอนประจำตั้งแต่ปี 2535

(หลวงพ่อดม เจ้าอาวาสวัดแม่จันทะ สัมภาษณ์ 30 ธันวาคม 2544)

⁸แต่แม้จะมีหน่วยงานของ กศน. เข้ามาแล้วก็เชื่อว่าจะทำให้คุณภาพการเรียนการสอนดีขึ้น ดังที่มีการพูดถึงโรงเรียนแห่งนี้ว่า “..ครู กศน.ก็แทบไม่ได้มาสอนเด็กเลย เดือนหนึ่งจะเข้ามาสอน 2-3 วัน ที่อยู่สูงสุดก็ไม่เกิน 10 วัน ทำให้เด็กไม่ค่อยได้เรียนหนังสือ...” (ไกรเสี บำเพ็ญรุ่งโรจน์, สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2544)

น่าสังเกตว่าเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ามาบางส่วนยังมีทัศนคติในแง่ลบต่อชาวบ้านที่นี่ กล่าวคือ มองว่าชาวบ้านหัวแข็ง ไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการพัฒนา เป็นคอมมิวนิสต์เก่าที่ต่อต้านรัฐบาล และแม้จะวางอาวุธแล้วแต่จิตใจก็ยังเข้มแข็งอยู่ นอกจากนั้นก็ยังไม่ค่อยสนใจเรื่องการศึกษาหรือข่าวสารบ้านเมือง ไม่ค่อยรู้อะไรเกี่ยวกับสังคมภายนอก ดังที่ว่า “...ผมเปิดทีวีให้ดูวันจันทร์กับวันอังคารเพื่อให้ชาวบ้านได้ดูข่าวสารบ้านเมืองบ้าง แต่ชาวบ้านไม่ชอบดูข่าว ชอบดูแต่ละคร ถ้าวันไหนไม่เปิดให้ดูละครก็จะมาโวยวาย มาฟันต้นกล้วย ต้นมะละกอในโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นพวกวัยรุ่น... เราต้องอ่อนบ้างแข็งบ้างในการทำงานกับชาวบ้าน...”

(ส.ต.ท.อนุพงศ์ ปานะเสน โรงเรียนตชด.บ้านแม่จันทะ สัมภาษณ์ 31 ธันวาคม 2544)

อีกทั้งยังมองว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ใช่คนไทย เพราะไม่มีบัตรประชาชน มีแต่บัตรชาวเขา หรือไม่ก็เหมารวมว่าส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพหนีภัยสงครามจากพม่า ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่โครงการต่างๆ ของหน่วยงานรัฐจะเป็นไปอย่างไม่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมเดิมและก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงในบางจุด ดังกรณีการสร้างโรงเรียน ตชด. ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ผู้นำคนหนึ่งเล่าว่า “...ในการสร้างโรงเรียน เราต้องมีข้อตกลง ...กับเจ้าหน้าที่ 2 ข้อ คือ เด็กที่ไปเรียนหนังสือนั้น (1) อย่าให้เด็กกินอาหารที่ไม่ควรกิน อาหารที่ตะละไควยึดถือเป็นข้อห้าม (2) อย่าทำลายสภาพร่างกายและเครื่องแต่งกาย ผมก็ไปพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและตกลงกันเป็นอย่างดี ทุกคนก็รู้เรื่องนี้ใช่ไหม... พอไปโรงเรียนได้ 5 วัน เด็กเหล่านั้นถูกตัดผมเกลี้ยง กลับมาใส่กางเกง ใส่กระโปรง... บางคนถึงขั้นได้ออก ไม่ให้ลูกขึ้นบ้าน...”

(บันทึกการประชุมชาวบ้านไถ่ถ้องคุ, 23 มกราคม 2536

นายหม่องเอหมี่ ผู้ใหญ่บ้านไถ่ถ้องคุ บ้านทีกเทพ)

ขณะเดียวกันก็มีการข่มขู่ใช้กำลังบีบบังคับเพื่อให้ชาวบ้านตอบสนองการพัฒนาดังกล่าว ดังกรณีเมื่อปลายปี 2534 ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีกำหนดจะเสด็จเยือนบ้านไถ่ถ้องคุ ซึ่งจะต้องสร้างโรงเรียนหลังที่ 2 ให้เสร็จก่อนการเสด็จ (เดิมเคยมีการสร้างโรงเรียนไปแล้วหลังหนึ่ง แต่ก็ต้องหยุดพักการเรียนการสอนไป เพราะพ่อแม่ไม่ยอมให้เด็กไปโรงเรียนเนื่องจากเห็นว่าเป็นการทำผิดประเพณีความเชื่อดั้งเดิม) ในการสร้างโรงเรียนครั้งนี้ทาง ตชด. ไม่ได้ปรึกษาหารือเพื่อขอความเห็นจากชาวบ้าน ยิ่งไปกว่านั้นยังใช้กำลังขู่บังคับชาวบ้านให้ขนไม้และก่อสร้าง โดยขู่ว่าหากใครไม่ให้ความร่วมมือจะถูกจับหรือไต่ออกไปยังประเทศพม่า ส่งผลชาวบ้านไม่พอใจเป็นอย่างมากจึงรวมกลุ่มกันประท้วง เป็นต้น ทั้งนี้ ต่อมาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะกับ ตชด. ได้เข้มข้นเกลียวมากขึ้นจนเกิดเหตุการณ์เมื่อปี พ.ศ. 2534 ที่ชาวบ้านบ้านแม่จันทะบุกฟัน ตชด.จนเสียชีวิต เนื่องจากไม่พอใจที่ ตชด. มาแย่งสถานที่ประกอบพิธีกรรมไปสร้างสนามบิน

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ยังมีกรณีการอาศัยจุดอ่อนเนื่องจากชาวบ้านไม่มีบัตรประชาชนนั้นสามารถบังคับเกณฑ์แรงงานเอาจากชาวบ้านด้วย ซึ่งชาวบ้านส่วน

ใหญ่จะยินยอมเพราะเกรงกลัวจะถูกขับไล่ออกนอกประเทศ ทั้งที่จริงแล้วชาวบ้านแทบไม่มีส่วนได้ประโยชน์จากการใช้แรงงานเหล่านี้เลย โดยเฉพาะการทำถนนซึ่งมีอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากทั้งหมดยังคงติดต่อกันมาด้วยการเดินเท้าโดยไม่มีรถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์เลย

การเกณฑ์แรงงานดังกล่าวยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาข้าวไม่พอกิน เพราะต้องสละแรงงานส่วนหนึ่งให้แก่การพัฒนาของหน่วยงานรัฐจนทำให้ไม่มีเวลาที่จะทำอะไรได้ เนื่องจากเวลาที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเรียกให้ชาวบ้านไปพัฒนานั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกับการที่ชาวบ้านต้องทำอะไรตามฤดูกาล ฤดูกาลไม่ได้มีเวลารอใคร เมื่อฤดูกาลของการทำไร่หมุนเวียนมาถึง ชาวบ้านโดยทั่วไปก็จะไปทำไร่นานา ในหลายครั้งที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเรียกร้องให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาทำให้ต้องสูญเสียเวลากับการทำไร่ ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานที่ไปพัฒนาให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นแรงงานเดียวกันกับการทำไร่

ข้อค้นพบจากการทำงานภาคสนามและการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน ทำให้เห็นภาพของความเคลื่อนไหวและความเป็นไปในวิถีชีวิตของชุมชนมากขึ้น เป็นความเข้าใจบนพื้นฐานว่าถ้าหากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลจากสังคมภายนอกรวมถึงเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนควรมีสายตาที่เป็นธรรมและเปิดใจกว้างมากกว่านี้จึงจะมีความเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชน นั่นคือวิถีชีวิตของคนในชุมชนไม่ได้แยกส่วน ไม่ได้มีการใช้ชีวิตแบบแรงงานอาชีพเหมือนกับวิถีชีวิตของคนในเมือง เช่น ถ้าหากเป็นวิศวกร ก็จะทำงานบทบาทหน้าที่เป็นวิศวกร ถ้าหากเป็นทหารตำรวจ ก็จะทำหน้าที่เป็นทหารตำรวจ โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่อื่นๆในสังคม

สำหรับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ภายในคนคนหนึ่งในแต่ละวันต้องทำอะไรหลายอย่างหลายบทบาท เช่น ต้องไปทำไร่เพื่อหล่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ต้องไปหาฟืนไว้ใช้หุงข้าว ต้องผ่าฟืนเก็บเอาไว้สำรองใช้ในฤดูฝน ต้องดำข้าวกิน ต้องไปเก็บผักในป่า ต้องไปขายหญ้าในไร่ ต้องไปพัฒนาวัด ต้องไปพัฒนาโรงเรียน ต้องไปพัฒนาถนนหรือให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกหน่วยงานที่เข้ามา ต้องไปประชุมร่วมกับองค์กรต่างๆที่เข้ามา ต้องไปประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่อำเภอ ต้องไปประชุมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือถ้าหากคนในครอบครัวมีการเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องไปหายาสมุนไพร จะต้องดูแลความเจ็บไข้ได้ป่วยของสมาชิกในครอบครัว ถ้าหากทำไร่ได้ข้าว

ไม่พอกิน ก็จะต้องแก้ปัญหาหาข้าว ด้วยการไปหาข้าวจากหมู่บ้านอื่นเพื่อการประทังชีวิตของคนในครอบครัว หรือถ้าหากจำเป็นต้องใช้เงินก็ต้องไปเป็นแรงงานรับจ้าง

เวลาของการใช้ชีวิตในครอบครัวกับเรื่องราวภายในชุมชนเป็นเรื่องเดียวกัน โดยต้องสอดคล้องกับธรรมชาติสอดคล้องกับฤดูกาล แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาไม่ได้มีความเข้าใจในส่วนนี้ ไม่ได้เข้าใจถึงธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนมักจะใช้วิธีการเรียกร้องแกมบังคับว่าชาวบ้านต้องเป็นผู้เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม ต้องให้เวลาในการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อการพัฒนาตามแนวทางของรัฐ ซึ่งในสภาพข้อเท็จจริงการพัฒนานั้นแทบจะไม่ได้มีประโยชน์อะไรกับชาวบ้านเลย

ชาวบ้านในเขตตำบลไล่โว่ อ.สังขละบุรีหรือชาวบ้านในเขตตำบลแม่จัน อ.อุ้มผาง จ.ตาก จะต้องถูกเรียกให้ไปพัฒนาจุดถนนทำเส้นทางทุกปีเป็นการขูดด้วยการใช้แรงงานไม่ได้เป็นการใช้เครื่องจักร เพราะสภาพพื้นที่ที่อยู่นั้นการใช้เครื่องจักรเครื่องยนต์ต่างๆไม่เอื้ออำนวยเท่าใดนัก ทำให้ต้องอาศัยการใช้แรงงานของชาวบ้าน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมักจะอ้างว่าเป็นการทำเส้นทางเพื่อให้ชาวบ้านได้มีความสะดวกในการติดต่อคมนาคม แต่เมื่อมองในสภาพความเป็นจริงชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้มีรถยนต์ขับ ชาวบ้านทุกคนเดินทางคมนาคมติดต่อสัญจรกันไปมาด้วยทางเท้า หรือบางพื้นที่อาจจะล่องแพลงมาตามสายน้ำ หรือบางคนอาจจะมีช้างในการติดต่อคมนาคมซึ่งมีเพียงน้อยรายมาก

แต่สิ่งที่ทุกคนประจักษ์ชัดคือคนที่ใช้นั้นคือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น นายอำเภอจะไปตรวจพื้นที่ หรือสาธารณสุขอำเภอเคลื่อนที่จะไปออกหน่วยเยี่ยมตรวจชาวบ้าน หรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ไปตรวจตราลาดตระเวนพื้นที่ หรือเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนบางหน่วยงานที่เข้าไปทำงานในพื้นที่ รวมถึงการหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวพวกออฟโรดที่ต้องการเข้ามาชื่นชมธรรมชาติและทดลองสมรรถภาพรถยนต์เหล่านี้คือภาพของข้อเท็จจริงของการสร้างถนนหนทาง ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาในพื้นที่พร้อมกับคำพูดสวยหรูว่าเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนจึงเป็นการสร้างภาพลวงตาเท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าชาวบ้านในพื้นที่โดยส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นที่สวนทางกับเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่เมื่อถึงขั้นปฏิบัติงานก็ให้ความร่วมมือทุกครั้ง เพราะชาว

บ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐยืนอยู่บนฐานอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ชาวบ้านไม่ได้มีอำนาจ ต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเสมอภาค นั่นคือสภาพของความเป็นจริงที่ไม่มีใคร อยากจะพูดถึง

บทบาทของนักวิจัยในโครงการย้อนรอยอดีตชนเผ่าชุกก็ไม่ได้ช่วยเหลือแก้ไข ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น เพราะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่โครงสร้างอำนาจในภาครัฐ ต้องการ รัฐต้องการพัฒนา ต้องการพัฒนาให้ชุมชนในป่ามีทุกอย่างเสมือนที่พัฒนาให้ ชุมชนเมืองเป็น การดำเนินตามแนวทางการพัฒนาของรัฐไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่คิดตราบน โดก็ตามสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐยังมองว่าคนในชนเผ่าคือคนด้อยการพัฒนา ดังนั้นจุด เปลี่ยนโครงสร้างของชุมชนจึงไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายในอย่างเดียว เพราะปัจจัยภายใน นอกเข้ามากระทบอย่างรุนแรง

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ที่แนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนชอบอ้างมาใช้ในการ ทำงานในพื้นที่ที่จะต้องทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง จึงเป็นมุมมองที่ขาดการวิเคราะห์ หรือขาดความเข้าใจที่แท้จริงว่า กลไกที่ทำลายความเข้มแข็งของชุมชนนั่นคือใคร ศัตรูที่แท้จริงของชุมชนคือภาครัฐที่ได้สร้างความอ่อนแอให้กับชุมชนด้วยการใช้แนว ทางของการพัฒนา ภาครัฐสร้างปัญหาให้กับชุมชน ชุมชนไม่ได้ล่มสลายด้วยตัวของ มันเอง จากนั้นเมื่อชุมชนอ่อนแอเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนก็จะเข้ามาพร้อมกับ แนวคิดต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วยวิธีการที่สวนทางกับรัฐ

โดยที่ภาคประชาชนยืนอยู่บนแนวคิดของคนสองแนวทาง แนวทางของรัฐเข้า มาในชุมชนพร้อมกับบอกว่าชุมชนจะต้องพัฒนาให้เจริญให้ทันสมัย เมื่อชุมชนถูกทำให้ทันสมัยให้เป็นเมืองมากขึ้น องค์กรพัฒนาเอกชนก็เข้ามาพร้อมกับแนวคิดสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชน ประชาชนตัวจริงจึงถูกเหวี่ยงไปเหวี่ยงมาตามกระแสของคน สองแนวทาง ดังนั้นการพยายามเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะเรื่องราวในชนเผ่า จึงเป็นเรื่องที่ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาภาคเอกชนจะต้องมีความชัดเจน มากกว่านั่งจินตนาการตามความรู้สึก

การทำงานวิจัยภายใต้โครงการย้อนรอยอดีตชนเผ่าชุกเป็นการศึกษาและหยิบเอา เพียงเสี้ยวเดียวเท่านั้นที่เกิดขึ้นในสังคมในชนเผ่า อาจจะไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาให้กับ สังคมในชนเผ่า แต่เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน

ชนและภาคประชาชนเพื่อความสงบสุขของทุกคนทุกฝ่ายที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่าง
เสมอภาคเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์

อนึ่งการรุกคืบเข้ามาของรัฐไม่เพียงแต่ผ่านมาทางการดำเนินงานพัฒนาโดยเจ้า
หน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ เท่านั้น แต่ยังได้ผ่านมาทางกลไกปกครองในระดับภูมิภาค
และท้องถิ่นที่เริ่มก่อตัวขึ้นอีกครั้งภายหลังปี พ.ศ. 2525 ไม่ว่าจะเป็นทางกำนัน ผู้ใหญ่
บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และล่าสุดคือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ทั้งนี้ กลไกการปกครองเหล่านี้ยังคงมีความเชื่อมโยง/สืบเนื่องลักษณะการปก
ครองในอดีตของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความสืบเนื่อง/เกี่ยวข้องทางสายเลือดกับผู้นำใน
อดีต เช่นการที่กำนันตำบลไล่โว่ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสะเนฟ่องเป็นลูก
หลานของพระศรีสุวรรณอดีตเจ้าเมือง หรือความสืบเนื่องในแง่ของประเพณีปฏิบัติที่ยัง
ถือกันว่าผู้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านควรเป็นผู้ชายและควรมีการ
สืบทอดตำแหน่งต่อไปถึงลูกชายหรือไม่ก็ต้องสืบทอดภายในกลุ่มเครือญาติ ดังกรณี
กำนันตำบลไล่โว่ คนปัจจุบันที่เป็นบุตรชายของอดีตกำนันคนที่ 7 ขณะที่ผู้ใหญ่บ้านสะ
เนฟ่องก็เป็นบุตรชายของอดีตกำนันมาก่อน เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านแม่จันทะคนปัจจุบัน
ที่เป็นหลานของผู้ใหญ่บ้านในอดีตคนแรก เป็นต้น

(นายหิ่ห่วย แสงอุดม หมู่บ้านแม่จันทะ สัมภาษณ์ 1 มกราคม 2545)

นอกจากนั้น ยังน่าสนใจว่าผู้นำทางการเมืองในปัจจุบันหลายรายล้วนเคยมีบทบาท
สำคัญในกองทัพของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในยุคปฏิวัติมาก่อนด้วย แต่ทั้งนี้แม้กลไกการ
ปกครองในปัจจุบันจะมีความสืบเนื่องมาจากอดีต โดยเฉพาะในแง่ของประเพณีปฏิบัติ
ในการคัดเลือกผู้นำ แต่ปัจจุบันผู้นำเหล่านี้ส่วนใหญ่มักขึ้นต่อและดำเนินงานต่างๆ ตาม
ความต้องการของเจ้าหน้าที่รัฐหรือทางอำเภอ กลายเป็นตัวแทนของภาครัฐในการนำ
โครงการพัฒนาต่างๆ เข้าสู่หมู่บ้าน และกลายเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่สามารถเข้าถึงข้อมูล
ผลประโยชน์ หรือทรัพยากรของรัฐได้มากกว่าชาวบ้านทั่วไป

ขณะเดียวกันในชุมชนก็ยังไม่มียกลไกที่จะทำให้คนส่วนใหญ่ได้เข้าไปมี
ส่วนร่วมกำหนดหรือตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เข้ามา ทำให้โครงการพัฒนาต่างๆ ไม่
สอดคล้องกับความต้องการหรือไม่มีประโยชน์ต่อชาวบ้านมากเท่าที่ควร อาทิ การเน้น
ก่อสร้างถาวรวัตถุที่ต้องใช้เงินมากๆ อย่างสะพานคอนกรีต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม น่าสนใจ

ใจว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านี้ก็ได้กลายมาเป็นช่องทางหนึ่งที่ชาวบ้านเองก็พยายามที่จะเข้าถึงเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาของตนด้วยเช่นกัน

ดังกรณีชาวบ้านเกริงโป้ที่ในปีนี้ประสบปัญหาข้าวไม่พอกิน เนื่องจากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นฝนที่ตกเร็วเกินไปทำให้ไฟไหม้ดินได้ไม่ดี หนูและมดงามที่มารบกวนพันธุ์ที่หว่านไว้ รวมทั้งความแห้งแล้งที่ทำให้ดินแห้งเร็วจนข้าวไม่งอกงาม ทั้งนี้ จากการรวบรวมข้อมูลในเวทีชาวบ้านพบว่าคนบ้านเกริงโป้ต้องมีข้าว 2,000 หนะ ถึงจะพอกิน แต่ชาวบ้านผลิตได้เพียง 1,247 หนะเท่านั้น ทั้งหมดจึงเห็นร่วมกันว่าน่าจะแก้ปัญหาโดยขอความช่วยเหลือจาก อบต. ในการซื้อข้าวสารให้ชาวบ้านจำนวน 100 กระสอบ เป็นเงิน 60,000 บาท โดยจะดำเนินการติดต่อประสานงานกับทาง อบต.ต่อไป

ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐได้เข้ามามีบทบาทกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ตำบลไล่โว่มากขึ้นเป็นการพัฒนาแบบใหม่กับวิถีชีวิตแบบเก่าของคนในชุมชน เช่นสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินการตั้งโรงเรียนที่หมู่บ้านกองม่องทะ หมู่บ้านจะแก , ตชด.ได้ตั้งโรงเรียนที่หมู่บ้านสะเนฟ่อง หมู่บ้านทิลป่า,หน่วยมาเลเรียกระทรวงสาธารณสุขได้เข้ามาพ่นสารป้องกันกำจัดยุง,หน่วยพัฒนาชาวเขา ได้เข้ามาส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต,เกษตรอำเภอได้เข้ามาส่งเสริมเกษตรแผนใหม่,พัฒนาชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมองค์กรชาวบ้าน,ฝ่ายการปกครอง(อบต.)ได้เข้ามาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ศาลาเอนกประสงค์ สะพานคอนกรีต บ่อเลี้ยงปลา ,ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเข้ามาส่งเสริมการศึกษาให้กับผู้สนใจ ฯลฯ

การเข้ามาของหน่วยงานรัฐในรูปแบบต่างๆได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนมากขึ้น การเข้าไปพัฒนาของแต่ละหน่วยงานเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้วิถีบางอย่างของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย คนในชุมชน มีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น ระบบเงินตราได้เข้ามาทดแทนระบบการแลกเปลี่ยนและระบบการแบ่งปันเอื้ออาทรต่อกัน ทุกวันนี้ที่หมู่บ้านสะเนฟ่องมีร้านค้าถึง 6 ร้าน โดยเป็นการขายของทั่วไป ทำให้ชาวบ้านมีความจำเป็นในเรื่องค่าใช้จ่ายมากขึ้น มีโรงสีข้าวเกิดขึ้นทำให้จากเดิมที่ชาวบ้านเคยตำข้าวกินเองก็มีบางบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปใช้บริการเครื่องสีข้าว ทำให้เจ้าของโรงสีข้าวได้เติบโตขึ้นกลายเป็นนายทุนน้อย เพราะได้กำไรส่วนเกินมากจากการขูดรีดชาวบ้าน ด้วยการใช่วิธีการเก็บค่าสีข้าวถึงละ 3 บาท ส่วนรำข้าว ปลายข้าว เจ้าของโรงสีเอาไปหมดและเอาไปขายต่อให้กับคน

ข้างนอก เจ้าของโรงสีจึงเป็นนายทุนที่มีเงินให้ชาวบ้านได้กู้ยืมอีก โดยมีการคิดดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาทต่อเดือน

การปฏิสัมพันธ์กับภายนอก: การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยรัฐ

แม้ความเป็นมาในการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2508 เนื่องจากป่าไม้เขตบ้านโป่งในสมัยนั้นได้มีหนังสือถึงอธิบดีกรมป่าไม้เรื่องแหล่งสัตว์ป่าที่สมควรประกาศห้ามการล่าที่ป่าแห่งนี้ โดยทางกรมป่าไม้เห็นด้วย และได้จัดส่งหัวหน้าฝ่ายจัดการสัตว์ป่าลงไปสำรวจพื้นที่ในปี 2510 และ 2516 เพื่อเตรียมการจัดตั้งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ก็ตาม

แต่จุดที่นำมาสู่ความตื่นตัวครั้งใหญ่หลายฝ่ายในการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าและป่าไม้ในผืนป่าแห่งนี้กลับเริ่มต้นขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์เฮลิคอปเตอร์ของคณะนายตำรวจนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่เดินทางไปล่าสัตว์อย่างผิดกฎหมายในพื้นที่แห่งนี้ได้เกิดอุบัติเหตุตกกระหว่างทางในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 16 แต่ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้กลับสามารถเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ได้จริงเมื่อปี พ.ศ. 2531 ที่ผ่านมามีทั้งภายหลังจากที่เหตุการณ์การสู้รบระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลสงบลงแล้ว กรมป่าไม้เริ่มจัดการพื้นที่แถบนี้ด้วยการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ เนื่องจากเห็นว่าเป็นกลุ่มที่มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติสูงมาก และกองกำลังต่างชาติอื่นๆ ที่ลักลอบเข้ามาบุกเบิกที่ทำกินใหม่และลักลอบล่าสัตว์

ในส่วนของไผ่ลั่ว(ซู)ไผ่ลั่ว(ต๋อง)ในพื้นที่ศึกษานั้น แม้ข้าราชการในกรมป่าไม้จะมีทัศนคติว่าคนในพื้นที่มีวิถีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ แต่การดำเนินงานพัฒนาต่างๆ ของหน่วยงานรัฐที่ยึดยึดวิถีคิดแบบคนเมืองเข้าไปได้ทำให้วิถีของคนแบบดั้งเดิมต้องเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยหาอยู่หากินจากธรรมชาติก็เปลี่ยนมาคิดเรื่องการค้าขาย บางแห่งก็เริ่มมีการทำไม้เถื่อน อีกทั้งยังมองว่าตราใบโคที่ชาวบ้านยังมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงและสอดคล้องกับธรรมชาติก็ยังสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้

ทั้งนี้ที่ผ่านมามีเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ได้อธิบายจุดยืนและบทบาทของหน่วยงานตนว่า “บทบาทของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นเรื่องของการดูแลทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก เราพยายามไม่หยิบยกเอาประเด็นเรื่องการขับไล่คนออกจากป่าขึ้นมา ที่ผ่านมาก็ใช้วิธีให้หมู่บ้านเป็นคนจัดการตนเองในการลงโทษผู้กระทำความผิด ยกเว้นแต่กรณีที่เกิดขึ้นการกรรมการหมู่บ้านจะจัดการได้เรียกร้องให้ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็จะลงมาจัดการให้ และ

“เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาครั้งแรกที่บ้านแม่จันทะ เมื่อปี 2533 งานหลักๆ ของพวกเราคือทำความเข้าใจกับชาวบ้าน กับผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ไม่ค่อยมีปัญหากับชาวบ้านแตกต่างจาก ตชด.”

(นายสมโภชน์ มณีรัตน์ นักวิชาการกรมป่าไม้ สัมภาษณ์ 11 มกราคม 2545)

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้วพบว่าชาวบ้านกลับได้รับผลกระทบจากการเข้ามาเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการที่กรมป่าไม้พยายามจำกัดขอบเขตการทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้าน ซึ่งระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียนของชาวบ้านจำเป็นต้องทิ้งช่วงการใช้ที่ดินแต่ปีอย่างน้อย 5 ปีเพื่อรอให้ป่าฟื้นตัวโดยไม่จำเป็นต้องบุกเบิกป่าใหม่ ที่สำคัญในแปลงหนึ่งๆ จะปลูกข้าวและพืชผักต่างๆ ปะปนกัน บางแปลงมีพืชผักมากถึง 80 ชนิด ทำให้ไม่เปลืองพื้นที่ในการเพาะปลูกและช่วยรักษาสมดุลย์ของดินและน้ำเอาไว้

นอกจากนั้นระบบการผลิตดังกล่าวของชาวบ้านมีเป้าหมายเพียงเพื่อการพอกินพออยู่ จึงไม่ส่งผลต่อการทำลายป่า เพราะ “ไม่ว่าจะครอบครัวยุใหญ่แค่ไหนตอนเพาะปลูกก็ใช้พันธุ์ข้าวไม่เกิน 3 ปี” การจำกัดขอบเขตทำไร่หมุนเวียนเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านต้องอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก่อนเมื่อต้องการใช้ที่ดินทำไร่ข้าวในแต่ละปี และมักได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ไร่ซากที่อายุยังน้อยซึ่งดินยังไม่ฟื้นตัวดีพอ ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่สมบูรณ์หรือไม่ก็ต้องเพาะปลูกในพื้นที่เดิมซ้ำๆ กันทุกปีจนดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์กลายเป็นแรงผลักดันให้ต้องบุกเบิกป่าใหม่ บางรายเมื่อทำไร่ไม่ได้ดังเดิมก็ขายที่ดินให้กับนายทุน จนกลายเป็นช่องทางให้นายทุนสามารถบุกเบิกป่าใหม่ได้ง่ายขึ้นไปอีก

ยิ่งไปกว่านั้นในบางชุมชนหมู่บ้านยังมีการข่มขู่คุกคามเพื่อกดดันให้มีการย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่อยู่บ่อยครั้งจนเกิดความไม่มั่นคงในชีวิต ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงการจัดการป่าของกรมป่าไม้ที่ส่งผลในด้านลบต่อชาวบ้านด้วย อาทิ การพยายามปลูกป่าเพิ่มเติมของกรมป่าไม้โดยไม้ชนิดเดียวที่กลับจะเป็นการทำลายความหลากหลายของป่าทำให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าได้น้อยลง เป็นต้น ทั้งนี้

ปัจจุบันปัญหาเรื่องป่าไม้ที่ดินยังคงคาราคาซังและยังไม่มีคำตอบชัดเจนว่าต่อไปจะเป็นอย่างไร ขณะที่ชาวบ้านเองก็ได้พยายามหาทางแก้ปัญหาในหลายวิธีการด้วยกัน คนอยู่ได้ ป่าอยู่ได้เป็นแนวคิดที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐมักจะมีแนวคิดที่สวนทางกันมาโดยตลอดว่าถ้ามีคนอยู่ในป่า ทำให้

ธรรมชาติถูกทำลาย ดังนั้นจะต้องอพยพโยกย้ายออกไปเพื่อต้องการพิทักษ์รักษาป่า รักษาธรรมชาติเอาไว้ บทพูดของแนวคิดที่สวนทางกันอย่างนี้คงไม่มีข้อสรุปก็คงต้องดูทิศทางการพัฒนาตามแนวทางของรัฐต่อไปว่าใช้แนวนโยบายไปในแนวทางใด ภาครัฐกับภาคประชาชนมักจะยืนอยู่กันคนละมุมมาโดยตลอด ตราบใดก็ตามที่อำนาจยังอยู่ในมือของผู้ที่มีอำนาจรัฐ

บทที่ 5 บทวิเคราะห์ภาพรวมพื้นที่โครงการย้อนรอยอดีตชนเผ่าชู

การอธิบายภายใต้กรอบคิด “ถู่เมียวเวะ”

ก. อิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอก เช่น ระบบทุนนิยม พาณิชยกรรม บริโภคนิยม ที่ได้เข้ามาทำลายวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชน แต่ก่อนชุมชนเคยทำมาหากินและใช้ชีวิตแบบเพื่อยังชีพ ทำการผลิตเพื่อหล่อเลี้ยงตัวเองให้เพียงพอ ไม่ได้มีแนวคิดเรื่องการทำมาค้าขาย ระบบเงินตราไม่ได้มีความหมายกับคนในพื้นที่ เพราะผลผลิตที่ได้มาจากการทำไร่ทำสวนเราสามารถแบ่งปันกันกินกันใช้อย่างพอเพียง แต่ทุกวันนี้ตั้งแต่เปิดความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ทำให้ระบบวิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไป ทุกวันนี้ได้มีร้านค้าย่อยๆ เกิดขึ้นในชุมชนเป็นร้านค้าของคนในชุมชนนั่นเอง โดยคนที่คิดเรื่องการทำมาค้าขายจะได้รับอิทธิพลของระบบบริโภคนิยม ทำให้ชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คนเริ่มมีความจำเป็นเรื่องเงินตรามากขึ้น เยาวชนเริ่มออกจากหมู่บ้านเพื่อไปหางานทำในเมือง คนภายในชุมชนเมื่อได้ผลผลิตมาแล้วก็ไม่ต้องการจะแบ่งปันให้แก่กันเหมือนแต่ก่อน เพราะถ้าเอาผลผลิตไปวางขายที่ร้านค้าภายในชุมชนก็จะได้เงินตรามากกว่า ดังนั้นระบบเงินตราจึงกลายเป็นตัวสำคัญในวิถีชีวิตประจำวัน

ข. ในสังคมของชุมชนขาดความเชื่อมต่อระหว่างผู้อาวุโสกับคนรุ่นใหม่ในเรื่องของคุณค่าทางวัฒนธรรมและการศึกษาแบบดั้งเดิม อาจจะเป็นเพราะว่าวิถีชีวิตประจำวันในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป ระบบการศึกษาแบบของรัฐได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่ก่อนการเรียนรู้และการให้การศึกษาที่มาจากพ่อแม่สอนลูกสอนหลาน ผู้เฒ่าผู้แก่ก็มีความสำคัญที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ การเรียนการสอนถูกถ่ายทอดที่วัด บทบาทของพระสงฆ์ก็มีความสำคัญมากในการให้การศึกษาแก่ลูกหลานของคนในชุมชน แต่ทุกวันนี้การศึกษาถูกกำหนดอยู่ที่รัฐ โรงเรียนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น เด็กทุกคนทำให้เป็นคนไทยมากขึ้นต้องเข้าไปอยู่ในระบบการเรียนการสอนแบบของรัฐไทย ให้มี

การศึกษาแบบคนไทยทั่วประเทศ ให้ใส่ชุดเครื่องแบบนักเรียน ให้พูดและเขียนภาษาไทย ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงทำให้การถ่ายทอดการสืบทอดในสิ่งที่มีคุณค่าอันดั้งเดิมของชนเผ่าจึงถูกลดบทบาทและถูกละเลยไป เพราะบทบาทของพ่อแม่ปู่ย่าตายายได้มีความสำคัญลดน้อยลงในวิถีชีวิตประจำวัน ความรู้แบบเก่าๆและการศึกษาแบบเก่าๆที่มีการเรียนการสอนในวัดที่มีพระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่โดยตรงจึงถูกลดบทบาทหน้าที่

ค. หน่วยงานจากภายนอกหรือนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวคนไทยหรือชาวต่างประเทศที่ได้เข้ามาในพื้นที่ได้แล้วนำเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาโดยปราศจากการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนและขาดการปฏิบัติตัวให้เหมาะสมให้สอดคล้องกับประเพณีดั้งเดิมของชุมชน เหตุการณ์สถานการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นอยู่บ่อยๆเพราะพื้นที่ของชนเผ่าชวเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวจากภายนอกโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้เข้ามาเยี่ยมชมมาก กลุ่มคนจำพวกนี้ได้ถือว่าเป็นพวกที่ทำลายสิ่งดั้งเดิมของชุมชน นักท่องเที่ยวบางคนไม่ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรจะต้องปฏิบัติในทางที่เหมาะสม เช่น นุ่งกางเกงขาสั้นๆไปกราบไหว้พระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนวัด ซึ่งในความหมายของชุมชนวัดเป็นสถานที่ที่คนภายในชุมชนได้ให้ความเคารพมากเพราะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ง. ประเพณีความเชื่อต่างๆได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีสาเหตุมาจากโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐที่เข้ามาส่งเสริมโดยปราศจากความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีข้อห้ามความเชื่อที่มีอยู่ ทำให้ประเพณีข้อห้ามดั้งเดิมที่เคร่งครัดหลายประการต้องถูกละเว้นในการปฏิบัติ เช่น พื้นที่หมู่บ้านสะเนฟ่อง หมู่บ้านทิล่ป่า หมู่บ้านกองม่องทะ หมู่บ้านจะแก ในเขตด.ไล่โว่ ที่เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งโรงเรียนของรัฐ ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้พยายามส่งเสริมชาวบ้านให้เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ให้ชาวบ้านกินหมูกินไก่ แต่ตามข้อห้ามความเชื่อในประเพณีดั้งเดิมของคนในชนเผ่าชว ผู้นำของกลุ่มนับถือความเชื่อด้ายชาวชื่อว่า “จุงยู” ได้เคยกล่าวเอาไว้ว่าขอให้ชาวชนเผ่าชวได้เลิกเลี้ยงหมู เลิกเลี้ยงไก่ และห้ามกินหมู ห้ามกินไก่ เป็นเรื่องของข้อห้ามความเชื่อที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แต่ทุกวันนี้ภาพที่ทุกคนได้เห็นคือได้มีหลายหน่วยงานได้เข้ามาส่งเสริมในสิ่งที่ขัดแย้งกับข้อห้ามความเชื่อแบบดั้งเดิมมากขึ้น

จ. ชาวเผ่าชวไม่อาจจัดขบวนหรือพิธีเชรวัฒนธรรมจากภายนอกทั้งที่ตนเองไม่เห็นด้วย

เช่น ในหลายพื้นที่โครงการต่างๆของรัฐและของหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้เข้ามาส่งเสริมแบบทำลายมากขึ้น รวมทั้งในชุมชนก็มีคนหลายประเภท บางกลุ่มต้องการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกอย่างรวดเร็วโดยไม่ได้มีการศึกษาให้รู้เท่าทัน บางกลุ่มก็เฝ้ามองดูอยู่โดยเป็นกลุ่มที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงถ้าหากกระแสไหนมาแรงกว่ากัน แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่ไม่ได้คิดว่าจะรับหรือไม่ได้คิดว่าจะปฏิเสธ จัดได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากที่สุดชุมชน ยังมีกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อยซึ่งได้ปฏิเสธวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่เพราะคิดว่าไม่ถูกต้องตามหลักคำสอนของคนในรุ่นของบรรพบุรุษ ดังนั้นโดยภาพรวมของชุมชนจึงเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของการพัฒนาที่แรงกว่า แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงมีบางภาพที่ยังคงสะท้อนถึงการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่บ้าง ซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนน้อยในชุมชน

ฉ. คนรุ่นใหม่กำลังรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกสูงขึ้น นับตั้งแต่สังคมชนเผ่ามีความเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกมากขึ้น ทำให้ชีวิตของคนในชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เยาวชนเป็นกลุ่มคนที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในหลายพื้นที่ที่มีการติดต่อกับสังคมภายนอกสะดวกก็เกิดเหตุการณ์อย่างนี้ เช่น เด็กนักเรียนเมื่อเรียนหนังสือจบการศึกษาชั้นป.6 ก็ออกจากโรงเรียนเพราะพ่อแม่ไม่มีเงินส่งให้ลูกไปเรียนต่อ เด็กเหล่านี้โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงมักจะไปหางานทำในเมือง โดยจะมีนายหน้าซึ่งบางครั้งก็เป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันหรือบางครั้งก็เป็นคนจากภายนอกเข้ามาติดต่อพ่อแม่ของเด็กๆและมักจะบอกกับพ่อแม่ของเด็กๆว่าถ้าหากให้ลูกไปทำงานในเมืองก็จะมีเงินมากขึ้น พ่อแม่หลายคนเห็นด้วยกับคำชักจูงดังกล่าวจึงได้ส่งลูกไปทำงานตามในเมือง เช่น ในตัวอำเภอสังขละบุรี หรือตัวจังหวัดกาญจนบุรี หรืออาจจะเป็นที่กรุงเทพฯ หรือที่ต่างจังหวัดต่างๆ นักวิจัยของโครงการได้สอบถามความเป็นไปต่างๆจากกลุ่มเด็กเหล่านี้พบว่า เด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ไปทำงานรับใช้ตามบ้านเจ้านายหรือบ้านคนมีเงิน จำพวกข้าราชการ หรือบางคนก็เป็นพนักงานตามร้านอาหาร ได้เงินเดือนแล้วก็จะส่งเงินกลับมาให้พ่อแม่ เมื่อลูกคนอื่นเห็นว่าลูกบ้านนี้มีเงินส่งเสียที่บ้าน ก็จะติดตามกันไปทำงานในเมือง เป็นภาพของแรงงานนอกระบบ ดูเสมือนว่าเป็นภาพกรรมดาที่คนออกไปทำงานในเมือง แต่ถ้าหากวิเคราะห์ให้ชัดเจนจะพบว่าวิถีชีวิตของกลุ่มผู้ใช้งานเหล่านี้ได้หลุดลอยไปจากฐานชีวิตอันดั้งเดิมของชุมชน เด็กหลายคนไปทำงานในเมืองเมื่อกลับมาอยู่ในชุมชนทำให้คุณค่าวิถีชีวิตแบบชาวไร่ชาวนาอันเป็นวิถีของบรรพ

บุรุษ และขณะเดียวกันก็ปฏิเสธที่จะกลับมาใช้แรงงานตามท้องไร่ท้องนา เพราะการใช้ชีวิตในเมืองมันแตกต่างจากการใช้ชีวิตในป่า สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงกระแสนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอีกมิติหนึ่งที่น่าสนใจ เมื่อเด็กกลุ่มนี้ไปทำงานในเมืองจึงกลายเป็นข้อเปรียบเทียบกับคนที่ไม่ได้ไปอยู่ในเมือง เมื่อเด็กที่ไปทำงานในเมืองกลับมาจะมีเสื้อผ้าสวยๆ มีสร้อยคอทองคำเป็นเครื่องประดับ มีเงินกลับมาช่วยพ่อแม่สร้างบ้านหลังใหญ่หลังคาสังกะสีทดแทนบ้านแบบเก่าที่เป็นบ้านไม้ไผ่ เมื่อเกิดภาพความเปรียบเทียบ ทำให้เด็กรุ่นใหม่เมื่อจบป.6 ก็จะไปทำงานตามคนรุ่นพี่ๆ ที่ไปอยู่ในเมือง เด็กเหล่านี้เมื่อกลับมาหมู่บ้านก็มักจะอายุที่จะบอกว่าตัวเองเป็นคนของชนเผ่า บางคนอายุที่จะสวมใส่เสื้อผ้าของชนเผ่า ความคิดต่างๆถูกทำให้เป็นคนเมืองมากขึ้น ความล่มสลายทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้น วิถีชีวิตเก่าๆที่เคยมีคุณค่าในสังคมของชนเผ่ากลับถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ด้อยค่า ไม่มีความภาคภูมิใจสำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่

การอธิบายภายใต้กรอบคิด”เรียเจียเวะ”

ก. การรุกคืบเข้ามาของกลไกการปกครองของฝ่ายรัฐ ทั้งการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น (อบต.) ที่ทำให้ชาวบ้านหลายรายได้เปลี่ยนแปลงสถานภาพเป็นผู้นำทางการเมืองและกลายเป็นตัวแทนของฝ่ายอำนาจรัฐในการนำโครงการพัฒนาต่างๆเข้าสู่หมู่บ้าน และกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลที่สามารถเข้าถึงข้อมูล เข้าถึงผลประโยชน์และทรัพยากรของรัฐได้มากกว่าชาวบ้านทั่วไป ขณะเดียวกันในชุมชนก็ยังไม่มีการกลไกที่จะทำให้คนส่วนใหญ่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดหรือตรวจสอบโครงการพัฒนาต่างๆที่เข้ามา ทำให้โครงการพัฒนาต่างๆไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือไม่มีประโยชน์ต่อชุมชนเท่าที่ควร โครงการพัฒนาต่างๆจะมุ่งเน้นไปที่การก่อสร้างอาคารก่อสร้างวัตถุที่ต้องใช้เงินงบประมาณจำนวนมาก เช่น สร้างอาคารเอนกประสงค์ ก่อสร้างสะพานคอนกรีต

ข. การจำกัดพื้นที่ในการทำไร่ชากจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ได้เข้ามาควบคุมมากขึ้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้ามาวางเขตพื้นที่ทำกินของชาวบ้านมากขึ้น โดยให้ทำไร่ชากที่มีอายุน้อย และกล่าวหาว่าชาวบ้านบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น แต่สภาพความเป็นจริงชาวบ้านได้ทำไร่ชากในพื้นที่ที่เคยทำมาก่อน การทำไร่ชากเป็นการพักฟื้นเพื่อทิ้งให้สภาพดินและสภาพป่าไม้ได้มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม ชาวไร่จะทำไร่แล้วปล่อยพื้นที่นั้นทิ้งไว้ประมาณ 3 ปี 5 ปี 7 ปีบางรายอาจทิ้งไว้นานถึง 10 ปี แล้วถึงจะกลับมาทำใหม่อีกครั้ง ในช่วงที่ป่าถูกพักฟื้น ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้เมื่อตรวจสอบสภาพพื้นที่ป่าก็จะมองว่านั่นคือสภาพ

พื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ เมื่อชาวบ้านกลับมาทำไร่อีกครั้งในพื้นที่ไร่ชาเดิม จึงถูกกล่าวหาจากเจ้าหน้าที่ป่าไม่ว่าชาวบ้านบุกรุกทำลายป่า ทั้งที่ในข้อเท็จจริงความหมายว่า “ป่า” “ในสายตาของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ นั่นคือความหมายของ” พื้นที่ไร่ชา” ในสายตาของชาวบ้าน ดังนั้นด้วยแนวคิดและความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่กันคนละมุมมองและมีความขัดแย้งต่อกันโดยตลอด เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยึดถือกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ ชาวบ้านยึดกฎเกณฑ์ข้อห้ามความเชื่อในการดำรงชีวิต ไม่มีผู้ใดผิดหรือผู้ใดถูกเพราะยึดถือกติกาคนละอย่างกัน

ค. ปัญหาสิทธิการอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร คนในพื้นที่ศึกษามักถูกตัดสินใจและถูกกำหนดชะตาชีวิตแทนจากผู้ที่มิอำนาจมาโดยตลอด ผู้ที่มีอำนาจได้ให้สิทธิชาวบ้านมากน้อยแค่ไหน ที่ผ่านมาเป็นการจัดการแบบรวมศูนย์กลางของการใช้อำนาจ เช่น การประกาศพื้นที่ทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เมื่อปี พ.ศ.2517 ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอนุรักษ์ และต่อมามีการประกาศว่าพื้นที่ทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลกเมื่อปีพ.ศ.2534 หลังจากนั้นชาวบ้านจะถูกกล่าวหาว่าทำลายป่าโดยตลอดว่าเป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และชาวบ้านถูกจำกัดสิทธิในการใช้ชีวิตในด้านการทำมาหากินในหลายประการ ด้วยความคิดจากผู้ที่มิอำนาจที่มองว่าคนอยู่ร่วมกับป่าไม่ได้เพราะถ้าหากยังมีคนป่าก็จะถูกทำลาย ในขณะที่เดียวกันในมุมมองของชาวบ้านมองว่าคนไม่ได้เป็นผู้ทำลายป่าเพราะที่ผ่านมาถ้าหากคนที่อาศัยอยู่ในป่าเป็นผู้ทำลายป่าจริงตามที่ข้อกล่าวหาทุกวันนี้ก็คงไม่มีป่าเหลือเอาไว้ให้ทางรัฐได้ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์และการประกาศเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก ดังนั้นด้วยวิธีคิดวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆที่ได้มีการถ่ายทอดจากรุ่นต่อรุ่นการยึดถือปฏิบัติตามข้อห้ามความเชื่อต่างๆจึงพิสูจน์ได้ว่าคนที่อาศัยอยู่ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวรไม่ได้เป็นผู้ทำลายป่าตามที่รัฐกล่าวหาว่ามาโดยตลอด รัฐควรจะมี ความเข้าใจและควรที่จะศึกษาวิธีคิดวิธีปฏิบัติตามกฎความเชื่อของชาวบ้านบ้าง เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกันแบบสงบสุข

ง. สิทธิการจัดการใช้ประโยชน์การปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ トラバไดก็ตามที่รัฐยังคงใช้อำนาจแบบรวมศูนย์ในเรื่องการจัดการการใช้ประโยชน์และการปกป้องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ トラバนั้นชาวบ้านก็ไม่ได้รับสิทธิอย่างแท้จริงในการปกป้องการใช้ประโยชน์ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงประเด็นต่างๆ เช่น การหา

ความจริง ข้อมูลงานวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ก็ถูกทำขึ้นโดยกลุ่มบุคคลจากภายนอก นักวิชาการ แต่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการค้นหาคำอธิบายความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และหลังจากนั้นที่งานวิจัยหรือการศึกษาได้ศึกษาออกมาแล้วกลายเป็นว่าชาวบ้านเป็นผู้ถูกตัดสินว่าเป็นผู้ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ การวิจัยส่วนใหญ่ที่เข้ามาศึกษาในพื้นที่ไม่ได้มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนในแง่ของระบบนิเวศชุมชนท้องถิ่น แต่เป็นการวิจัยเพื่อที่จะเข้ามาทำลายชุมชนในอนาคตนั่นเอง

จ. การปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา ที่ผ่านมานั้นชาวบ้านไม่อาจป้องกันการเข้ามาขโมยภูมิปัญญาความรู้และทรัพยากรพันธุกรรมเกี่ยวกับการจดสิทธิบัตรได้ การจดสิทธิบัตรทรัพย์สินทางปัญญาและทรัพยากรพันธุกรรมไม่สามารถทำได้ เนื่องจากชาวบ้านขาดนักวิชาการที่จะปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนท้องถิ่นได้ เพราะขาดความรู้ขาดความเข้าใจในกลไกหรือในวิธีคิดว่าการศึกษานั้นจะมีผลกระทบอย่างไรกับชุมชนของตัวเองบ้างรวมทั้งการถ่ายทอดด้านเทคโนโลยีจากการเข้ามาศึกษาวิจัยเพื่อใช้ประโยชน์จากนักวิจัยชาวต่างชาตินั้นก็ไม่ได้สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนให้กับชาวบ้านว่าผลของการวิจัยนั้นได้มีประโยชน์อย่างไรบ้างกับชุมชน

การอธิบายภายใต้กรอบคิด"ลือกาเวาะ"

ความพยายามในการแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนจากนโยบายและแนวทางการจัดการป่าของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ชาวบ้านได้ใช้วิธีการควบคู่กันไปนั่นคือการที่ชาวบ้านพยายามทำความเข้าใจกับคนทั้งภายในและภายนอกชุมชนเกี่ยวกับวิถีการผลิตโดยใช้ระบบไร่หมุนเวียนว่าได้มีความเอื้อประโยชน์ต่อการรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างไร ในหลายพื้นที่ของชุมชนทุ่งใหญ่ นเรศวร เช่น หมู่บ้านจะแก หมู่บ้านเกาะสะเดิง หมู่บ้านกองม่องทะ ได้มีการจัดประชุมเวทีชาวบ้านเพื่อคิดค้นหาวิธีในการอธิบายกับสังคมภายนอก ชาวบ้านได้ร่วมมือในการจัดทำแผนแม่บทของชุมชนขึ้นมา เพื่อที่จะอธิบายว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างไร การทำไร่หมุนเวียนมีการใช้พื้นที่ที่มากน้อยแค่ไหน ความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านคืออะไร อะไรคือสิ่งที่ชาวบ้านต้องการให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรภายนอกให้เข้ามาส่งเสริมช่วยเหลือ ซึ่งผลจากการจัดเวทีก็จะทำให้ได้ข้อสรุปชุดหนึ่งที่จะใช้เป็นข้อยืนยันกับทางเจ้าหน้าที่ของภาครัฐว่าชาวบ้านไม่ได้เป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และ

การทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านแบบดั้งเดิมนั้นได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นการรักษาความสมดุลย์ของธรรมชาติได้

การปรับตัวโครงสร้างของลือกาเวะมีความสำคัญมาก เพื่อเป็นการจัดการแก้ปัญหาระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน เช่น การคิดค้นหารูปแบบการผลิตใหม่ๆที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติตามที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกล่าวหา ในบางพื้นที่เช่น ที่หมู่บ้านเกาะสะเค็งชาวบ้านได้ทดลองในการใช้รูปแบบการผลิตแบบทำนาเพื่อทดแทนพื้นที่การทำไร่ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ได้เข้ามาจำกัดสิทธิทำกินของชาวบ้าน โดยที่หมู่บ้านนี้ก็นำชาวบ้านภายใต้กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำได้ทำการรวบรวมสมาชิกประมาณ 5 ครอบครัวเพื่อทดลองการทำนาในรูปแบบการทำนารวม ซึ่งพื้นที่การทำนารวมก็เหมือนกับวิถีคิดของการทำไร่หมุนเวียนที่ยึดถือกันตามความเชื่อว่าแผ่นดินนี้ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ดังนั้นโครงการทำนาของชาวบ้านเกาะสะเค็งจึงเกิดขึ้นเพื่อที่จะลดปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่กล่าวหาทุกปีว่าชาวบ้านบุกรุกพื้นที่ป่าทำไร่เลื่อนลอยและเป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแนวคิดเรื่องการทำนาจึงเป็นวิถีคิดและแนวทางในการปรับตัวของชาวบ้านและเป็นการทำให้ชาวบ้านได้มีข้าวกินอย่างเพียงพอและไม่สร้างความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย

เช่นเดียวกันที่หมู่บ้านไล่โว่-ซาราวะ ได้มีการปรับตัวจากการทำไร่เปลี่ยนมาเป็นการทำนาจำนวน 5 ครอบครัว ในช่วงเวลาเมื่อพ.ศ.2541เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันที่ชาวบ้านเห็นด้วยการทำนาว่าเป็นวิธีการที่ลดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ เพราะที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ป่าไม้ตั้งข้อกล่าวหาว่าชาวบ้านใช้พื้นที่ทำไร่นั้นได้เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและยังได้เข้ามาจำกัดวงเขตพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีพื้นที่ทำไร่ลดลงและทำให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนชาวบ้านมีปัญหาข้าวไม่พอกิน การปรับตัวภายใต้โครงสร้างของลือกาเวะจึงมีความสำคัญมาก และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความระมัดระวัง ถ้าหากมีการปรับตัวที่เกินไปก็จะทำให้ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับข้อห้ามความเชื่อในเรื่องการทำไร่หมุนเวียนก็จะหายไปด้วย อาจจะส่งผลให้ภูมิปัญญาความรู้ที่ได้สั่งสมกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษก็จะหายไปด้วย

สืบเนื่องด้วยรูปแบบการพัฒนาต่างๆที่เข้ามาจากภายนอกได้สร้างผลกระทบกับโครงสร้างของชุมชนทั้ง 3 เวะ หมายถึงลือกาเวะ ถูงเมียเวะ เรียเจียเวะ ทำให้เกิดความตื่นตัวในกลุ่มต่างๆของชุมชน เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำพิธีกรรม เยาวชน กลุ่มผู้หญิง

ผู้นำทาง การ และพระภิกษุสงฆ์ กลุ่มต่างๆดังกล่าวได้สร้างกระบวนการเคลื่อนไหว ประสานกันภายในอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการฟื้นฟูปฏิรูปการศึกษาและวัฒนธรรม อันมีนัยยะถึงการโต้กลับกับกลไกอำนาจรัฐที่เข้ามามีบทบาทในชุมชน ทั้งนี้เป็นการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อที่จะยึดเอาพื้นที่ทางวัฒนธรรมกลับคืนมา

นับตั้งแต่การศึกษาของภาครัฐได้เข้ามาในพื้นที่ซึ่งเปาะโดย ได้เกิดโรงเรียนสอน ภาษาไทยในหลายชุมชน แต่เดิมศูนย์รวมการศึกษาอยู่ที่วัดมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ พ่อแม่ก็จะเอาลูกหลานไปฝากไว้กับพระให้เป็นลูกศิษย์วัด จนถึงเวลาที่ บวชเป็นสามเณร เป็นชี เป็นพระภิกษุ แต่เมื่อโรงเรียนของรัฐเข้ามา ศูนย์รวมการ ศึกษาได้ถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน คือส่วนแรกมีการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมซึ่งมีพระ ภิกษุเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการเรียนการสอนอยู่ที่วัด ส่วนที่สองคือโรงเรียนสอน ภาษาไทยที่มีการเรียนการสอนอยู่ในหลายชุมชน เช่น โรงเรียนบ้านกองม่องทะ โรงเรียนบ้านหินตั้ง ที่เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) อีกหลายพื้นที่ เช่น โรงเรียน บ้านไล่ถ้องคู้ โรงเรียนบ้านม่องคว๊ะ โรงเรียนบ้านแม่จันทะ โรงเรียนบ้านสะเนพ่อง โรงเรียนบ้านทิล่ป่า และนอกจากนี้ยังมีการเรียนการสอนแบบศูนย์การศึกษานอก โรงเรียน (กศน.) เป็นต้น

รูปแบบการศึกษาจากข้างนอกได้ขยายตัวเข้ามาในชุมชนมากขึ้นดังกล่าว ทำให้ พระภิกษุสงฆ์และกลุ่มผู้เฒ่าผู้รู้ ร่วมสนทนากันและให้ได้ทางวัดทำการขยายฟื้นฟู การเรียนการสอนภาษาของท้องถิ่นให้มากขึ้น มีพระภิกษุเป็นผู้ทำหน้าที่สอนโดย เริ่มต้นที่วัดกองม่องทะ มีทั้งพระภิกษุสามเณรแม่ชีและเยาวชนหญิงชายให้ความสนใจ ในการเรียนรู้ศึกษาจำนวนมาก ส่วนเด็กที่ยังคงเรียนอยู่ในโรงเรียนของรัฐก็จะมาเรียน ภาษาท้องถิ่นในช่วงเวลาปิดเทอม ส่วนที่วัดอื่นๆเช่น ที่วัดสะเนพ่อง วัดเกาะสะเด็ง วัด ไล่โว่ วัดทิล่ป่า ก็ได้มีความพยายามให้มีการศึกษาภาษาพูดภาษาเขียนแบบท้องถิ่น มากขึ้น หลังจากนั้นเมื่อเห็นว่าวัดได้ทำหน้าที่เป็นบทบาทหลักแล้ว ก็ได้ข้อสรุปว่าควร จะมีการขยายพื้นที่ทางการศึกษาในชุมชนด้วย ได้มีข้อตกลงว่าขยายในเขต 4 หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลไล่โว่ คือ บ้านเกาะสะเด็ง บ้านไล่โว่-ซาราวะ บ้านทิล่ป่า บ้านจะแก นอกจากนั้นยังมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเรื่องแนวคิดข้อห้ามความเชื่อ จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมทั้งของศาสนาพุทธและของความเชื่อแบบตะลอะ

โคว เพื่อนำมาปรับใช้ในการปฏิรูปการศึกษาและวัฒนธรรม ผู้รู้ในชุมชนเห็นว่าการปฏิรูปจะมีความสมบูรณ์ได้จะต้องประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ภาคทฤษฎีนั้นได้เคยมีมาแล้วอย่างสมบูรณ์ แต่ภาคปฏิบัติต่างหากที่ยังไปไม่ถึง

ถ้าหากจะมองย้อนกลับไปในด้านการเรียนการสอนของชนเผ่าชุนในอดีตนั้น คนในชนเผ่าได้ออกไปบวชเรียนข้างนอกที่ประเทศพม่าบ้าง เช่นที่เมืองมัณฑะเลย์ ถ้าหากใครที่จบการศึกษาจากเมืองมัณฑะเลย์ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้สูงมาก ส่วนในประเทศไทยคนจะออกไปบวชกันที่อำเภอโพธาราม จ.ราชบุรี ซึ่งเป็นวัดมอญ เมื่อจบการศึกษาก็จะกลับมาอยู่พื้นที่เหมือนเดิม นอกจากนั้นยังมีรูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นการถ่ายทอดระดับครัวเรือน บางบ้านมีข้อห้ามว่าลูกผู้ชายจะต้องไปเรียนศึกษาหาความรู้จากที่อื่น ผู้ที่เป็นแม่จะไม่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ ความรู้ต่างๆ เหล่านี้หมายถึง เวทมนต์คาถา การรักษาโรคด้วยสมุนไพร ส่วนลูกผู้หญิงจะเรียนรู้จากครอบครัว พ่อแม่เป็นผู้ถ่ายทอดให้ เป็นการเอาความรู้ที่เพิ่มเติมนำมาเพิ่มเติมเข้าด้วยกันจากลูกผู้ชายที่ไปศึกษานอกพื้นที่ ในครอบครัวเดียวกันจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและความรู้บางอย่างได้ถูกนำมาปฏิบัติและเป็นตัวแบ่งบทบาทระหว่างหญิง-ชายอย่างชัดเจน เรื่องฝีมือหัตถกรรมเป็นเรื่องของลูกผู้หญิง เช่น เรื่องการทอผ้า ส่วนเรื่องการจักสานโดยส่วนมากจะเป็นบทบาทของผู้ชาย รวมไปถึงเครื่องทำมาหากินต่างๆ เช่น เครื่องมือดักปลา ซึ่งเหล่านี้เป็นความรู้เพื่อการยังชีพในครัวเรือนและเป็นวิถีชีวิตที่สามารถทำให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

นอกจากนั้นความรู้ในด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ก็จะมีผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ เช่น พู่กะบ่อง ที่หมู่บ้านทีไ่ไร่ป่า มีความเชี่ยวชาญเรื่องการผสมตัวยาสมุนไพร นายหม่องย่องมั่ง ที่หมู่บ้านทีมู่คี มีความเชี่ยวชาญด้านบทเพลงและแนวคิดด้านพุทธปรัชญา พูเนเปอะ หมู่บ้านไ่ไร่-ซาราวะ มีความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ การดูแลสุขภาพบุคคลและการช่วยรักษาให้คนที่ไม่มีลูกสามารถมีลูกได้ด้วยการใช้วิธีการไสยศาสตร์ ส่วนเรื่องบทบาทของการทำคลอดจะเป็นบทบาทของผู้หญิงมากกว่าเรียกว่า หมอคำแย (อีไม้) โดยจะมีกันทุกชุมชน เช่น ที่บ้านสะเนฟ่องมีอีไม้คือ หน่องปี่ ยายช่วยเปรียว ที่หมู่บ้านกองม่องทะ อีไม้คือ หน่องโพเคร ที่หมู่บ้านจะแก อีไม้คือ ยายมะเหย่ง ที่บ้านเกร็งโป อีไม้คือ ยายหน่องเจ็ล ดังนั้นจะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ในชุมชนมีการสืบทอดและมีการถ่ายทอดในระดับครัวเรือน

แต่ในช่วงเวลาไม่เกิน 50 ปี (ภายในช่วงเวลา พ.ศ.2495) ผู้รู้ได้ล้มตายลงไปอย่างน่าใจหาย ทั้งพระภิกษุสงฆ์และผู้รู้ที่เก่งๆที่เป็นชาวบ้านด้วย ความรู้ความสามารถต่างๆได้สูญหายไปกับผู้ตายด้วย เช่น ด้านสมุนไพร ด้านเวทมนต์คาถา ด้านการจักสาน การถักทอลายผ้า รวมถึงผู้นำในการประกอบพิธีความเชื่อแบบตะละโควก็ได้สูญหายไป ทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชนมาก เมื่อปี พ.ศ.2527 กลุ่มผู้เฒ่าในพื้นที่จำนวน 4 คนคือ นายเราะชะจง เสดะพันธุ์ บ้านสะเนพ่อง นายย่องซา บ้านกองม่องทะ นายเนสาแดง บ้านไล่วบ่อง นายเวียซา สังข์ชลาธารบ้านสะเนพ่อง ได้ร่วมกันรื้อฟื้นพิธีกรรมในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อีกครั้ง โดยได้มีการคัดเลือกเอาสามีภรรยาสามคู่ที่เป็นคู่ผัวเดียวเมียเดียว ได้แก่ คนจากหมู่บ้านกองม่องทะ 1 คู่ คนจากหมู่บ้านเกาะสะเค็ง 1 คู่ และคนจากหมู่บ้านสะเนพ่อง 1 คู่ ขึ้นไปประกอบพิธีกรรมที่บริเวณ “ ไล่เทาะเจียะ ” อันเป็นบริเวณสถานที่ที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และได้มีการประกอบพิธีกรรมนี้ต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ.2527-พ.ศ.2531)

หลังจากนั้นผู้เฒ่าได้ย้ายสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมจาก “ ไล่เทาะเจียะ ” มาทำพิธีกรรมที่ “ ไล่วบ่อง ” เนื่องจากบริเวณพื้นที่ “ ไล่เทาะเจียะ ” เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับคนที่อยู่ในพื้นที่สังเปาะไต่ยเท่านั้น และไม่ได้มีการเปิดเผยกับสังคมภายนอกหรือบุคคลภายนอก การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในบริเวณสังเปาะไต่ยเท่านั้น ไม่ได้เปิดให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมแต่อย่างใด ดังนั้นในนัยยะความหมายนี้จึงหมายถึงว่าเป็นพื้นที่ปิดซึ่งหมายความว่ายังไม่เปิดให้คนจากภายนอกเข้าไปร่วมพิธีกรรมอย่างเป็นทางการ เว้นแต่บุคคลนั้นเป็นผู้ที่ได้รับความรู้ไว้วางใจจากชุมชนและผู้ประกอบพิธีกรรมพิจารณาแล้วเห็นว่ามีเหมาะสมสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้ แต่การเปลี่ยนสถานที่ประกอบพิธีกรรมมาอยู่ที่บริเวณ “ ไล่วบ่อง ” (อยู่ระหว่างเส้นทางเดินหมู่บ้านสะเนพ่อง-หมู่บ้านเกาะสะเค็ง) จะมีลักษณะพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เปิดสามารถให้คนจากสังคมภายนอกเข้ามาร่วมประกอบพิธีกรรมได้ และมีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ “ ไล่เทาะเจียะ ” ซึ่งเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนที่อยู่ในพื้นที่สังเปาะไต่ย

เมื่อปี พ.ศ.2540 ในชุมชนทุ่งใหญ่เรศวรได้เกิดความเคลื่อนไหวในเรื่องแนวความคิดทางด้านวัฒนธรรม ได้มีการรวมตัวกันของแกนนำจากแต่ละชุมชน เป็นความสมัครใจที่จะลุกขึ้นทำงานกันเองได้มีการรวบรวมเอาปัญญาชนของแต่ละชุมชนตั้งขึ้น

เป็นคณะกรรมการเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมของชุมชนทุ่งใหญ่นเรศวร เพื่อทำการรื้อฟื้นวัฒนธรรมภูมิปัญญาและคำสอนของบรรพบุรุษเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของคนรุ่นหลัง คณะกรรมการดังกล่าวได้ทำงานเคลื่อนไหวในด้านต่างๆ อันประกอบด้วยคณะกรรมการรับผิดชอบด้านการศึกษา ทำหน้าที่ในการรณรงค์การเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นขึ้นมาในชุมชน มีคณะกรรมการทางด้านพิธีกรรมความเชื่อ ทำหน้าที่ในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรม เพื่อให้คนในชุมชนได้หันกลับมาเห็นแก่นแท้และคุณค่าทางความเชื่อที่เริ่มจะหายไปกับการพัฒนาที่หลังไหลเข้ามาในชุมชน มีคณะกรรมการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมรับผิดชอบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีคณะกรรมการทำงานด้านสมุนไพร เพื่อเป็นการรักษาภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมเอาไว้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

ดังนั้น โดยภาพรวมทิศทางของชุมชนในอนาคตจะเป็นภาพของชุมชนที่มีการปะทะประสานกันระหว่างแนวทางของรัฐกับแนวทางขององค์กรชุมชน พื้นที่ศึกษาของโครงการวิจัยย้อนรอยอดีตชนเผ่าซุนเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษที่ชาวบ้านถึงแม้ว่าจะไม่เห็นด้วยกับทิศทางการพัฒนาของรัฐในหลายกรณี แต่ก็ไม่ได้ลุกขึ้นมาต่อต้านเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือไม่มีการประท้วงอย่างรุนแรงที่หน้าทำเนียบรัฐบาล เหมือนกับกลุ่มสมัชชาคนจน การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักคิดปัญญาชนในชุมชนจะทำงานอย่างไม่เป็นทางการ โดยในแต่ละชุมชนมักจะนักคิด นักวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน หรือผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์วิชาด้านต่างๆ และทำงานร่วมกันโดยไม่ต้องเป็นองค์กรจัดตั้ง แต่เป็นการรับรู้กันภายในอย่างไม่เป็นทางการว่ามีใครบ้างที่เป็นคนเคลื่อนไหวงานทางความคิดของแต่ละชุมชน จากนั้นจะมาร่วมงานกันในกรณีถ้าหากมีความขัดแย้งขั้นรุนแรงเจ้าหน้าที่ของรัฐกับภาคประชาชน

ดังนั้นภาพประวัติศาสตร์ในอนาคตของชนเผ่าซุน จึงเป็นภาพที่ซ้อนทับกันระหว่างการพัฒนาตามแนวทางของรัฐที่ต้องการให้เป็นชุมชนที่ทันสมัยมีความเจริญทางด้านวัตถุเหมือนกับสังคมคนเมืองทั่วไปและรัฐไทยต้องการพัฒนาให้มีสำนึกแบบ “คนไทย” ขณะเดียวกันก็เป็นภาพของการเคลื่อนไหวงานขององค์กรชุมชนที่มีนักคิดปัญญาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่วิเคราะห์ปัญหาของแต่ละชุมชน และพร้อมที่จะจับมือประสานงานกันถ้าหากมีการกระทำจากภาครัฐหรือภาคทุนที่พยายามเข้ามาทำลายชุมชน ในอนาคตมีการรื้อฟื้นพิธีกรรมความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมการเรียนการสอน

ในภาษาของตัวเองพร้อมทั้งการสร้างสำนึกความภาคภูมิใจในความเป็น “สำนึกของความเป็นคนของชนเผ่า” ชื่นทับกับภาพความเป็น “สำนึกแบบคนไทย” ทิศทางของประวัติศาสตร์ในอนาคตของชนเผ่าจึงเป็นทิศทางที่น่าสนใจเพราะอาจจะไม่มีคนชวทางวัฒนธรรมหรือเป็นคนไทยทางการเมือง ในอนาคตอาจจะไม่มีพรมแดนประเทศอีกต่อไป เพราะทุกเผ่าพันธุ์คือเผ่าพันธุ์เดียวกันภายใต้ความเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ อาจจะต้องพูดถึงเรื่องของปัญหาสิทธิของชนกลุ่มน้อย หรือการละเมิดมนุษยธรรมของคนที่ย้ายแดน เพราะในกาลเวลาข้างหน้าทรัพยากรธรรมชาติของโลกกำลังจะหมดลง นั่นหมายถึงมนุษย์ของทุกเผ่าพันธุ์กำลังจะจบเผ่าพันธุ์ของตัวเองลง ทั้งนี้มนุษย์กับธรรมชาติเป็นความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงต่อกัน สิ่งแวดล้อมกำลังหมดลงเพราะการทำลายจากมนุษย์ทุกชาติทุกเผ่าพันธุ์ นั่นหมายถึงว่าชีวิตของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ก็กำลังจบลง อาจจะไม่มียุคชนเผ่าและอาจจะไม่มีคนไทย เพราะสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่เหนือกว่าความเป็นชาติพันธุ์นั้นคือทรัพยากรธรรมชาติและจักรวาลกำลังจะจบสิ้นลงจากการกระทำจากน้ำมือของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ หรือถ้าหากจะอธิบายแบบนักประวัติศาสตร์อาจจะหมายความว่าประวัติศาสตร์แห่งความสิ้นหวังของมนุษยชาติ

หมายเหตุ บทบันทึกการเดินทางทำงานกับชนเผ่า

อุดมการณ์ในการสร้างชาติของชนเผ่า

บทความชิ้นนี้ถูกเขียนขึ้นมาเพื่อสะท้อนความคิด อุดมการณ์และแนวทางในการสร้างชาติของชนเผ่า เป็นการบันทึกผ่านปากคำของผู้เผ่าและชนชั้นนำในชนเผ่า ลุงหม่องเป่ ผู้นำทางด้านการศึกษานั่งสนทนากับเราในยามค่ำคืนหนึ่งท่ามกลางแสงไฟจากตะเกียงดวงน้อย เรานั่งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในประเด็นอุดมการณ์ของความเป็นชาติเผ่าพันธุ์ ลุงหม่องเป่บอกว่าความเป็นชาติเป็นไปตามคำสั่งสอนมรดกตกทอดกันมาว่า คนเผ่าเราจะไม่ถือเอาของใครตัวใครตัวมัน แต่ยึดเอาทุกอย่างที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันตั้งแต่เงินทอง อาหารการกินและทุกสิ่งทุกอย่าง สิ่งเหล่านี้ยังคงฝังแน่นอยู่ในความคิด พวกเรายึดหลักความเท่าเทียมกัน ไม่มีความต่ำสูงทางสังคม ไม่มีการยกย่องว่าใครเป็นใหญ่ แต่นับถือตามหลักการ ตามบทบาทหน้าที่ ไม่ได้ยึดหลักอำนาจในการปฏิบัติ ในการเข้าหายึดหลักความเมตตา การกระทำใดๆไม่เป็นไปเพราะ

ความหวาดกลัว ดังนั้นพวกเราจึงไม่เคยนึกถึงบ้านเมืองในลักษณะที่เป็นประเทศหรือเขตแดน ไม่มีความต้องการที่จะยึดถือครอบครองเอาพื้นที่ใดๆ เพราะเราไม่รู้ว่าเราจะทำอะไร

ในความหมายของพวกเรา การอยู่ร่วมกัน กินร่วมกัน ก็เพียงพอแล้ว สำหรับสถานการณ์สงครามที่เกิดขึ้นมานั้น สามารถพูดได้ว่าไม่ได้เกิดจากพวกเรา แม้กระทั่งกองทัพกู้ชาติ (KNU) ก็ไม่ใช่จุดเริ่มต้นของพวกเรา เป็นความคิดที่เกิดจากคนพม่า คนอังกฤษ จนทำให้คนชนเผ่าสกอร์ (Sgaw) ต้องจับอาวุธขึ้นมาต่อสู้ สำหรับเราที่เป็นชนเผ่าชวเองไม่มีความคิดในเรื่องการทำสงคราม เพราะไม่รู้ว่าจะทำสงครามไปเพื่ออะไร สาเหตุที่ทำให้กองทัพกู้ชาติต่อสู้ไม่สำเร็จ ก็เนื่องมาจากอุดมการณ์ของพวกเราที่ยังคงยึดถือในเรื่องของการถือกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ไม่ยึดหลักอำนาจในการปฏิบัติ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นใดๆที่จะต้องมีการประเทศ เพราะการอยู่ร่วมกัน กินร่วมกัน ก็เพียงพอแล้ว

“ สงครามไม่ใช่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพวกเรา อุดมการณ์ของชาวชนเผ่าชวจะไม่มีความคิดเรื่องการทำสงคราม และห้ามกระทำโดยเด็ดขาด “ เป็นคำกล่าวของลุงหม่องเป ผู้นำทางการศึกษาของชนเผ่า

ลุงเนเต๊ะ นักปราชญ์คนสำคัญของชนเผ่า เป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรมศาสนาและความเชื่อ ได้พูดถึงประเด็นที่เกี่ยวกับ “ ประเทศ “ ของคนชาวชว ว่า “ พวกเราชาวชวถือเอาแผ่นดินเป็นประเทศ ไม่มีการแบ่งชนชาติ ไม่มีการขีดเส้นแบ่งอาณาเขตดินแดน เพราะถือว่าเป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน ถ้าจะถามว่าประเทศเราอยู่ตรงไหน ก็คิดว่าประเทศเราอยู่ตรงไหนก็ได้ที่เป็นแผ่นดิน “

อุดมการณ์แนวคิดเกี่ยวกับ “ ประเทศ “ ในโลกทัศน์ของคนชาวชวนั้น ลุงเนเต๊ะบอกว่าพวกเราไม่จำเป็นต้องสร้างประเทศ เพราะแผ่นดินก็คือประเทศที่ให้เราได้อยู่อาศัย คนเผ่าชวถือเอาแผ่นดินคือผู้ให้สูงสุด ผู้ที่ลิ้มแผ่นดินคือผู้เนรคุณ มนุษย์ที่อื่นๆก็ควรจะต้องเชื่ออย่างนี้ ให้ความเคารพกับแผ่นดิน ในขณะนี้คนเผ่าชวกำลังต่อสู้เพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นความจริง หัวใจของการต่อสู้คือการค้นหาสัจธรรม ถ้ามีคำพูดว่าในสถานการณ์สงครามเวลาอยู่ในสนามรบพวกเราชาวชนเผ่าจะหันกระบอกปืนไปด้านหลัง เป็นนัยยะว่าเป็นแนวความคิดในการค้นหาสัจธรรม สำหรับความเห็นของลุงเนเต๊ะที่มีต่อแนวทางอุดมการณ์ในการสร้างประเทศชาตินั้น ลุงกล่าวว่าต้องหันหน้ากลับไปสู่ประเพณี ข้อห้าม ความเชื่อ หันมาเคารพคุณค่าในสิ่งที่มีอยู่แล้ว เห็นความสำคัญในกรอบของศีลธรรมซึ่งเป็นหัวใจในการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน

ลุงอ่องพิโจ้ ผู้นำทางด้านความคิดคนสำคัญของชนเผ่าอีกคนหนึ่ง มีมุมมองทางด้านการเมืองที่น่าสนใจโดยคิดว่าเป้าหมายสูงสุดของพวกเราคือการคิดถึงพื้นที่ที่สามารถยืนอย่างเท่าเทียมกัน ต้องได้พื้นที่ตรงนั้นเสียก่อนอย่างอื่นจึงจะตามมาในภายหลัง พื้นที่ตรงนั้นอาจจะเป็นเขตแดนของชนชาติตัวเองหรืออาจจะอยู่ร่วมกับชนชาติอื่นๆก็ได้ แต่ต้องให้ชนชาติเผ่าพันธุ์เราสามารถลุกขึ้นยืนได้อย่างเท่าเทียม สำหรับวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งดินแดนของตนเองมี 2 แนวทางหลักๆด้วยกันคือ แนวทางการสร้างจิตสำนึกในการรักชาติ รักเผ่าพันธุ์ตัวเอง กับอีกแนวทางคือแนวทางในการต่อสู้ด้วยอาวุธ ในที่นี้หมายถึงกองทัพกู้ชาติ (KNU) โดยมีวัตถุประสงค์ของการต่อสู้เพื่อเป้าหมายร่วมกันกับทุกเผ่าพันธุ์ในประเทศพม่า ในการต่อสู้จะใช้ 2 แนวทางหลักเพื่อต่อสู้ยืนหยัดให้มีดินแดนยืนอยู่ได้ โดยพยายามไม่ให้เกิดความขัดแย้งในแต่ละชนเผ่า

ถ้าหากจะพูดเรื่องความรักชาติ ลุงอ่องพิโจ้หมายถึงจิตสำนึกร่วมในการลุกขึ้นต่อสู้ “เรายืนอยู่ภายใต้การกดขี่จากชนชาติอื่น เราต้องการลุกขึ้นยืนจากการถูกกดขี่ เราถูกกดขี่จากพม่า เรากำลังต่อสู้กับพม่า เป้าหมายสูงสุดของการต่อสู้เราไม่อาจบอกได้ว่าเป็นดินแดนหรือประเทศ แต่เราต้องการความเป็นอิสระ ไม่ต้องการให้ใครมากดขี่ให้เกิดความเท่าเทียมกันในการดำรงอยู่ใครจะเป็นผู้นำก็ได้ แต่ขอให้อยู่อย่างอิสระภายใต้การปกครองที่เป็นธรรม “

เอหล่าเคว่ นักดนตรีของชนเผ่าได้ถ่ายทอดบทเพลงเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์ เป็นบทเพลงที่สะท้อนถึงเนื้อหาเกี่ยวกับเชื้อชาติ การสร้างจิตสำนึก ซึ่งได้รับความเอื้อเพื่อการถอดความเป็นภาษาไทยจากเชลาคูหล่งปัญญาชนของชนเผ่าชู

“ เฮ้โพล่วฉื่อชีเฮ้ เฮ้โพล่วส่องชีเฮ้

เห่น่อ เห่น่อ เหย๋อ เหย๋อ ตะดวยทองจู

บาไก้พลีพลี เค่อฉื่อเอกอง

เจอะชะ เหลอกจี มือมิทองเย่า ชิงพิงพลามิ

คองฉื่อภูห่าดี เอหมวยเซอจีหล่า เห่น่อเอดูภูห่าดี

โพล่วฉื่อไล่เล โอเหวโอเว่ หย้ายเย่าโหว่

ฉื่อเอหล่องมาเหนะ ป่อแหละ ป่อแหละเมอยูโด่

โพล่วฉื่อ โพล่วชีเฮ้ โพล่วส่อง โพล่วชีเฮ้

เอหมวยฉื่อเอกอง เอดูภูห่าดี ไล่เลเซอจี เซอสะหล่องคุย

เหงื่อหล้าสะโม่ว เบสุม่อหลี่ทอง โอลาคุค่องคอง.....

ชนชาติ “ โฟล่ว”

ชนชาติ “ ส่อง”

ทั้งท่านและเราประสานมือร่วมกัน

ร่วมสร้างด้วยกันเพื่อชนชาติของเราอย่าได้ร้างรอ

ตะวันขึ้นแล้ว ลูกขึ้นต้นลำหน้าตา

ประเทศชาติเป็นของทุกคน ถ้าเป็นความงดงาม พวกเราจะพึงพอใจ

การศึกษาและเชื้อชาติมีมาแล้วเนิ่นนาน

ถ้าชาติล่มสลายแล้วใครจะมาดูแล

ชนชาติ”โฟล่ว” ชนชาติ”ส่อง”

ถ้าเพื่อชนชาติของเราแล้ว พวกเราจะพึงพอใจ

ความดีงามของการศึกษา จงเสียสละร่วมกันสร้าง

จึงจะได้ก้าวไปข้างหน้า อยู่ร่วมกันพร้อมเพรียงสามัคคี

บันทึกความคิด

โดย เบญจมาศ ชุมวรฐายี

ถามหานุษยธรรมสำหรับชนกลุ่มน้อย

เราเป็นนักเดินทางเพื่อค้นหาความหมายของสังคมแห่งชีวิต ระหว่างเส้นทางเดินแต่ละครั้งทำให้เราเกิดความคิดความอ่านกับเรื่องราวความเป็นไปของมนุษย์มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกปกครองกับกลไกอำนาจรัฐ เรื่องราวต่างๆทำให้เราเกิดการเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด บทเพลงชีวิตบางบทเพลงบรรเลงเสียงเพลงแห่งความสุข บางบทเพลงบรรเลงเสียงเพลงแห่งความเศร้า บางบทเพลงบรรเลงเสียงเพลงแห่งการกดขี่ข่มเหง การเดินทางครั้งล่าสุดเราได้ยินเสียงเพลงแห่งสงคราม ความหายนะและความตาย

เมื่อไม่นานมานี้เองเราได้มีโอกาสเดินทางข้ามเขตแดนจากสุดแคว้นแดนกาญจนบุรีข้ามไปยังเขตแดนอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก จุดหมายปลายทางอยู่ที่หมู่บ้านไล่ตองคู้ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่นับถือศาสนา ในช่วงข้างขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ที่หมู่บ้านไล่ตองคู้มีประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มคนที่นับถือศาสนา จะมีผู้มาร่วมงานประเพณีตั้งแต่คนจากเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี คนจากเขตตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ตลอดไปจนถึงคนจากหมู่บ้านชายแดนในเขตประเทศพม่า ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่นับถือศาสนา ได้มารวมตัวกันในช่วงเทศกาลงานประเพณีสงกรานต์ จะมีการประชุมร่วมกันเพื่อสอบถามว่ามีคนที่นับถือศาสนาเพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลง โดยมีสาเหตุจากอะไรบ้าง

ด้วยความต้องการที่จะศึกษาถึงประเพณีวัฒนธรรมของคนทีนับถือศาสนา ทำให้เราถึงกับค้นค้นเดินทางไกลไปเที่ยวหมู่บ้านไล่ตุงกุ การเดินทางครั้งนี้เองที่เป็นจุดแตกหักทางความคิดของเรากับประเด็น “มนุษยธรรม “ มนุษยธรรมคือคำพูดที่สวยงามที่เราจะได้ยินบ่อยครั้งตามโต๊ะประชุมสัมมนา แต่ในสถานการณ์จริงที่เราประสบพบเจอมา คือสภาพของความไร้มนุษยธรรมโดยสิ้นเชิง ระหว่างเส้นทางเดินเราไม่สามารถเดินทางให้ถึงพื้นที่เป้าหมายได้ภายใน 1 วัน เราจำเป็นต้องพักค้างคืนในป่าใหญ่ 1 คืน ณ.สถานที่แห่งนี้เองที่ทำให้เราได้พบกับคนกลุ่มหนึ่งที่มักถูกขนานนามว่าเป็น “ชนกลุ่มน้อย “ พวกเขาเป็นคนจากหมู่บ้าน “โจววะ” ที่ตั้งอยู่ในเขตแดนประเทศพม่า แต่เนื่องด้วยการถูกกดขี่ข่มเหงจากทหารพม่า ทำให้พวกเขาต้องถอยหลบหนีมาซ่อนตัวอยู่ในป่าลึก เพื่อไม่ให้ทหารพม่ารู้ว่าพวกเขาอยู่ที่ใด จะได้ไม่ถูกรังแกอีกต่อไป

“ขัวโจ” (เป็นสรรพนามในภาษาของชนเผ่าใช้แทนคำว่าเพื่อน ถ้าเป็นเพื่อนผู้ชายจะใช้คำว่าขัวโจ ถ้าเป็นเพื่อนผู้หญิงจะใช้คำว่าขัวหน่อ) เขาได้เปิดเผยเรื่องราวให้เราฟังถึงการทารุณกรรมของทหารพม่า เขาเล่าว่าทุกเดือนพวกเขาจะต้องถูกทหารพม่าเข้ามาในหมู่บ้าน ใช้อาวุธปืนข่มขู่ชาวบ้านที่เป็นผู้ชายที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตั้งแต่อายุ 13 ปี จนถึงชายวัยกลางคนอายุ 50 ปี ให้ไปทำหน้าที่แบกอาวุธลูกกระสุนปืนเลียบอาหารข้าวของเครื่องใช้ต่างๆให้กับทหารพม่า ตัวขัวโจเองก็เคยถูกบังคับให้แบกกระสุนปืนและอาวุธที่หนักมากต้องติดตามทหารพม่าที่เดินลาดตระเวนไปตามแนวชายแดนไทย-พม่า ขัวโจได้ระบายความคับแค้นใจให้เราฟังว่าเขาจะต้องไปรับใช้ทหารพม่าเดือนละหลายครั้ง ในแต่ละครั้งใช้เวลา 4 วันบ้าง 7 วันบ้าง แต่บางครั้งนานถึง 15 วัน มีบางครั้งที่ทหารพม่าถูกข่มขู่โจมตีจากกองกำลังทหารอิสระ (กอทูเล –KNU) เมื่อทหารพม่าได้รับบาดเจ็บก็ต้องตกเป็นภาระของชาวบ้านที่ต้องช่วยดูแลทำหน้าที่แบกหามทหารที่บาดเจ็บกลับฐานที่มั่น ขัวโจบอกว่าในฐานที่มั่นของทหารพม่าจะมีทหารประจำการอยู่ประมาณ 50 นาย ซึ่งถ้าหากมีทหารพม่า 50 นาย พวกเขาจะมาบังคับชาวบ้านให้ไปช่วยแบกอาวุธจำนวน 10 คน ตัวขัวโจเองเคยแบกกระสุนปืนเดินไปเดินมาเพื่อให้ทหารพม่า

ลาดตระเวนอยู่ตามแนวชายแดน มันเป็นความรู้สึกเจ็บปวดที่ถูกกระทำจากทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจากทหารพม่าหรือทหารอิสระ

ขัวโจได้ระบายความคับแค้นใจอีกว่านอกจากทหารพม่าจะเข้ามากดดันชาวบ้าน โจวะในเรื่องการแบกอาวุธกระสุนปืนเป็นประจำทุกเดือนเดือนละหลายครั้งแล้ว บางครั้งทหารพม่ายังได้เข้ามาเบียดเบียนข้าวสารของชาวบ้านอีกด้วย โดยบังคับขู่เข็ญเอาข้าวสารจากชาวบ้านบ้านละ 8 กระป๋อง ถ้าหากไม่ให้ก็ถูกเมียนตี การทารุณกรรมที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำทารุณทั้งร่างกายและจิตใจ เพราะไหนจะต้องไปทำหน้าที่เป็นลูกหาบจนไม่มีเวลาทำมาหากิน บางครั้งไม่มีอะไรจะกินก็ต้องไปหยิบยืมมาจากเพื่อนบ้าน บางครั้งถ้าบ้านไหนต้องไปรับใช้ทหารพม่า เพื่อนบ้านก็ต้องไปช่วยกันดูแลพืชไร่ เพื่อนบ้านก็จะต้องไปช่วยกันทำไร่แทน กลับมาจากชายแดนจะได้ข้าวปลาอาหารกิน ความกดดันที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านโจวะจำนวน 10 หลังคาเรือนได้ชักชวนหลบหนีมาซ่อนตัวอยู่ในป่าลึก เหลืออีก 4 ครัวเรือนที่ยังได้รับการกดขี่ข่มเหงเพราะไม่ยอมย้ายหนีมาซ่อนตัวอยู่ในป่าลึก เหลืออีก 4 ครอบครัวที่ยังคงได้รับการกดขี่ข่มเหงเพราะไม่ยอมหนีจะขอยอมตายอยู่ที่นั่น ขัวโจบอกว่าพวกเขาต้องการมาหลบหนีซ่อนตัวเพียงชั่วคราว ไม่ได้มาอยู่เป็นการถาวร รอให้สถานการณ์ทุกอย่างดีขึ้นพวกเขาก็จะเดินทางกลับไปอยู่ที่โจวะตามเดิม เพราะที่นั่นเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขา

คำคั้นนั้นพวกเราได้ล้อมวงนั่งคุยกันบนกระต๊อบไม้ไผ่ ชาวบ้านรีบบอกกับเราว่าพวกเขาไม่ต้องการให้เป็นเรื่องราวใหญ่โตและรู้ถึงยูเอ็น เพราะที่ผ่านมาถ้าหากยูเอ็นเข้ามาถึง ชาวบ้านจะถูกส่งไปอยู่ศูนย์อพยพ พวกเขาบอกว่าชีวิตความเป็นอยู่ที่ศูนย์อพยพไม่มีความอิสระ การกินอยู่ยังต้องรอคอยความช่วยเหลือจากต่างชาติ ในแต่ละวันที่ผ่านไปก็อยู่อย่างสิ้นหวังและรอคอย พวกเขาไม่ต้องการมีชีวิตอย่างนั้น ขออยู่แบบหลบๆซ่อนๆดีกว่า อย่างน้อยมีอิสระภาพในการใช้ชีวิต ถึงแม้จะยากลำบากและต้องหวาดกลัวกับสถานการณ์ทุกอย่างที่อาจจะเกิดขึ้น แต่อย่างน้อยก็ยังสามารถดำรงชีวิตด้วยลำแข้งของตนเอง

ขณะนี้ชีวิตพวกเขาเองก็ยังไม่รู้ชะตากรรมว่าไปทางไหน จะเปิดเผยตัวก็ได้ไม่ได้ เพราะห่วงเกรงว่าทหารไทยจะจับไล่่ออกจากพื้นที่ เพราะพวกเขาเป็นเพียง”ชนกลุ่มน้อย “ และไม่มีบัตรแสดงความเป็นพลเมืองภายใต้ประเทศไทย ดังนั้นทุกอย่างคือความหวาดกลัว ทั้งหวาดกลัวทหารพม่าหากต้องกลับไปอยู่ที่ประเทศพม่า หวาดกลัวทหาร

ไทยถ้าหากยังคงซ่อนตัวอยู่ในป่า ซึ่งก็ยังไม่รู้แน่ชัดว่าเป็นเขตประเทศใดกันแน่ระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า

ทุกอย่างยังอยู่ในความทรงจำในคืนวันอันโหดร้าย ภาพของแม่เฒ่าวัย 96 ปี ที่ต้องเดินไปเดินมาอยู่ตามแนวชายแดน ต้องอพยพหลบหนีไปกับครอบครัวของลูกหลานทุกอย่างคือความไม่แน่นอนของชีวิต ชีวิตของพวกเขาแม้แต่ความอดอยากเร็นแค้น เด็กน้อยมีแต่สายตาหวาดระแวง เมื่อครั้งที่เราเดินขึ้นบันไดบ้านไปเด็กน้อยถึงกับร้องไห้จ้าด้วยความหวาดกลัว เราคิดไปเองว่าคงเป็นเพราะเด็กได้รับความเคยชินว่าทุกครั้งที่มีคนเดินขึ้นบันไดบ้าน ครอบครัวของเขาจะได้รับความเดือดร้อนคงจะเป็นภาพความเคยชินที่ได้รับความกดขี่ข่มเหงจากคนแปลกหน้าซึ่งในที่นี้เรารู้สึกว่าเด็กน้อยคงคิดว่าเราเป็นพวกทหารพม่าที่อาจจะเข้ามาทำร้ายทารุณกรรมกับพ่อแม่พี่น้องของเขาก็ได้ ถึงกับร้องไห้ด้วยความหวาดกลัว เราเห็นคนแก่และเด็กน้อยที่เป็นโรคขาดสารอาหารเพราะไม่มีอะไรจะกินเพราะชีวิตที่ต้องอยู่กับความหวาดระแวงทำให้ไม่มีเวลาทำมาหากิน ภาพทุกอย่างคือความโหดร้ายที่เกิดขึ้นจากน้ำมือมนุษย์ด้วยกันเอง

ภาพความทรงจำอันโหดร้ายยังคงตราตรึงอยู่ในความรู้สึกของเรา เราจึงร้อยเรียงเรื่องราวผ่านตัวอักษรเพื่อให้คนทั่วไปได้รับรู้เรื่องราวชะตากรรมอันเจ็บปวดของมนุษย์เป็นความเจ็บปวดของเพื่อนมนุษย์ที่เกิดขึ้นในดินแดนอันป่าเถื่อน トラบโดที่ “อำนาจ” เป็นสิ่งที่ชนชั้นปกครองแสวงหา トラบนั้น “มนุษยธรรม” ยังคงเป็นเรื่องที่ห่างไกลจากจิตใจของผู้คน ถ้าวานกลุ่มน้อยไม่มีโอกาสได้รับสิทธิเสรีภาพแห่งความเป็นมนุษย์ ในที่สุดชนชาติกะเหรี่ยงก็ยังคงเป็นคนชายขอบสำหรับผืนแผ่นดินไทยอยู่ต่อไป

บันทึกความเจ็บปวดของเพื่อนมนุษย์

โดย เบญจมาศ ชุมวรฐายี

กุ่มกะหริ ดินแดนแห่งสันติภาพ

เพียงไม่กี่ย่างก้าวจากหมู่บ้านทีโล่ป่า เดินข้ามห้วยเองเลอเวอก็จะเข้าสู่ดินแดนแห่งสันติภาพ “กุ่มกะหริ” สันติภาพเป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนใฝ่หา สันติภาพเป็นสภาวะการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยปราศจากสงคราม ไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ไม่มีการเหยียดสีผิว มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเคารพ ยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม กุ่มกะหริในสมัยก่อนเป็นหมู่บ้านเก่าขึ้นอยู่กึ่งกับประเทศไทย แต่ทุกวันนี้

เป็นพื้นที่ไร้ชนชาติ เป็นที่อยู่อาศัยร่วมกันของคนหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เนื่องจากพื้นที่บริเวณดังกล่าวยังไม่มีแผนที่ชัดเจนในเชิงแผนที่ว่าเป็นเขตของประเทศไทยหรือเขตประเทศพม่าทำให้แผ่นดินตรงนี้ถูกคิดว่าเป็นของทุกคนทุกชนชาติ ปัจจุบันกุกะหริได้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนนานาชาติ มีการเรียนการสอน 5 ภาษาคือภาษาไทย ภาษาพม่า ภาษาชู ภาษามอญและภาษาอังกฤษ ทหารไทยเรียกโรงเรียนแห่งนี้ว่าโรงเรียนมิตรมวลชน 5 หมายความว่าอยู่ร่วมกันของ 5 ภาษา 5 ชนเผ่า แต่สำหรับชาวบ้านแถบนี้เรียกโรงเรียนแห่งนี้ว่า “ ตะหรีมาไล่ไม๊ชะจ่วยยะ “ หมายความว่า ศาลาสอนหนังสือของแม่น้ำสองสาย ไม๊ชะ ในที่นี้หมายถึงแม่น้ำแม่กะสะ จ่วยยะ ในที่นี้หมายถึง แม่น้ำสุริยะ และตะหรีมาไล่ หมายถึงศาลาสอนหนังสือ มีการใช้สัญลักษณ์ 5 อย่างดังนี้ ไทย ใช้สัญลักษณ์ตราไก่ฟ้า มอญใช้สัญลักษณ์ตราหงส์ทอง พม่าใช้สัญลักษณ์ตรานกยูงทอง อังกฤษ(อเมริกา)ใช้สัญลักษณ์ตรานกอินทรี ชนเผ่าชูใช้สัญลักษณ์ตรานกเขา

สถานการศึกษาแห่งนี้มีครูสอนหนังสือ 2 คน เป็นครูมาจากประเทศพม่า ครูเล่าให้เราฟังว่าเธอเดินทางจากหมู่บ้านในเขตประเทศพม่าจนมาถึงกุกะหริ ใช้เวลาเดินทางนานถึง 10 วัน มีเด็กนักเรียนทั้งหมด 34 คน อยู่ในวัย 5 – 14 ขวบ เด็กที่เรียนหนังสือส่วนใหญ่เป็นเด็กที่อยู่ในเขตประเทศพม่า ตั้งแต่มีการเรียนการสอนได้ 4 เดือน ได้มีทหารพม่าเข้ามา 4 ครั้ง แต่ชาวบ้านบอกว่าทหารพม่ามาคืออย่างเป็นทางการ ไม่ได้พกอาวุธ ปืนลูกกระเบิดเพราะทางทหารพม่ารู้ว่าในเขตแดนนี้มีทหารอิสระตรวจตราอยู่ และในระดับชาวบ้านก็สามารถพูดคุยเจรจากันอย่างเข้าใจ ทหารพม่าก็เลยไม่ยุ่งเกี่ยว โรงเรียนนานาชาติแห่งนี้ได้รับการอนุญาตจากการพม่าให้มีการเปิดการเรียนการสอนได้ ครูที่ทำการสอนเองก็มาจากประเทศพม่า เป็นครูที่สอนด้วยใจรัก ไม่มีเงินเดือน ไม่มีเบี้ยเลี้ยง แต่ชาวบ้านที่หมู่บ้านทิล่าป้าซึ่งเป็นหมู่บ้านในเขตประเทศไทยได้ร่วมแรงร่วมใจกันเสียสละแบ่งปันข้าวให้กับครู สำหรับตัวครูเองก็บอกว่ารู้สึกสนุกในการสอน ต้องการให้เด็กได้มีความรู้แล้วก็มีความสุข

เด็กน้อยกับแสงเทียนกับการศึกษาในคำคืน

เราถ้ามองถึงจุดกำเนิดทางความคิดในการก่อตั้งโรงเรียน ลุงหม่องเป่ ผู้นำทางด้านการศึกษาก็ได้บอกว่าจุดกำเนิดทางความคิดมาจากความต้องการในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การศึกษาป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ทรัพยากรป่าไม้ในเขตประเทศพม่าก็ลดน้อยลงไปเป็นจำนวนมาก โรงเรียนจะทำการเรียนการสอนโดยเน้นหลักสูตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้าใจ ในการดำเนินงานเป็นเรื่องที่มีการประสานงานกันในระดับชุมชน ในอดีตโรงเรียนแห่งนี้เคยเกิดปัญหาการแย่งชิงกันระหว่างไทยกับพม่า แต่ในความเป็นจริงผู้ที่ก่อสร้างโรงเรียนคือพระสงฆ์ไทย พระสงฆ์ไทยเลยแก้ปัญหากับทางพม่าว่าผู้ก่อสร้างโรงเรียนคือพระสงฆ์ไม่ใช่ทางราชการไทย ทางพม่าถามว่าสร้างได้อย่างไร พระสงฆ์ไทยก็บอกว่า เป็นชาวบ้านที่ไม่มีแผ่นดินจะอาศัยอยู่ ก็เลยคิดสร้างทำในบริเวณแผ่นดินตรงไหนก็ได้ เพราะเป็นเรื่องของมนุษย์ทางชุมชนก็เลยรับรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้น ต้องรับผิดชอบร่วมกันในฐานะของความเป็นมนุษย์

ในยุคเริ่มต้นของการดำเนินการ ชาวบ้านไม่ได้คิดอะไรมากมาย แต่ทุกวันนี้ภาพที่เกิดขึ้นเป็นภาพของความร่วมมือของชาวบ้าน เป็นความต้องการของชุมชน ปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้ยังไม่มีข้อตกลงที่ชัดเจนระหว่างทางการไทยและทางการพม่า ทาง

พม่าเฝ้ามองดูอยู่โดยมองว่าเป็นเรื่องของชาวบ้าน ทางของไทยก็มองว่าเป็นเรื่องของชาวบ้าน ทำให้โรงเรียนแห่งนี้อยู่ได้เพราะเป็นเรื่องของชุมชน ไม่ได้เป็นของรัฐใดรัฐหนึ่ง ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากสถานที่โดยชุมชนเป็นผู้ให้การสนับสนุน ทางการพม่าไม่ได้เข้ามาสร้างปัญหาอะไร เพราะเห็นว่าชาวบ้านต้องการและเห็นว่าไม่ได้มีการกระทำผิดอะไร สำหรับทางไทยก็มองว่าเป็นเรื่องของชุมชนในการดำเนินการทางด้านการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อให้ชุมชนได้มีหลักยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ในการศึกษาของชุมชนไม่มีการแยกส่วน เป็นการศึกษาแบบองค์รวม การเรียนการสอนเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก็โยงกับเรื่องของศาสนา ในอนาคตชาวบ้านจะร่วมกันสร้างวัด สร้างศาลา ให้อยู่กับใกล้กับโรงเรียน ทั้งนี้การประพฤติ 3 แนวทาง คือ โรงเรียน วัด ศาลา ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน บริเวณแห่งนี้จะเป็นจุดเชื่อมโยงของคนไทย คนเผ่าชูและ คนพม่า เพราะว่าเป็นดินแดนแห่งสันติภาพ โดยไม่มีเส้นแบ่งของศาสนา ขณะนี้คนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็เป็นครูสอนหนังสือให้กับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ในระยะต่อไปจะมีพระสงฆ์เข้ามาอยู่ในวัด พระสงฆ์จะมีบทบาทในการเป็นกรรมการ โรงเรียนเพื่อดูแลความประพฤติปฏิบัติของเด็กนักเรียน ในการเรียนการสอนให้ยึดหลักแนวทางของความเป็นมนุษย์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มนุษย์อยู่รอด แล้วดึงเอาหลักคำสอนของศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางในการศึกษา สามารถใช้ได้ทั้งหลักการของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ จะไม่มีความขัดแย้งในเรื่องของศาสนา เพราะจุดมุ่งหมายของคำสอนจะไปในทิศทางเดียวกันเพื่อมวลมนุษย์

ในอนาคตจะมีการสร้างวัด สร้างศาลา 2 หลัง สำหรับเยาวชน 1 หลัง โดยถือว่าเป็นของเยาวชนทุกคน จะไม่มีการเอาเรื่องของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นเรื่องของเยาวชนทุกคนที่จะมาทำบุญร่วมกัน โดยถ้าหากวัดมีงานบุญ เยาวชนทั้งที่นับถือศาสนาคริสต์และนับถือศาสนาพุทธ จะเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ในช่วงของการกราบไหว้ก็สามารถทำตามความนับถือของตัวเอง คนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็สามารถทำพิธีกรรมแบบคริสต์ คนที่นับถือศาสนาพุทธก็ทำพิธีกรรมแบบพุทธ จะไม่มีการบังคับแต่อย่างใด ดังนั้นเรื่องของศาสนาจึงไม่ใช่ปัญหาแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจ และจะสร้างศาลาอีก 1 หลัง ให้เป็นของทุกคนที่ต้องการจะถือศีลฟังเทศก์ฟังธรรม ดินแดนกู่กะหริ จึงเป็นดินแดนแห่งสันติภาพ เป็นความงามของมวลมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทุกวันนี้ที่โรงเรียนนานาชาติยังคงต้องการคนที่มี

จิตใจเสียสละเพื่อภารกิจอันยิ่งใหญ่ กุญแจหรือยังคงเป็นดินแดนสำหรับนักแสวงหาที่
ต้องการงานรับใช้ประชาชน เป็นดินแดนสำหรับมวลมนุษยทุกคนที่ฝ่าฟันสภาพ
ณ.สถานที่แห่งนี้ไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติเผ่าพันธุ์

บันทึกความงดงามของชีวิต

โดย เบญจมาศ ชุมวรฐายี

ภาพความเป็นจริงด้านกลับของสังคมเมืองกับสังคมป่า

คำคืนหนึ่งในวันฝนตกกระหน่ำในเมืองหลวง เราได้เห็นผู้คนต่างวิ่งกรูกันขึ้น
รถปรับอากาศ เรายืนมองภาพนั้นมันคือภาพของสัตว์ดิๆนั้นเอง เรามองเห็นภาพของ
สัตว์มนุษย์ที่ถูกจับเข้าใส่กรงขัง แต่สัตว์มนุษย์จำพวกนี้มันวิ่งเข้าหากรงขังเองต่างจาก
สัตว์ป่าที่พยายามดิ้นรนฝ่าหาอิสรภาพไม่ยอมให้มนุษย์จับมันมาใส่กรงขัง คนกับสัตว์
มันต่างกันตรงจุดไหน เราเดินทางหลบหลีกหนีภัยการต่อสู้สงครามชีวิตท่ามกลางวิถีคน
เมือง ความเป็นคนเมืองที่ปฏิเสธระบบทุนนิยม วิ่งเข้าหาวิถีคนป่า สังคมป่า เราได้ใช้ชีวิต
อย่างบ้าคลั่งเพียงเพื่อปฏิเสธชีวิตในระบบทุนนิยม ข้อพิสูจน์เกี่ยวกับชีวิตในระบบสังคม
นิยมภายใต้กรอบความคิดที่ว่า “ชีวิตเลือกได้” เมืองเป็นสัญลักษณ์ของความเติบโต
ความศิวิไลซ์ แต่ในความหมายของการดำรงอยู่ของชีวิต มันคือสังคมนรกดิๆนั้นเอง
เพราะวิถีชีวิตคนเมืองเป็นวิถีของความเร่งร้อน รีบเร่ง เห็นแก่ได้ ทะเยอทะยานอยาก

คำคืนหนึ่งในวันฝนตกหนัก เราได้เห็นผู้คนต่างวิ่งกรูกันขึ้นรถปรับอากาศ เรายืน
มองภาพนั้นด้วยสายตาเศร้าสลดใจ มันคือภาพของสัตว์ดิๆนั้นเอง เรามองเห็นภาพของ
สัตว์มนุษย์ที่ถูกจับใส่กรงขัง แต่สัตว์ตัวนี้มันวิ่งเข้าหากรงขังเอง ต่างจากสัตว์ป่าที่
พยายามดิ้นรนหาอิสรภาพไม่ยอมให้มนุษย์จับมันมาใส่กรงขัง คนกับสัตว์มันต่างกันจุด
ตรงไหน สถานะการดิ้นรนหาอิสรภาพใช่หรือไม่ นั่นคือภาพของความเหมือนที่แตก
ต่าง มนุษย์ยอมใส่โซ่ตรวนจองจำอิสรภาพของตนเอง กับสัตว์ป่าที่ถูกจองจำอยู่ในกรง
ขังมันก็ดิ้นรนหาอิสรภาพให้กับตัวเองเช่นกัน

เราไม่ใช่สัตว์ป่าที่ถูกจองจำในกรงขัง เราเป็นอิสรชนเราจะไม่ยอมสูญเสียอิสร
ภาพของตัวเอง เราจึงตัดสินใจเดินทางหลบหลีกเร้นหนีหน้าผู้คนจากความเป็นคนของ
สังคมเมือง เราเดินทางมุ่งหน้าไปหาคำตอบจากธรรมชาติ ไปทดลองใช้ชีวิตกับผู้คนใน

ดินแดนอันแสนไกลโพ้นในป่าเขากับชนเผ่า เราต้องการไปใช้ชีวิตกับผู้คนในสังคมป่า เราเดินทางมุ่งหน้าไปตามเส้นทางแห่งขุนเขา หุบเขาสะโวกั้งและสายน้ำเขอหะระ ตามแนวตะเข็บพรมแดนไทย-พม่า เราต้องการทดลองชีวิตกับคนในสังคมบ้านป่าเมืองดอยเดินทางเพื่อไปค้นหาความหมายของชีวิต ทั้งๆที่ไม่รู้ว่าเส้นทางข้างหน้ามันคืออะไร ภาพต่างๆของชีวิตยังไม่ชัดเจน เราบอกกับตัวเองได้เพียงว่าเราเบื่อหน่ายในวิถีทางชีวิตของผู้คนในสังคมเมือง ความรู้สึกแค้นนั้นเองที่ทำให้เราต้องเดินออกไปจากถนนของคนเมือง ชีวิตข้างหน้าจะเกิดอะไรขึ้น เราไม่ได้คิดอะไรมากมาย เรานั่งรถโดยสารประจำทางสายกรุงเทพมหานคร-กาญจนบุรี เรานั่งรถโดยสารต่อไปยังอำเภอสังขละบุรี อำเภอชายแดนสุดแคว้นแดนอำเภอทางด้านตะวันตก ของพรมแดนประเทศไทย-พม่า หลังจากลงรถโดยสารที่อำเภอสังขละบุรีแล้ว ชีวิตหลังจากนั้นเป็นชีวิตที่ต้องขึ้นอยู่กับธรรมชาติ เครื่องจักรเทคโนโลยีทั้งหลายหมดความหมายสำหรับการใช้ชีวิต การใช้ชีวิตที่เหลืออยู่คือการใช้พลังจากร่างกายและแรงใจเท่านั้นที่จะทำให้เรามีชีวิตอยู่รอดได้ท่ามกลางสังคมเมืองในหุบเขาและสายน้ำ

เราเดินเท้าจากปากทางถนนใหญ่ มุ่งหน้าเข้าสู่หมู่บ้านสะเนฟองเป็นระยะทาง 9 กิโลเมตร เดินขึ้นไปตามสันเขาสะโวกั้ง เดิน เดิน เดิน เราเดินลงจากสันเขาสะโวกั้งก็เจอกับสายน้ำเขอหะระอันเป็นสายน้ำหัวใจหลักของคนป่าแถบนี้ เราเดินเท้าเข้าถึงหมู่บ้านสะเนฟอง (แปลความหมายว่าหมู่บ้านท่าแพ) ถึงหมู่บ้านในเวลามืดค่ำพอดี เพียงเวลาหนึ่งทุ่มตรงเท่านั้น ในขณะที่ถ้าเป็นชีวิตในสังคมเมืองหลวงป่านี้นักคนคงเร่งรีบกระวีกระวาดเดินทางกลับบ้านหลังจากตรากตรำทำงานหนักมาทั้งวัน แต่ชีวิตของสังคมในหุบเขากลับมืดสนิท ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีเครื่องจักรที่จะอำนวยความสะดวกให้กับชีวิต มีแต่เพียงตะเกียงดวงน้อยที่ผลิตขึ้นมาเองวางอยู่ตรงกลางบ้านไม้ไผ่ ตะเกียงกระป๋องน้ำมันก๊าดเท่านั้นที่เป็นแสงไฟให้แสงสว่างในยามค่ำคืน เราได้ยินเสียงร้องของพงพอน เป็นเสียงของธรรมชาติที่หริตหริ่งเรไร เมืองในหุบเขา สายน้ำและเด็กน้อยเป็นเมืองในความทรงจำที่ถูกบันทึกอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของเรา เราอาบน้ำจากสายน้ำเขอหะระ การใช้ชีวิตในป่ากับสังคมของชนเผ่าเป็นชีวิตที่ไม่มีความเป็นส่วนตัวแบบคนในสังคมเมือง วิถีชีวิตของชนเผ่าทุกอย่างคือคอมมูน ที่อยู่ร่วมกัน กินร่วมกัน ไม่มีกรรมสิทธิ์เป็นของตัวเอง แม่น้ำ ขุนเขา ธรรมชาติเป็นทรัพยากรที่ใช้อาศัยอยู่ร่วมกัน

เป็นภาพของความเป็นจริงของวิถีชีวิตอีกด้านหนึ่งที่เรากำลังค้นคว้าให้เวลาในการค้นหาคำตอบให้กับชีวิต เราต้องค้นหาความหมายของการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน มันคงต้องใช้เวลานานทีเดียว เรายังพูดจาภาษาของชนเผ่าไม่ได้ ความรักและรอยยิ้มเท่านั้นที่เราได้มีการสื่อสารถึงกัน ภาพความเป็นจริงที่สังคมป่าเป็นภาพด้านกลับของสังคมเมืองหลวง การใช้ชีวิตอยู่ในป่าในระยะเริ่มแรก เป็นความรู้สึกทรมานสำหรับเรามาก เรายังคุ้นเคยกับชีวิตในเมืองที่แตกต่างกับสภาพของชีวิตที่นี่มาก เรารู้สึกไปเองราวกับว่าเวลากลางคืนที่นี่จะยาวนานมาก ทุกคนจะเข้านอนเร็วมาก เรายังปรับตัวไม่ได้กับวิถีชีวิตใหม่ จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องรู้สึกทรมานทรมานกับความมืดในยามค่ำคืน เราครุ่นคิดอะไรเรื่อยเปื่อยในใจคนเดียวหลังจากคนในบ้านที่เราไปพักอาศัยได้หลับนอนกันหมดแล้ว เราคิดไปว่าถ้าหากในเมืองไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีน้ำประปาใช้ คนเมืองคงเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์แรกที่ตายก่อนแน่นอน เพราะมนุษย์ผู้คนในสังคมเมืองยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพของธรรมชาติได้

เราพบมิตรภาพท่ามกลางขุนเขากับชาวชนของชนเผ่านามว่า โจ้พล่าซีเม็ง ซึ่งเป็นคนกล้าในสายตาเราเพราะเขาเดินทางหลายหมื่นลิเพื่อมาตามหาผืนแผ่นดินที่รัฐบาลไทยและคนไทยใช้นโยบายกีดกันในเชื้อชาติแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ทำให้พวกเขาถูกมองว่าเป็นเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้นและมีชีวิตที่อาศัยอยู่ชายขอบของแผ่นดิน ไม่มีดินแดนที่ชัดเจน อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บพรมแดนเท่านั้นตราบดีที่ชายแดนไทยพม่ายังไม่มีความสงบยังคงมีการสู้รบกันตามแนวตะเข็บชนเผ่าที่นี่ก็จะได้รับความเดือดร้อนไปด้วยตราบดีก็ตามที่พรมแดนประเทศไทยกับประเทศพม่ายังไม่ได้มีการแบ่งเขตและประกาศอย่างชัดเจนตราบนั่นคนชนเผ่าก็ต้องอาศัยอยู่ตามแนวชายแดนเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตต่อไป

เรากับโจ้พล่าซีเม็งคุยกันท่ามกลางแสงตะเกียงกระป๋องน้ำมันก๊าดที่ลุกโชติช่วงกลางลานบ้านไม้ไผ่ในหุบเขาอันแสนหนาวเย็น เราสนทนาราวกับว่าเป็นเพื่อนที่รู้จักกันมานาน เป็นมิตรภาพกลางป่าเขา เป็นความจริงอีกด้านหนึ่งของสังคม เป็นภาพของความแตกต่างสำหรับความเป็นมิตรภาพของคนในสังคมเมืองหลวงที่คนจะเป็นเพื่อนกันได้ ต้องคบหากันบนพื้นฐานของการมีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ในสังคมของบ้านป่าเมืองดอย มิตรภาพไม่สามารถหาซื้อกันได้ เราคบหากันบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์

เรานั่งออกแบบกันถึงเรื่องมิด มิดที่เป็นเครื่องมือจำเป็นสำหรับคนแห่งชนเผ่า มิดเป็นอาวุธประจำตัวสำหรับทุกคนในชนเผ่า ไม่ว่าเด็กหญิง เด็กชาย ผู้หญิง ผู้ชาย จำเป็น

ต้องมีมิดเป็นเครื่องมือคู่ชีพ มิดจะมีรูปร่างขนาดแตกต่างกันออกไปตามการใช้งาน เด็กผู้หญิงมักจะถือมิดขนาดเล็กไว้สำหรับเก็บผักในป่า มิดเด็กผู้ชายก็ขนาดเล็กระทัดรัด แต่มีรูปร่างสวยงามเพราะมิดเปรียบเสมือนอาวุธประจำตัวของเขา สำหรับผู้หญิงทั่วไปของชนเผ่าจะถือมิดเล่มโตไม่เน้นความสวยงาม แต่สำหรับเพื่อใช้งานชุดหน่อไม้ หาดัก คายหญ้า ส่วนผู้ชายของชนเผ่ามิดของเขาจะดูปราณีตสวยงาม และคมกริบมาก โดยเฉพาะฝักมิดจะประดิษฐ์ออกแบบตบแต่งอย่างมีลวดลาย เพราะมิดจะเป็นอาวุธและเป็นเครื่องมือสำคัญมากสำหรับผู้ชายในชนเผ่า ถ้าเป็นมิดเดินทางจะห้ามไม่ให้ผู้หญิงจับเพราะเชื่อว่ามิดจะเสื่อม เรื่องมิดจึงมีความสำคัญมากสำหรับผู้คนในชนเผ่า เรากับโจพล่าซิเม็งได้นั่งออกแบบกันถึงรูปร่างและขนาดของมิด เราอยากจะได้มิดเล่มเล็กสัก 1 เล่มเราวาดภาพมิดในฝันลงบนกระดาษเพื่อเป็นแบบสำหรับช่างตีมิดในชุมชนทำการตีมิดตามความปรารถนาของเรา เราต้องการลอกคราบวิถีคนเมืองให้เป็นวิถีคนป่า เราไม่ต้องการมีชีวิตเป็นคนเมืองในป่า และเราก็ไม่ต้องการเป็นคนป่าในเมือง เราต้องการเป็นคนป่าโดยสมบูรณ์ทั้งวิถีชีวิต

ชีวิตในยามค่ำคืนที่เราอาศัยหลับนอนอยู่ที่บ้านของโจพล่าซิเม็ง เป็นกระดอับไม้ไผ่หลังเล็กแต่งงดงามไปด้วยน้ำใจ เรานอนด้วยอาการกระวนกระวายมาก ได้ยินแต่เสียงร้องของพงพนา เราหลับไหลไปพร้อมความคิดถ้าเราปฏิเสธชีวิตในเมือง เราก็ต้องอยู่ในป่าให้ได้ เราต้องค้นหาตัวเองให้เจอ ธรรมชาติคือคำตอบของชีวิต ตื่นเช้าขึ้นมาเราได้เรียนรู้ว่าชีวิตในป่าแตกต่างจากชีวิตในเมืองหลวงมากมาย นาฬิกาชีวิตของสังคมในบ้านป่าไม่ได้เริ่มต้นด้วยนาฬิกาแบบกลไกแบบในเมือง สำหรับวิถีชีวิตที่นี่ไม่มีคำว่าที่โม่งยาม เพราะนาฬิกาชีวิตของคนที่นี่เริ่มต้นด้วยเสียงร้องของนก เสียงกระรอก เสียงร้องสัตว์ต่างๆ ทำให้คนสามารถเรียนรู้ได้ว่าเป็นช่วงเวลาใดเช้าสายบ่ายเย็น การใช้ชีวิตในแต่ละวันขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นผู้กำหนด เราต้องเรียนรู้เอาเองจากธรรมชาติว่าเราควรจะทำอะไรบ้างในแต่ละวัน การเดินทางไกลของเราครั้งนี้ทำให้เราได้เรียนรู้ว่าชีวิตที่ขับเคลื่อนไปในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมของชนเผ่าดำเนินไปตามนาฬิกาชีวิต อันเป็นนาฬิกาแบบธรรมชาติ

หลังจากการได้ทดสอบการใช้ชีวิตอยู่ในหุบเขาสะไวโป่ง เราเดินข้ามห้วยข้ามน้ำไปหลายสาย เราถูกน้ำพัดพาไปหลายครั้ง ทำให้เราได้เรียนรู้ว่า “ชีวิตกับความตาย” เป็นเพียงด้านกลับกันทุกอย่างก้าวของชีวิตในป่าเขา เป็นชีวิตและความตายที่เราต้องเรียน

รู้เอาเองจากประสบการณ์ตรงของชีวิต ทรัพย์สินและความจำเป็นในการยังชีพในป่ามีเพียงน้อยชิ้นมาก เปลสนาม ไฟฉาย มีด ผ้าอย่างกันฝน สำหรับอาหารในการยังชีพเราต้องเรียนรู้ในการหาเอาจากธรรมชาติที่รายรอบตัวเรา เราต้องเรียนรู้ในการเก็บผักหาของป่า ส่วนข้าวนั้นเราก็ต้องพึ่งพาพี่น้องในชนเผ่า ที่ต้อนรับเราด้วยการให้อาหารและที่พักหลับนอน สำหรับชีวิตในป่าเขาเพียงแค่นี้ข้าวกับพริกและผักก็สามารถมีชีวิตอยู่รอดได้แล้ว น้ำดื่ม น้ำอาบ น้ำใช้เราก็อาศัยพึ่งพิงจากธรรมชาติสายน้ำเขเอหระ

จากบทเรียนของชีวิตเราได้รับคำตอบจากป่าว่าระบบกรรมสิทธิ์ในชุมชนบุพกาลแบบชนเผ่ายังไม่มีมียึดถือครอบครอง ยังไม่ได้ยึดหลักการถือเอากรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัวเหมือนกับในระบบทุนนิยม ในสังคมของชนเผ่ายังไม่มีมียึดถือของอย่างบ้าคลั่งเหมือนคั้งเช่นคนในเมืองที่มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ใครมีทุนมากก็สาวได้สาวเอา แต่คนในชนเผ่ามีการแบ่งงานกันตามความถนัดและตามความสามารถ และยังคงเป็นภาพของการให้ความร่วมมือมากกว่าการใช้ค่าจ้างเป็นตัวเงิน ในระบบสังคมบุพกาลของชนเผ่าที่เราได้มีโอกาสเข้าไปทดลองการใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้เราสามารถบอกได้ว่าเป็นชีวิตที่ไม่มีชนชั้นไม่มีการกดขี่ขูดรีด มีการใช้ชีวิตร่วมกันแบบระบบเครือญาติ ยังคงมีการแบ่งปันมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน การใช้ชีวิตก็ถูกกำหนดไปตามกฎเกณฑ์กติกาของธรรมชาติ เป็นชีวิตที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว

บันทึกเรื่องราวจากการทดลองใช้ชีวิตโดย

เบญจมาศ ชุมวรฐายี

วิถีข้ามภูมิปัญญาของชนเผ่า

กาลเวลาหมุนเปลี่ยนเวียนไปตามฤดูกาล จากฤดูเก็บเกี่ยวหมุนวนมาถึงฤดูกาลแห่งการทำไร่ เรายังคงใช้ชีวิตอยู่ในหุบเขาสะโง่ป่งกับชาวชนเผ่าซุ สะนีพุ่งเปรียบเสมือนบ้านเกิดเมืองนอนของเรา เราผูกพันกับสายน้ำเขเอหระราวกับว่าเป็นสายธารที่ชุบชีวิตเราให้ตื่นจากการหลับใหล เป็นการตื่นด้วยสภาวะแห่งจิต สายน้ำเขเอหระได้ให้บทเรียนเราในการอาศัยอยู่ในธรรมชาติ เราอยู่ในเมืองแห่งหุบเขาและสายน้ำเราได้ยินเสียงเพลงจากสายน้ำ ได้ยินเสียงแม่น้ำร้องไห้ ได้ยินเสียงแม่น้ำปลอบโยนผู้คน สายน้ำเขเอหระจึงเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดสำหรับคนต่างถิ่นอย่างเรา เรามาจากแดนไกลเราเป็นคนไทยที่ถือกำเนิดแถบเมืองแห่งท้องทะเลในภาคใต้ของประเทศไทย แต่ชะตากรรมของชีวิตที่ผูกพันหันเหทำให้ได้

เข้ามาอยู่ร่วมกับชาวชนเผ่าแถบพรมแดนประเทศไทย-พม่า สุดเขตแคว้นแดนทางด้านตะวันตก ผู้คนในชนเผ่าต่างๆไปจะเรียกเราว่า “ ไข่มือน้อย ” หมายความว่า สาวไทย แต่สำหรับเด็กๆในชนเผ่าจะเรียกเราว่า “ โฟเอซา ” หมายความว่าดอกไม้แห่งดวงดาว

คำคืนหนึ่งปัญญาชนในชนเผ่าได้นั่งสนทนาล้อมวงคุยกันในเรื่องมนุษย์กับธรรมชาติ ลุงยูแพร ผู้เฒ่าคนสำคัญจากชุมชนไล่โว-ซาราวะ ได้สะท้อนความคิดออกมาว่าคนเราต้องอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้องเคารพความจริง เคารพความซื่อตรง คนเราต้องให้คุณค่ากับตัวเองด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพคุณค่าในสรรพสิ่งรอบข้างตัวเรา เพราะถ้าเราไม่ให้คุณค่ากับตัวเองแล้วและไม่มีการเคารพในคุณค่าของสรรพสิ่งต่างๆจะทำให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันไม่ได้ ลุงหม่องเป ผู้เฒ่าจากชุมชนบ้านทีไล่ป่าได้บอกกับเราว่ามนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเองก็ต้องให้คุณค่า โดยเป็นการให้คุณค่าในตัวเองของแต่ละคน การให้คุณค่าคือการที่มนุษย์มีจุดเริ่มต้นมาจากความศรัทธาในชีวิต

ลุงหม่องเป ได้พูดถึงเรื่องเจ้าหน้าที่ของรัฐกับแนวคิดการจัดการโยกย้ายคนออกจากพื้นที่ป่าว่าเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากคนในชุมชน ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้าราชการ การของกรมป่าไม้ได้มองว่าคนอยู่ร่วมกับป่าไม่ได้ แต่ลุงหม่องเปบอกว่าแนวคิดของคนในอำนาจรัฐสวนทางกับคนที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติที่เชื่อว่าคนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้อง ปราชญ์ระดับชุมชนมองว่าคนกับป่าอยู่ร่วมกันได้ แต่ต้องอยู่อย่างให้การเคารพและให้คุณค่ากับธรรมชาติ เพราะกฎเกณฑ์ของธรรมชาติจะเป็นตัวควบคุมมนุษย์

“ มนุษย์ ธรรมชาติ จักรวาล ล้วนมีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้นคนที่อยู่กับป่าได้จะต้องให้ความเคารพต่อธรรมชาติและจักรวาล คน สัตว์ ป่า ก็เป็นสรรพสิ่งที่เป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล ดังนั้นจึงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืน ” เป็นแนวความคิดของลุงหม่องเปที่พูดถึงเรื่องมนุษย์กับธรรมชาติ

เชลาคุหล่ง คนหนุ่มจากชุมชนสะนีฟุ้ง ได้พูดถึงเรื่องแนวความคิดการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติว่า สำหรับชาวซุมมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่จริง มีอยู่ในสรรพสิ่งในต้นไม้ สายลม ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว คนเรามองไม่เห็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่สามารถสัมผัสได้ ถ้าหากคนเราเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อในพลังของธรรมชาติ สิ่งเหล่านั้นก็จะสะท้อนกลับมาหาตัวเรา การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติเราจะต้องเคารพตัวเองก่อน เคารพในสิ่งที่ตัวเองเป็น เคารพความคิด เคารพการกระทำของตัวเอง ขณะที่เราเคารพตัวเองเราก็

ต้องเคารพสิ่งที่อยู่รอบตัวเราด้วยเช่นกัน ทุกอย่างรอบข้างตัวเราเป็นครูของเราได้ทั้งหมด ธรรมชาติ ต้นไม้ ใบไม้ ภูเขา สายน้ำ แผ่นดิน จะเป็นครูให้กับมนุษย์เราถ้าหากเราให้ความเคารพและพร้อมที่จะเรียนรู้จากธรรมชาติ เพราะธรรมชาติมีความสมบูรณ์อยู่ในตัวอยู่แล้ว

คัมภีร์ทำนายโชคชะตาของคนในชนเผ่าซุ

เซลาคุหล่ง ปัญญาชนชั้นแนวหน้าของชนเผ่าที่เชื่อมั่นในวิถีทางของชนเผ่า เขาได้เดินทางรอนแรมจากชุมชนสะนีฟุง นอนพักค้างคืนที่ชุมชนเกาะกะเด็ง มุ่งหน้าไปตามเส้นทางแห่งขุนเขา โดยมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่โรงเรียนสอนภาษาที่ชุมชนบ้านทีโล่ป่า เขาเดินทางเพื่อไปศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนสอนภาษาไล่ซ่องวิ ซึ่งเป็นภาษาเขียนของคนในชนเผ่า บางครั้งก็เรียกว่าภาษาเล้เกย์ โรงเรียนสอนภาษาไล่ซ่องวิเป็นโรงเรียนที่ถูกก่อตั้งขึ้นมาจากคนในชนเผ่ารุ่นเก่าๆ ที่ต้องการติดต่อทางด้านการภาษาให้กับอนุชนคนรุ่นหลัง คนรุ่นเก่ายังคงยึดถือเคร่งครัดปฏิบัติตามแนวทางดั้งเดิมโดยใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน และการแต่งกายด้วยชุดของชนเผ่า เพื่อปกป้องถึงความภาคภูมิใจในความเป็นคนของชนเผ่า แต่ทุกวันนี้ได้มีการรุกรานเข้ามาจากสังคมภายนอกในหลายรูปแบบซึ่งอาจจะส่งผลให้คุณค่าของวัฒนธรรมล่มสลายลง แนวความคิดในการก่อตั้งโรงเรียนสอนภาษาไล่ซ่องวิจึงตั้ง

ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางให้คนรุ่นหลังได้รับการสืบทอดแนวความคิดจากคนรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เป็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ในเชิงวัฒนธรรม

“ ภาษาเป็นสิ่งสำคัญ ภาษาเป็นเครื่องหมายแทนความคิด ภาษาเป็นคลังทางความคิดที่บรรจุวัฒนธรรมเอาไว้ หนังสือจึงเป็นหีบที่บรรจุวัฒนธรรม การรักษาสืบทอดภาษาจึงเท่ากับเป็นการรักษาวัฒนธรรม แต่ถ้าวัฒนธรรมนั้นถูกบรรจุอยู่ในคอมพิวเตอร์เป็นเพียงตัวอักษรเป็นเพียงความคิดโดยที่ไม่ได้มีการปฏิบัติ วัฒนธรรมนั้นก็ไม่ได้ถูกเพาะชำเป็นต้นกล้า ถ้าหากคนในชนเผ่าไม่มีการแต่งกายด้วยชุดของชนเผ่าแล้วก็เปรียบเสมือนกับว่าวัฒนธรรมนั้นถูกเก็บเอาไว้ในหีบ ดังนั้นภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ประเพณี วัฒนธรรม จึงเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น “ เชลาคูหล่ง ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับมิติการต่อสู้ทางด้านวัฒนธรรม

เชลาคูหล่ง ชายหนุ่มผู้มีสำนึกแห่งความเป็นคนของชนเผ่าได้เล่าให้เราฟังถึงการเรียนการสอนที่โรงเรียนสอนภาษาว่า ที่โรงเรียนสอนภาษาไ้ช่องวินนอกจากจะมีการเรียนเขียนภาษาแล้ว ยังได้มีคุ้ยแกลเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมระหว่างคนรุ่นผู้เฒ่ากับคนรุ่นเยาวชนอีกด้วย ความพยายามรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมของชนเผ่าสามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน เป็นวิถีชีวิตที่มีการถ่ายทอดของสมาชิกในครอบครัวที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายได้ถ่ายทอดให้กับลูกหลาน เวลาที่ลูกเดินตามหลังพ่อแม่ไปช่วยทำงานในชีวิตของการทำไร่ พ่อแม่ก็จะสอนลูกให้เรียนรู้เสียงจากสัตว์ต่างๆ เรียนรู้จากต้นพืชว่ามันมีความหมายบ่งบอกอะไรบ้าง เป็นการเรียนรู้เอาเองจากธรรมชาติ เช่น ถ้าหากได้ยิน เสียงร้องของนกเงือก เสียงร้องของชะนี เป็นการบ่งบอกว่าถึงเวลาเช้าแล้ว ถ้าเป็นเสียงกบร้อง จะมีความหมายบ่งบอกว่าเป็นเวลาใกล้มืดค่ำแล้วให้เลิกงานจากในไร่ได้แล้วเพื่อเตรียมตัวกลับบ้าน หรือให้มีการสังเกตเอาจากพืช เช่น การสังเกตดอกบวบที่บ้านในช่วงเย็นก็หมายถึงว่าเป็นเวลาใกล้มืดค่ำแล้ว เมื่อกลับมาถึงบ้านในเวลายามค่ำคืนพ่อแม่ปู่ย่าตายายก็จะล้อมวงคุยกันกับลูกหลานจะมีการเล่านิทาน การร้องเพลง บทเพลงกล่อมลูก ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ต้องเป็นการบังคับ เด็กๆเรียนรู้ด้วยความสุขจากสมาชิกของคนในครอบครัว

ภาระกิจของเรายังไม่จบสิ้น เราจะต้องเดินทางไปหาภูมิปัญญาของชนเผ่าที่ชุมชนบ้านไล่โว่-ซาราวะ เราออกเดินทางจากชุมชนสะนีฟุ้งมุ่งหน้าป็นภูเขาสูงแล้วลูกเล่าไล่โว่-

ซาราวะ เป็นชุมชนเล็กๆที่ซ่อนตัวอยู่ในหุบเขาผาแดง เราใช้เวลาเดินเท้าจากสระน้ำพุถึงไร่ไ่ว-ซาราวะ เป็นเวลาประมาณ 7 ชั่วโมง ระหว่างเส้นทางเดินในป่ารกทึบ เราได้เจอกับเหตุการณ์ระทึกใจเมื่อเฮลาคุหล่งเพื่อนร่วมทางของเราที่มีบทบาทหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษาให้กับเราได้บอกกับเราว่า ได้ยินเสียงควายร้องเป็นเสียงแห่งความหวาดกลัวกับภัยร้ายที่จะเข้ามาคุกคาม เป็นสัญญาณเตือนภัยว่าเสือร้ายกำลังเข้ามาใกล้ประชิดตัว เราหัวใจแทบจะหยุดเต้นกลัวจนแทบล้มหายใจ เราจะจบชีวิตลงในกลางป่าหรือเปล่านี่ แต่เราไม่ยอมตายในป่าอย่างโดดเดี่ยว เราคิดว่าเราต้องหนีเท่านั้น เฮลาคุหล่งบอกว่าให้เราทำตัวให้เบาที่สุด เราเดินย่องกริ๊บเข้าไปในกอหญ้าสูงเอามือแหวกพงหญ้ามุดตัวไปอย่างเบาๆ สายตาก็เหลือบซ้ายแลขวาด้วยความหวาดระแวงจะมีเสือร้ายโผล่ออกมาในระยะเผชิญหน้าหรือไม่หนอ เป็นช่วงระยะเวลาที่เราเผชิญหน้ากับความตาย เราเปรียบเสมือนเหยื่อผู้ถูกล่า เราคลานอย่างเงิบที่สุดลัดเลาะไปตามพงหญ้าจนถึงทางเตียนโล่งอยู่ข้างหน้า ในที่สุดเราก็ผ่านด่านแห่งความตายมาได้ การใช้ชีวิตอยู่ในป่าไม่ใช่เรื่องง่าย เราจะต้องเรียนรู้ความคล่องตัวความว่องไวราวกับเจ้ากระต่ายน้อย เหยื่อกับผู้ล่า เกมนี้ใครจะเป็นผู้ชนะโดยเอาชีวิตเป็นตัวเดิมพัน เฮลาคุหล่งเห็นเรากลัวสุดขีดก็เลยเดินไปเด็ดดอกไม้สีแดงข้างทางในป่าใหญ่มาให้เราหนึ่งช่อใหญ่เป็นการปลอบใจเรา

ลุงยุแพร ผู้เฒ่าจากชุมชนไล่ไ่ว-ซาราวะ ได้บอกว่าปัจจุบันนี้คนในชนเผ่าเหมือนกับใช้ชีวิตหลงทางไป เพราะในสมัยก่อนนั้นวิถีชีวิตของพวกเขาก็จะมีการสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่มีเตาไฟตั้งอยู่บนบ้าน เวลาเรียกขวัญลูกก็จะใช้ไม้เคาะที่โคนเสาของเตาไฟการปลุกบ้านไม้ไผ่ที่มีเตาไฟอยู่บนบ้านจึงผูกโยงอยู่กับความเชื่อดังนี้ เพราะในการเรียกขวัญเป็นความเชื่อที่จะทำให้เป็นการนำทางชีวิตไปในสิ่งที่ดีงาม การดำเนินชีวิตของคนจะได้ไม่หลงทาง ปัจจุบันได้มีหลายคนได้เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการใช้เตาไฟที่ทำขึ้นมาเองแต่กลับกลายเป็นว่าหันมาซื้อเตาถ่านมาจากในเมืองมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เป็นวิถีชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับภูมิปัญญาดั้งเดิมเหมือนกับสมัยของคนรุ่นปู่ย่าตายาย

ชีวิตการเดินทางยังไม่จบสิ้นลงเราอรอนแรมเดินทางไกลอีกครั้งจากชุมชนสระน้ำพุไปแวะค้างคืนที่บ้านเกาะสะเดิง แล้วเดินทางเท้าไปตามสันเขาด้วยระยะทาง 8 ชั่วโมงก็ถึงจุดหมายปลายทางที่ชุมชนบ้านทีไล่ป่า เราเดินทางไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกับภูมิปัญญาของชุมชน นายละเหมีย เป็นกรรมการเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมของชุมชน นายละเหมียได้

พาเราเดินออกจากหมู่บ้านที่ไล่ป่าเดินผ่านพรมแดนประเทศไทยเข้าไปในเขตประเทศพม่า ตรงบริเวณห้วยเองเลอเว่อ ไปเพื่อดูสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่คนในชนเผ่าชู้ได้ต่อสู้กับพม่าที่ช่องแคบกะหริดะสะ เป็นช่องแคบที่มีการต่อสู้กันในสมัยอดีต ชนเผ่าชู้ได้ต่อสู้กับพม่ามีการรบพุ่งกัน พวกเรามีจำนวนน้อยกว่าสู้ไม่ได้จึงเลยถอยร่นมาถึงช่องแคบ ก็เลยเกิดความคิดมีอุปายในการต่อสู้โดยให้ผู้หญิงแก้ผ้าเปลือยกาย ทหารพม่าเห็นผู้หญิงแก้ผ้าก็เลยยืนมองด้วยความตกตะลึง พวกเราผู้ชายที่ซ่อนตัวอยู่ได้ถือโอกาสบุกเข้าชุมโจมตีในระยะประชิดตัว ทำให้ทหารพม่าสู้ไม่ได้เลยถอยร่นไปตามเส้นทางด้านเจดีย์สามองค์ การสู้รบครั้งนั้นทำให้พม่าต้องพ่ายแพ้แก่พวกเรา และเราก็เรียกสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งนี้ว่า “ ช่องแคบกะหริดะสะ ” หมายความว่า สมรภูมิการสู้รบ

นายละเหมีย ยังได้เล่าให้เราฟังถึงการอยู่กับธรรมชาติของคนในชนเผ่าว่า การรักษารัฐธรรมนูญของพวกเขาจะเกี่ยวข้องกับประเพณีการทำบุญ ประเพณีการทำไร่ เช่น เดือนมีนาคมทำบุญกันทั้งเดือน ไม่ออกไปไหน ไม่เข้าป่า เพราะถือว่าเดือนมีนาคมจะเกิดไฟไหม้ป่าทำให้เมล็ดพืชจำนวนมากหลากหลายชนิดพันธุ์ออกเฝยตามฤดูกาล ดังนั้นในช่วงเวลานี้คนจะไม่เดินทางเข้าป่า จะต้องรอให้เมล็ดพันธุ์พืชเติบโตแข็งแรงก่อนถึงจะให้คนเดินทางเข้าไปในป่าเพื่อไปเก็บหาของป่าได้

ประเพณีหลักๆที่เกี่ยวกับการทำบุญมีความสำคัญอยู่ 3 เดือนคือเดือนมกราคม (ไถ่เขาะพู) จะมีพิธีกรรมบือชองคู เป็นการทำบุญข้าวใหม่ บือชองคูคือการเก็บเอาเครื่องมือทุกชนิดในการผลิต จอบ เคียว มีด มาวางรวมกันบนบ้านหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ทุกบ้านจะต้องหุงข้าวทำกับข้าวให้เครื่องมือในการผลิตได้กินข้าวก่อน ถือว่าเป็นผู้ที่มิพระคุณทำให้คนได้มีข้าวกิน บือชองคูเป็นการแสดงความเคารพต่อแม่โพสพ (พิบือโฮย) เทพผู้ดูแลพืชผล ทำให้พวกเราได้มีข้าวกินอย่างอุดมสมบูรณ์

เดือนมีนาคม (หล่าเซ็ง) จะเป็นพิธีกรรมไขจุพิบือโฮย เป็นการอัญเชิญให้เทพพิบือโฮยลงมาดูแลพืชผลในท้องไร่ท้องนา เมื่อถึงเวลาเข้าสู่ฤดูกาลแห่งการทำไร่ทำนา ถ้าหากใครไม่แสดงความเคารพต่อพิบือโฮย จะทำให้พิบือโฮยหนีไปจากโลก ทำให้คนเราไม่มีข้าวกิน ไร่นาจักขาดความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นพวกเราจึงเคารพพิบือโฮยเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณ ชาวชนเผ่าชู้ถือว่าข้าวคือชีวิต ข้าวจะมีความหมายมากที่สุด

การที่มีไร่ข้าวอุดมสมบูรณ์เท่ากับพวกเรามีชีวิต ดังนั้นในการกราบไหว้พื้อโหยจึงเท่ากับว่าเป็นการอ้อนวอนต่อพื้อโหยเพื่อให้พวกเราได้มีข้าวกินอย่างสมบูรณ์

เดือนสิงหาคม (หล้าเขาะ) เป็นพิธีกรรมไข้จู้หล้าเขาะ เป็นพิธีกรรมการผูกด้วยข้อมือเพื่อเป็นการเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับตัว เป็นการคุ้มครองให้คนเรารอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง งานหล้าเขาะไข้จู้ เป็นงานบุญเดือน 9 เป็นตัวยึดเหนี่ยวในการกำหนดวิถีชีวิตของพวกเรา เพราะโดยธรรมชาติแล้วคนเราจะว่างเปล่าไม่มีทิศทางไป การผูกข้อมือจึงเป็นการนำทางชีวิตไปสู่สิ่งดีงาม

สำหรับในช่วงออกพรรษาก็จะมีการไหว้เจดีย์ไฟ (บากลุ่มมี) เป็นพิธีการไหว้เพื่อการสะเดาะเคราะห์ การไหว้เจดีย์ไฟเป็นการช่วยให้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ การสร้างเจดีย์ไฟมาจากการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน ทุกคนจะเข้าร่วมพิธีกรรมพร้อมกันในช่วงเวลาเย็น หลังจากการไหว้เจดีย์ไฟเสร็จแล้วก็จะมีการเระะทะเนียบหมายถึงการสวดอ้อนวอนต่อเทพยดาว่าถ้าหากเกิดมาชาตินี้ไม่ดีอย่างไร ขอให้เกิดในชาติหน้าอย่าได้มีความทุกข์ยากลำบาก ขอให้มีชีวิตที่ดี มีข้าวกินอย่างอุดมสมบูรณ์ หลังจากนั้นจะมีการดวยทอมี่โปว คือการจุดโคมไฟที่มีรูปร่างคล้ายกับบอลลูกให้ลอยสูงเหนือขึ้นไปในท้องฟ้า เป็นการลอยขึ้นไปพร้อมกับคำอธิษฐานของคนในชนเผ่าไปยังทวยเทพยดาที่อยู่เบื้องบน หลังจากนั้นทุกคนจะถือเหรียญบาทกันคนละเหรียญสองเหรียญไปแตะสัมผัสตัวกับคนที่เรารักนับถือผูกพัน ด้วยมีความเชื่อว่าการทำเช่นนี้จะทำให้เราได้พบเจอกันตลอดไปทุกภพทุกชาติ หลังจากนั้นเอาเหรียญบาทหย่อนใส่ลงในผ้าบาตรพระถือว่าสำหรับเป็นการทำบุญร่วมกัน

ในทุกวันพระเป็นการรู้กันระหว่างเรากับเด็กๆว่าจะต้องไปนั่งร้อยมาลัยดอกไม้บูชาพระด้วยกันที่ศาลาซี เด็กๆจะไปเก็บดอกไม้หลากสีสรร ชมพู ขาว เหลือง แดง ม่วง สดสวยงามละลานตา พวกเรานั่งพับเพียบร้อยพวงดอกไม้ด้วยกันอย่างมีความสุข หลังจากนั้นก็เอามาลัยดอกไม้ไปถวายบูชาพระ เสร็จแล้วพวกเราก็จะเดินกันไปทิวแถวไปไหว้เจดีย์ (บากลุ่ม) ที่ตั้งอยู่บนเนินเขาหลังวัดสะนีฟุง การไหว้เจดีย์เป็นพิธีกรรมที่ทุกคนในชนเผ่าได้ให้ความสำคัญ เพราะถือว่าเป็นการขอพรอธิษฐานจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรามักจะขอพระจากเจดีย์ว่าขอให้ชีวิตพบเจอแต่สิ่งที่ดีงาม ส่วนเด็กๆมักจะขอพรว่าชาติหน้าขออย่าได้เจอกับความยากจน มีข้าวกินอุดมสมบูรณ์ เมื่อไหว้เจดีย์เสร็จแล้วเรากับกองทัพเด็กจะจับมือ

ประสานกันเดินร้องเพลงตามเรามาที่บ้านพักเพื่อมาเรียนหนังสือด้วยกัน ชีวิตครูเถื่อนจึงเริ่มต้นในยามค่ำคืน เด็กนักเรียนเรียกเราเป็นภาษาเผ่าว่า “ ซะร่า “ (ครู) คำว่า “ ครู “ เป็นคำที่มีความหมายที่ยิ่งใหญ่มาก ครั้งหนึ่งในชีวิตกับบทบาทการเป็นครูเถื่อนอยู่ในหุบเขา สะไ่ว่ป่งและสายน้ำเขอะหะระ จะเป็นประสบการณ์ชีวิตที่เราจะต้องจดจำไปอีกนานแสนนาน

บางครั้งเราเรียนหนังสือด้วยกันบนชานบ้านไม้ไผ่ เรียนหนังสือกันไป ดูดาวกันไป บางคืนเราก็เรียนหนังสือกันบนบ้านพัก บางคืนเราก็ย้ายที่เรียนหนังสือมาบนขอนไม้ใหญ่หน้าบ้าน บางคืนเราก็เรียนหนังสือกันบนลานดิน สถานที่ศึกษาของเราไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ให้เด็กๆเป็นผู้กำหนดเอาเองว่าต้องการเรียนรู้อะไร ในช่วงแรกที่เราเป็นครูเถื่อนเราสอนวิชาภาษาไทย ต่อมาเราสอนวิชาภาษาอังกฤษ ตอนนี้เด็กๆเรียกร้องอยากเรียนวิชาวาดรูป และก่อนนอนทุกคืนเราจะต้องเล่านิทานให้เด็กๆฟัง เด็กๆนอนหลับไปพร้อมด้วยรอยยิ้ม เด็กๆที่มาเรียนหนังสือกับเรามักจะนอนกับเราด้วย ในช่วงหลังๆนี้เด็กๆจะเล่านิทานให้เราฟังเป็นภาษาของชนเผ่า เป็นการแลกเปลี่ยนกันนิทานจากคนไทยกับนิทานของท้องถิ่น เรานอนหลับอย่างมีความสุขท่ามกลางเสียงกล่อมนิทานจากเด็กน้อย เราเรียนหนังสือกันแบบบ้านป่า จุดตะเกียงน้ำมันก๊าดเรียนหนังสือ จุดเทียนไขกันคนละเล่ม เทียนไขหมดเล่มก็เป็นอันว่าเลิกเรียนเตรียมตัวเข้านอนฟังนิทานได้ สักวันหนึ่งในอนาคตถ้าหากเราต้องเดินจากไปชนเผ่า เราหวังเอาไว้เพียงแต่ว่าเด็กน้อยของเราจะเติบโตขึ้นเป็นต้นกล้าแห่งความดีงาม

ความอยู่ดีธรรมของสังคมมีให้เราพบเห็นตลอดเส้นทางแห่งขุนเขา ค่ำคืนนี้เราเห็นขบวนรถยนต์เข้ามาในหุบเขา มันเกิดอะไรขึ้นเราตั้งคำถามในใจ ในที่สุดเราก็พบเห็นความจริงเมื่อเห็นภาพคนเฒ่าคนแก่ ผู้ชาย ผู้หญิง เด็กๆเดินแบกหน่อไม้มาจากหมู่บ้าน เดินขึ้นเขาสะไ่ว่ป่งตามตามถนนสายแห่งการกดขี่ขูดรีด เพราะเมื่อเดินลงเขามาที่ตีนเขา หรือชาวบ้านเรียกว่า คูหล่งโคล่ว จะมีพ่อค้าคนกลางมาจากข้างนอกมารับซื้อของชาวบ้านในราคาที่กดกันสุดๆ เพราะชาวบ้านป่าไม่มีอำนาจต่อรองในการซื้อขาย ตลาดการซื้อขายหน่อไม้จึงเกิดขึ้นที่นี่ที่คูหล่งโคล่ว การเจรจาต่อรองกันไม่ต้องมี ราคาถูกกำหนดควบคุมจากพ่อค้าแม่ค้าแต่ฝ่ายเดียว เขาให้ราคากิโลกรัมละ 4 บาท เราแทบจะร้องให้กับสิ่งที่พบเห็นด้วยสายตาตัวเอง เด็กตัวเล็กนิดเดียวแบกหน่อไม้คนละ 10 กิโลกรัม ถ้าเป็นผู้ชายตัว

โตก็แบกได้ถึง 60 – 100 กิโลกรัม แต่กว่าจะแบกหน่อไม้ลงมาขายที่ตีนเขาได้ ก็ต้องเข้าไปหาตัดหน่อไม้ในป่าใหญ่แล้วก็ต้องแบกขึ้นเขาข้ามห้วยมาขายในราคาถูกสุดๆที่ตีนเขาแห่งนี้ เราจึงเรียกถนนสายนี้ว่าเป็นถนนสายของการกดขี่ขูดรีด เด็กน้อยที่เดินแบกหน่อไม้ลงมาจากบนเขายังมีรอยยิ้มใสบริสุทธิ์ให้กับเรา เด็กน้อยเจ้าคงไม่รู้หรอกว่าพ่อของเธอได้แบกเอาความทุกข์ยากเอาไว้ เธอยังคงมีรอยยิ้มที่ส่งมอบให้กับเราในระหว่างเส้นทางเดินบนขุนเขาที่เราเดินสวนทางกัน เราได้แต่สะท้อนใจกับภาพความเป็นจริงของสังคม

เราจะขอฉายภาพให้เห็นถึงการกดขี่ขูดรีดของพ่อค้าแม่ค้าที่อำเภอสังขละบุรีกับคนที่มาจากในบ้านป่าเมืองดอย เมื่อครั้งนั้นหม่องส่วยโก หญิงหม้ายลูก 4 ได้ไปเก็บมะนาวจากในสวนจำนวน 150 ลูก เพื่อเอาไปขายที่ตัวอำเภอสังขละบุรี ลูกน้อยของเธออยากจะได้ร่มสวดยสักคันเอาไว้ใช้เพราะเป็นช่วงกาลเวลาแห่งฤดูฝน เธอเก็บมะนาวในสวนใส่ยามไบโตเดินเท้าแบกข้ามห้วยข้ามเขาไปขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดอำเภอสังขละบุรี เธอบอกกับเราว่าเธอขายมะนาวจำนวน 150 ลูก ได้เงินเพียง 60 บาท เราจึงไปเลยเพราะแม่ค้าเขาจะไปขายต่อบนแผงราคาลูกละ 2 บาท ทำไมต้องเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ด้วยกับคนของชนเผ่ามันบีบคั้นจิตใจกันเกินไป ลูกน้อยอยู่ที่หมู่บ้านรอกคอยแม่กลับมาพร้อมด้วยร่มคันสวดยจากตลาดสังขละบุรี หม่องส่วยโกจำต้องควักเอาเงินเก็บอีก 30 บาท กลั้นใจซื้อร่มราคา 90 บาทให้กับลูกน้อย ความสุขของลูกทำให้เธอต้องกล้ำกลืนเอาความทุกข์เอาไว้ เราเห็นแววตาของแม่ที่มีแต่ความแห้งแล้ง สลับกับแววตาของลูกน้อยที่ลูกกวาดเป็นประกายแจ่มจ้าเมื่อเห็นแม่ถือร่มคันสวดยกลับมาจากในเมือง ภาพความเป็นจริงในสังคมนี้ยังคงเป็นสัจธรรมที่แอบแฝงอยู่คู่กับโลกเสมอมาตราบนานต่อไปที่ยังคงมีการกดขี่ขูดรีดเอาเปรียบกัน

สภาพชีวิตทุกวันนี้ในชนเผ่ากำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง แต่ก่อนในครัวเรือนไม่ต้องมีอะไรมาก ใช้เงินซื้อเกลืออย่างเดียวนั่น หอม กะเทียม ก็จะใช้พืชผักในไร่ทดแทนกันได้ เธอว่า เป็นพืชไร่แทนกะเทียม เอกล่อ เป็นพืชไร่แทนหัวหอม แต่ทุกวันนี้ทุกครัวเรือนต้องจ่ายเงินซื้อหัวหอม กะเทียม น้ำมันพืช น้ำมันก๊าด ทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมีมากขึ้น โจพล่าซีเม็ง เยาวชนจากบ้านสะนีฟ่งเห็นว่าชุมชนกำลังล่มสลายลงจึงบอกกับเราจะต้องมีการคิดค้นประดิษฐ์เครื่องสิ่งขึ้นเอาไว้ใช้ในชุมชน เขาบอกกับเราว่าเครื่องสิ่งนี้จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้บ้าง เพราะทุกบ้านปลูกงาไว้ในไร่ เมื่อเก็บงามาแล้วก็เอางาใส่ลงในเครื่องสิ่งที่ใช้พลังจากแรงวัวหรือแรงคน ในการหมุนให้เครื่องสิ่งเหวี่ยงไป

กระทบกับงานละเอียดจนได้น้ำมันงาออกมาเอาไว้อใช้ในครอบครัวโจพลาคีเม้งบอกว่า นอกจากจะเป็นการช่วยทำให้ทุกครัวเรือนได้น้ำมันงาใช้ในการทำครัวแล้ว น้ำมันงายังมีความสำคัญในการใช้เป็นยารักษาโรค เพราะน้ำมันงาจะใช้เป็นสมุนไพรในการทาข้อ นวดกระดูก ดังนั้นเครื่องสิ่งจึงเป็นความสำคัญที่คนในชุมชนควรจะเข้ามามีส่วนร่วมกันในการผลิตและการดูแลรักษาร่วมกันให้เป็นประโยชน์กับส่วนรวม

ในชุมชนสะนีฟุงได้มีการตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตั้งกฎกติกาของชุมชนขึ้นมาเพื่อเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันของชาวชุมชน เช่น ไม่ล่าสัตว์ป่าทุกชนิด ให้ทำการเพาะปลูกในพื้นที่เดิมที่เคยทำมาก่อนแล้วเท่านั้น ไม่ขายที่ดินให้แก่บุคคลภายนอกโดยเด็ดขาด ไม่กระทำการใดๆที่ทำให้เกิดไฟไหม้ป่า ให้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างสอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์เพียงเท่าที่จำเป็นต่อการยังชีพเท่านั้น ไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้าน ไม่สนับสนุนการท่องเที่ยวที่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า รวมถึงการส่งเสริมและปฏิบัติตามความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของบรรพบุรุษโดยเคร่งครัด

การต่อสู้สองกระแสระหว่างแนวความคิดของคนที่อยู่ในกลไกอำนาจรัฐที่เชื่อว่าคนกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันไม่ได้ เพราะเชื่อกันว่าคนทำลายป่าจะต้องย้ายคนออกจากพื้นที่เพื่อเป็นการรักษาป่าเอาไว้ แต่ในขณะที่แนวคิดของคนในชุมชนเชื่อว่าคนอยู่ร่วมกับป่าได้ แนวคิดคนอยู่ร่วมกับป่าได้กำลังถูกทำลายจากคนที่มีอำนาจในกำมือ ทุกครั้งที่เราเดินทางกลับจากในเมือง ชาวบ้านจะถามเราทุกครั้งว่ามีข่าวจากในเมืองบ้างไหมเกี่ยวกับการอพยพโยกย้ายคนออกจากพื้นที่ป่า ด้วยแววตาและน้ำเสียงของพวกเขาทำให้เราสะท้อนในอก เป็นคำถามที่เราอยากจะฝากไปถึงข้าราชการระดับสูงของกรมป่าไม่ว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่ควรจะมีการกระจายอำนาจคืนให้กับประชาชน

ด้วยบทบาทหน้าที่ของเราคือคนเขียนหนังสือที่จะบันทึกเรื่องราวต่างๆในชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในผืนป่านานนับร้อยปี โดยที่มีภูมิปัญญาของชนเผ่าในการถ่ายทอดเรื่องราวคำสอนต่างๆให้กับลูกหลานในการดำรงชีวิตให้ถูกต้อง ให้มีการดำรงชีวิตอยู่อย่างเคารพต่อธรรมชาติ เราเห็นว่าการใช้ชีวิตของคนในชนเผ่าสะท้อนให้เห็นถึงคนกับธรรมชาติสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืน เป็นเรื่องราวของชีวิตมนุษย์ตัวเล็กๆแต่งดงาม

บันทึกเรื่องราวโดย
เบญจมาศ ชุมวรฐายี

ชีวิตในหุบเขาและสายน้ำ

กาลเวลาหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามธรรมชาติ เรายังคงเป็นครูเถื่อนสอนหนังสืออยู่ในเมืองแห่งหุบเขาและสายน้ำ เราได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตัวเองจากความเป็นคนเมืองมาเป็นคนป่าโดยสมบูรณ์แบบเมื่อได้เข้าพิธีแต่งงานกับหนุ่มแห่งชนเผ่า เราแต่งงานโดยเข้าพิธีกรรมแบบชนเผ่า เซลาคุหล่ง (ใบไม้ค้อย) คือชายหนุ่มที่เราแต่งงานด้วย

เราจะขอกล่าวถึงประเพณีการแต่งงานของชนเผ่า โดยส่วนหนึ่งมาจากการศึกษาค้นคว้าและส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ตรงของชีวิต โดยทั่วไปการแต่งงานจะเกิดขึ้นภายหลังจากการบวชเรียน ถ้าเป็นชายก็ต้องผ่านการบวชพระบวชเณร ถ้าเป็นหญิงก็จะผ่านการบวชชี ทั้งนี้ศาสนาพุทธได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนในชนเผ่าชนุนั้นเอง สำหรับการเลือกคู่ครองเป็นการตัดสินใจของคู่บ่าวสาวโดยที่ญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายรับรู้

ประเพณีการเลือกคู่ครองที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการย่องสาว “ การย่องสาว “ เป็นเรื่องที่เข้าใจผิดสำหรับบุคคลภายนอกที่คิดว่าการย่องสาวคือการไปแอบหลับนอนกับหญิงสาว คำว่าย่องสาวก็เป็นการเรียกจากคนภายนอกมากกว่า ในประเพณีของคนในชนเผ่าไม่ได้เรียกว่าการย่องสาวแต่อย่างใด ในความเป็นจริงการย่องสาวคือการเกี่ยวพาราสีนั่นเอง เมื่อชายหนุ่มหมายปองหญิงสาวก็จะไปเที่ยวบ้านสาวทุกคืน ไปพูดคุยเกี่ยวพาราสีกันไปทำความรู้จักความคุ้นเคย โดยการไปเที่ยวหาจะไปกันเป็นกลุ่มใหญ่หลายคน การเกี่ยวพาราสีทำความรู้จักกันจะใช้เวลานานมาก บางคนใช้เวลานานถึงสองปี สามปี จนกว่าผู้หญิงจะตกลงใจรับรัก ในบางกรณีที่ผู้หญิงไม่ได้ชอบพอกับผู้ชายที่มาเกี่ยวพาราสี ผู้ชายคนนั้นก็ผิดหวังและต้องไปเที่ยวหาผู้หญิงคนใหม่จนกว่ามีผู้หญิงพอใจยินดีรับรัก การแต่งงานจึงจะเกิดขึ้น การย่องสาวจึงเป็นประเพณีที่นำไปสู่การแต่งงานเมื่อเกิดความเข้าใจเห็นอกเห็นใจกันของทั้งสองฝ่ายและมีการยินดีตอบรับรัก การแต่งงานจึงจะเกิดขึ้นตามมาในระยะเวลาต่อมา ซึ่งในการแต่งงานมีทั้งการแต่งงานโดยแจ้งให้เจ้าที่รับรู้และการแต่งงานที่แต่งโดยมีผู้คนมาเป็นสักขีพยานซึ่งเราเรียกว่าเป็นการแต่งงานตามประเพณีทางสังคม

เซลาคูล่ง พระเอกของเราเป็นปัญญาชนของชนเผ่า เขาทำงานในนามของผู้ประสานงานคณะกรรมการเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชุมชนของชนเผ่า เขามีลีลาการเกี่ยวพาราสีเราในรูปแบบของจดหมาย เราได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนทำความรู้จักความคิดและอุดมการณ์ทางจดหมาย จนเราทั้งสองคนคิดว่าอุดมการณ์ของเราตรงกัน มีแนวทางและปรัชญาของการมองคุณค่าของชีวิตในแนวทางเดียวกัน นั่นคือการให้คุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ เราได้ใช้เวลาได้ตอบความคิดกันทางจดหมายนานถึงแปดเดือนก็เลยตัดสินใจรับรักกับเซลาคูล่ง และเข้าพิธีกรรมแต่งงานในชนเผ่าที่หมู่บ้านสะนีฟุงเมื่อเดือนมีนาคมที่ผ่านมา

เราคิดว่าจดหมายรักของเซลาคูล่งที่ได้โต้ตอบกับเรานั้นมีความหมายที่แสดงถึงพยานภาพแห่งความรัก ควรที่จะถ่ายทอดให้ผู้คนที่ได้รับรู้ว่าความรักอยู่เหนือชนชาติและเผ่าพันธุ์ ดังเช่นเราเป็นคนไทยที่ถือกำเนิดจากทางตอนใต้ของประเทศไทย มาจากเมืองแห่งท้องทะเลทางด้านตะวันออกของอ่าวไทย และเซลาคูล่งเป็นคนแห่งชนเผ่าที่ถือกำเนิดอยู่ในป่าใหญ่ แต่ด้วยความรักอันยิ่งใหญ่ทำให้เราทั้งสองคนได้มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน คนจากท้องทะเลและคนแห่งป่าเขาได้มาใช้ชีวิตคู่เดินทางไปด้วยกัน

“ ความดีกับความรักเป็นสิ่งเดียวกัน การกระทำความดีกับการปลูกฝังต้นรักนั้นจึงมีอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ ผู้กระทำความดี ผู้นั้นจะเข้าใจความรัก ผู้บูชาความรักผู้นั้นจะกระทำความดี ความรักที่ยิ่งใหญ่ที่สุดจะค้นพบได้ก็ต่อเมื่อเราได้เรียนรู้ตัวเองได้อย่างลุ่มลึก ความลึกซึ้งของความรักไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหญิงชาย ความลุ่มลึกของความรักคือการเข้าถึงจิตวิญญาณของความรัก ต้นไม้รักแผ่นดินด้วยการแบ่งปันใบเหลืองร่วงโรยกลับคืนสู่แผ่นดิน แผ่นดินรักต้นไม้ด้วยการให้เมล็ดพันธุ์นั้นไต่อกเงยและหยั่งรากลงลึกในแผ่นดิน รักที่แท้นั้นมีแต่ความบริสุทธิ์ไม่มีอคติใดๆ ความรักสูงสุดคืออันหนึ่งอันเดียวกันกับกาลเวลากับสายลมและฤดูกาล ต้องเป็นหนึ่งเดียวกัน”

ข้อความข้างต้นเราได้คัดลอกมาจากจดหมายรักที่เซลาคูล่งได้บันทึกโต้ตอบความคิดกับเราเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งจากการบันทึกทำให้เราได้เรียนรู้นิสัยใจคอของเขาผู้ที่เราเลือกมาเป็นคู่ชีวิตว่าเขาเป็นคนที่มีความคิดอุดมการณ์ในการมองโลกและมองธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใดที่คนไทยอย่างเราตัดสินใจรับรักและเข้าพิธีกรรมแต่งงานกับชายหนุ่มแห่งชนเผ่า

เรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานที่คนสังคมภายนอกควรจะได้รับทราบยังมีอีกมากมาย ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความดีงามในการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของสังคมในชนเผ่าวันก่อนเราได้คุยกับพี่น้องชาวซูที่อยู่ทางอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นคนแห่งชนเผ่าเช่นเดียวกัน เขาเล่าว่าในสมัยก่อนการเกี่ยวพาราสีกันจะเกิดขึ้นเมื่อชายหนุ่มมาเกี้ยวหญิงสาว ผู้หญิงจะอยู่ข้างบนบ้าน ผู้ชายก็จะมาเที่ยวหาในยามค่ำคืนโดยจะอยู่ที่ใต้ถุนบ้าน เมื่อมาถึงบ้านผู้หญิง ผู้ชายก็จะไม่ยาวกระทุ้งบ้านสาวที่ตัวเองชอบพอ ในการกระทุ้งนั้นจะเป็นสัญญาณลับที่รู้จักกันสองคนระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว ถ้าหากชายอื่นมากระทุ้ง ผู้หญิงฟังสัญญาณแล้วจะรู้ทันทีว่าไม่ใช่ชายคนรักของตน ก็จะนอนเงียบไม่ได้โต้ตอบอะไร แต่ถ้าหากเป็นชายคนรักผู้หญิงก็จะพูดคุยสนทนากันเพื่อทำความเข้าใจถามไถ่ถึงความรู้สึกนึกคิดว่าจิตใจตรงกันหรือไม่ ถ้าหากจิตใจตรงกันการแต่งงานจึงจะเกิดขึ้น

เกร็ดความรู้เกี่ยวกับการแต่งงานยังมีอีกมากมาย เช่น เมื่อผู้ชายไปเที่ยวบ้านผู้หญิง ฝ่ายชายจะขึ้นบ้านมานั่งคุยกับสาวเจ้า ซึ่งโดยทั่วไปแล้วทุกบ้านจะต้องมีเทียนหมากวางไว้ต้อนรับแขก ในเทียนหมากจะมีหมาก พลุ ปูน กระจ่างยาสูบ เมื่อผู้ชายขึ้นบ้านก็จะวานให้ผู้หญิงมวนยาสูบให้ ขั้นตอนการมวนบุหรี่ยี่สิบมีความสำคัญมากในความหมายของหนุ่มๆ เพราะจะทำให้เราได้เรียนรู้ได้ว่าผู้หญิงคิดอย่างไรกับเรา จากการบอกเล่าของพี่น้องชาวซูที่เชียงใหม่บอกว่า สัญลักษณ์ในการเกี่ยวพาราสีกันของชายหนุ่ม-หญิงสาวให้อ่านความหมายจากด้ายที่มวนบุหรี่ยี่สิบ สี่เหลี่ยมหมายถึงผู้หญิงไม่รักแต่รู้สึกสงสาร สี่แฉกหมายถึงตอบรับรักแน่นอน สี่ฟากหรือสี่เหลี่ยมหมายถึงว่าให้รอไปก่อน ตอนนี้อยังไม่ได้ตัดสินใจรัก ผู้ชายเมื่อได้รับบุหรี่ยี่สิบก็จะอ่านความหมายได้ออกว่าผู้หญิงมีความรู้สึกอย่างไรกับตน เพราะด้ายสี่ต่างๆที่เอามาพันบุหรี่ยี่สิบนั้นมีความหมายอยู่ในตัวอยู่แล้ว โดยที่ไม่ต้องถามด้วยคำพูดแต่อย่างใด

สำหรับการแต่งงานในสมัยก่อน เท่าที่คนรุ่นเก่าเล่าให้ฟัง ทำให้เราทราบว่าความมีหน้าตาไม่ใช่มาจากการซื้อด้วยเงิน แต่มาจากความเป็นคนดีมีศีลธรรมของกลุ่มสาวที่เป็นการยอมรับของคนในชุมชน ถ้าหากกลุ่มสาวเป็นคนดีมีศีลธรรมก็หมายความว่ากลุ่มสาวเป็นคนที่มีความดี ชาวชุมชนก็จะมาร่วมงานแต่งงานกันโดยเอากล้วย อ้อย พืชผักในไร่มาเป็นของร่วมงานในงานแต่งงาน แต่ถ้ากลุ่มสาวคู่ไหนไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชน คนร่วมงานก็จะน้อยและไม่ค่อยมีใครเอาของพืชผักในไร่มาร่วมงาน

พิธีแต่งงาน ดังนั้นความมีหน้าตาของกลุ่มสาวจะวัดมาจากการร่วมงานของคนในชุมชนว่ามาร่วมกันเป็นสักขีพยานมากน้อยเพียงใด ดังนั้นความมีหน้าตาของคนจึงไม่ใช่มาจากการซื้อด้วยเงิน แต่มาจากความดีที่แต่ละคนได้สั่งสมเอาไว้จนเป็นที่ประจักษ์ของชุมชน ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้เราเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่ควรถ่ายทอดให้ทุกคนได้รับรู้ว่ายังมีประเพณีเก่าๆที่งดงามในดินแดนอันห่างไกล

เราจะขอเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการแต่งงานของคนในชนเผ่าในยุคปัจจุบันที่ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา การเสาะถ่อง หมายถึงหลังจากที่ชายหนุ่มกับหญิงสาวตกลงใจรักกันแล้ว ก็จะมีการประกาศให้ผู้คนที่ทั้งชุมชนได้รับรู้ว่าจะมีการแต่งงานเกิดขึ้น พ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะเป็นผู้รับรู้ก่อน การเสาะถ่องเกิดขึ้นได้ในหลายกรณี เช่น เกิดจากคู่บ่าวสาวประกาศเอง หรืออาจจะเกิดจากพ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประกาศ หรืออาจจะเกิดขึ้นในกรณีที่ฝ่ายชายไปเกี่ยวสาวทุกคืน ชาวบ้านก็จะไปแอบฟังการพูดคุยของชายหนุ่มหญิงสาว ถ้าหากว่าได้ยินว่าชายหนุ่มกับหญิงสาวได้ตกลงปลงใจกันแล้ว คนที่มาแอบฟังก็จะเอาเรื่องนี้ไปบอกกับผู้เฒ่า ผู้เฒ่าก็จะอนุญาตให้มีการแต่งงานได้ คนที่ไปแอบฟังก็จะล้อมบ้านยิงปืนให้เสียงดัง

การไปล่ที่ หมายถึง หลังจากที่มีการเสาะถ่องแล้ว พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายจะมาทำความเข้าใจตกลงกันเพื่อจัดการแต่งงานให้ถูกต้องตามประเพณี โดยที่พ่อแม่ของฝ่ายชายจะนำเงินมาจำนวน 2 สลึง ไปให้กับเซอซึ่งเป็นผู้นำทางพิธีกรรมที่สามารถสื่อสารกันทางจิตวิญญาณกับเจ้าที่เจ้าทางได้ ในการแต่งงานเซอจะเป็นคนที่ไปแจ้งกับต้นไม้ใหญ่ประจำหมู่บ้าน การไปล่ที่จะใช้เครื่องไหว้คือ น้ำ 1 ขัน ดอกไม้ ค้ายผูกข้อมือ เงินจำนวน 2 สลึง เซอจะโยนเงิน 1 สลึงลงในน้ำเป็นการแจ้งให้กับเจ้าน้ำได้เป็นสักขีพยาน และโยนขึ้นบก 1 สลึง เป็นการแจ้งให้ฟ้าดินรับรู้เป็นสักขีพยาน หลังจากที่มีการไปล่ที่แล้ว ชายหนุ่มหญิงสาวสามารถกินอยู่หลับนอนร่วมกันเสมือนกับเป็นสามีภรรยาได้แล้ว ตามประเพณีการแต่งงานในชนเผ่าถือว่าการกระทำที่ถูกต้องแล้วเพราะฟ้าดินรับรู้แล้ว ซึ่งการแจ้งให้ฟ้าดินรับรู้มีความสำคัญมากกว่าการแต่งงานตามประเพณีทางสังคม การจัดพิธีแต่งงานทางสังคมจะจัดขึ้นหลังจากการไปล่ที่แล้ว โดยทั่วไปตามความเชื่อของคนในชนเผ่าการแต่งงานแบบให้ชุมชนมารับรู้ร่วมกันเป็นสักขีพยานจะเลือกเป็นวันอาทิตย์ เพราะตามความเชื่อถือว่าเป็นวันดี

อ่องเกพ หมายถึงหลังจากที่มีการเสาะถ่องแล้วจนถึงวันที่มีการผูกข้อมือในวันแต่งงาน ถ้าหากผู้ใดต้องการจะเรียกร้องเอาอะไรจากคู่บ่าวสาว ก็จะต้องเสียสละให้ได้ทุกอย่าง เช่น ขอมหาจำนวน 1000 ลูก กล้วย อ้อย เงินทอง เสื้อผ้า ทรัพย์สินต่างๆ ขึ้นตอนนี้คู่บ่าวสาวจะต้องเสียสละทุกอย่างทำตามความต้องการเรียกร้องของคนในชุมชน โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆทั้งสิ้น

ในวันพิธีแต่งงานพ่อแม่ของฝ่ายชายจะนำเงินมาจำนวน 7 บาท พร้อมกับดอกไม้รูปเทียนให้กับผู้ทำพิธี เรียกว่าพุไ้-พุไ้โคล่ การแต่งงานจะเริ่มพิธีด้วยพุไ้-พุไ้โคล่ ทำการผูกข้อมือให้กับคู่บ่าวสาว แต่กว่าที่บ่าวสาวจะผ่านด่านมาได้เข้านั่งในพิธีไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะจะต้องผ่านหลายด่านมาก ผู้คนที่มาร่วมในงานแต่งจะเรียกร้องขอเอาทุกอย่างจากเจ้าบ่าว เจ้าบ่าวก็ต้องให้ไม่อย่างนั้นไม่ได้เข้าพิธีแต่งงานแน่ๆ เมื่อเดินมาถึงบันไดบ้านเจ้าสาว จะมีผู้คนในชุมชนจำนวนมากปิดบันไดไม่ให้ขึ้น เจ้าบ่าวก็ต้องให้ของให้เงินจนกว่าทุกคนพอใจก็สามารถเดินขึ้นบันไดบ้านไปได้ เมื่อเจ้าบ่าวเดินขึ้นบันไดบ้านไปแล้ว เจ้าสาวจะเอาน้ำในขันล้างเท้าให้กับเจ้าบ่าว เจ้าสาวยื่นหมากให้ 1 คำและยื่นบุหรี่ 1 มวนให้กับเจ้าบ่าว จากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้านั่งในพิธี

เมื่อพุไ้-พุไ้โคล่ ทำพิธีผูกข้อมือ พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายจะผูกข้อมือให้กับคู่บ่าวสาว ตามด้วยญาติผู้ใหญ่และเพื่อนๆ เมื่อทุกคนที่มาร่วมงานผูกข้อมือเสร็จแล้ว พุไ้-พุไ้โคล่ ก็จะเป็นผู้ปิดพิธีการแต่งงาน หลังจากที่ตั้งงานกันแล้วสามีภรรยาจะต้องอยู่ด้วยกัน 3 วันหมายถึงว่าไปไหนไปด้วยกัน ห้ามเดินไปไหนคนเดียว ในการเดินคู่กันจะต้องไม่ให้คนเดินผ่ากลางระหว่างสามีภรรยา ห้ามไม่ให้นั่งพักที่หัวสะพาน ห้ามนั่งพักใต้ต้นโพธิ์ต้นไทร เพราะเป็นความเชื่อของคนในชนเผ่าว่าจะทำให้มีการพลัดพรากจากกัน สิ่งเหล่านั้นจึงเป็นคำสอนที่ถ่ายทอดต่อกันมา

พิธีการแต่งงานของคนในชนเผ่ายังมีเรื่องราวที่น่าสนใจ เช่น การอ่องเออะเหมาะ หมายถึงในวันที่มีพิธีแต่งงาน ผู้คนที่มาร่วมงานแต่งงานจะช่วยกันฟังบ้านพิธีแต่งงานในช่วงที่มีการผูกข้อมือ ซึ่งเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าความเป็นมาว่า สมัยเก่านั้นได้มีผู้หญิงผู้ชายคนหนึ่งรักกันมาก แต่ต่อมาผู้หญิงเปลี่ยนไปรักผู้ชายคนใหม่ สร้างความโกรธแค้นให้กับผู้ชายคนนั้นมาก วันที่ผู้หญิงเข้าพิธีแต่งงานกับชายคนใหม่ ชายคนนั้นก็เลยไปฟังบ้านที่กำลังเข้าพิธีแต่งงานกัน ด้วยสาเหตุที่ว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นคนที่ไม่มีสัจจะกับตน ในสมัยก่อนนั้นการอ่องเออะเหมาะ จึงกระทำไปด้วยความโกรธแค้น

ต้องการแก้แค้น แต่ต่อมาทุกวันนี้การอ่องเออะเหมาะได้ถูกนำมาใช้เหมือนกันในวัน
แต่งงานของคู่บ่าวสาว แต่เป็นความเชื่อว่าการพั่งบ้านเพื่อทดสอบความแข็งแรงของ
เจ้าบ่าวว่าสามารถสร้างบ้านหลังใหม่ให้กับภรรยาได้หรือไม่ และยังคงกลายเป็นเรื่องความ
สนุกสนานสำหรับผู้ร่วมงานแต่งงานอีกด้วยในการพั่งบ้านพิธีแต่งงาน

ประสบการณ์ตรงของเราได้เกิดขึ้นเหมือนกันเกี่ยวกับการอ่องเออะเหมาะ
เพราะในขณะที่เรากำลังอยู่ในพิธีแต่งงาน มีการผูกข้อมือกันอยู่นั้น หลายคนที่มีร่วม
งานได้ช่วยกันถีบฝาบ้านพั่งบ้าน รื้อหลังคาบ้าน พร้อมทั้งส่งเสียงตะโกนโห่ร้องด้วย
ความชอบใจ ในเวลานั้นเรายังไม่ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน ทำให้
เรารู้สึกหวาดกลัวมาก เราตกใจจนล้มป้วยลง หลังจากพิธีแต่งงานเสร็จสิ้นลงเราล้มป้วย
ลงเป็นเวลานาน เพราะเราเข้าใจผิดคิดว่าชาวชนเผ่าไม่ต้อนรับเราให้เป็นสมาชิกของชน
เผ่า จากนั้นเราก็ได้เข้ารับการรักษาตัวในชนเผ่าเพราะตามความเชื่อในชนเผ่า อาการที่
เราล้มป้วยลงครั้งนั้นเป็นเพราะวิหล่า (ขวัญประจำตัว) ได้หนีออกจากร่างไป ทำให้เรา
เกิดอาการล้มป้วย พิธีกรรมการแต่งงานของเราในชนเผ่าจึงเป็นเรื่องราวที่ทำให้เราต้อง
จารึกจดจำไปอีกนานแสนนาน

บันทึกชีวิตโดย

เบญจมาศ ชุมวรฐายี

เสียงกู่ก้องจากพงไพร

เรากำลังรำลึกความสุขจากการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในหุบเขากับพี่น้องชนเผ่า นาน
แล้วนะที่เราเดินทางเข้ามาใช้ชีวิตแบบคนป่า บางวันเราเข้าไปช่วยทำไร่เพราะต้องการ
ไปเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวไร่ชาวนา เดือนพฤษภาคมก็ย่างเข้าสู่ฤดูกาลใหม่แห่งการทำไร่
ทำนา ช่วงนี้เป็นช่วงของการจุดไฟเผาไหม้เศษไม้เพื่อเตรียมพื้นที่ในการเพาะปลูก เรา
ไปช่วยชนเผ่าไม่นำมากองรวมกันเพื่อจุดไฟเผา พอปลายเดือนพฤษภาคมก็ลงมือทำการ
หยอดข้าว การทำไร่ชาจะใช้เวลาประมาณ 3-7 ปี แล้วจะกลับมาทำใหม่อีกครั้ง เป็น
การพักพื้นที่เดิมเพื่อรอให้สภาพดินอุดมสมบูรณ์ เราได้เรียนรู้ในการทำไร่ทำนา ได้ใช้
หยาดเหงื่อและแรงงานในการทำไร่

ในช่วงที่ชนเผ่าไม่นำเราก็ได้เรียนรู้ภาษา เป็นการเรียนรู้ไปในขณะที่ทำงาน
สำหรับการใช้ชีวิตที่นี่ทุกอย่างเป็นการเรียนรู้ เป็นบทเรียนที่ไม่มีวันสิ้นสุด ทุกคนคือ

ครูของเรา ธรรมชาติคือครูที่จะสอนให้เราดำเนินชีวิตในแต่ละวัน บทเพลงชีวิตบทนี้ผู้เรียนจะต้องสนใจศึกษาเอาเองจากธรรมชาติรอบข้างตัวเรา หลังจากทำงานในไร่เสร็จ เรากระโดดลงว่ายน้ำเล่นในลำห้วย รอให้เจ้าของไร่จุดไฟหุงข้าวเพื่อจะได้กินข้าวร่วมกันหลังช่วยกันลงแรงจนงานในไร่เสร็จ เราเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน มีธรรมชาติเป็นสายธารชุบชีวิต พอหุงข้าวเสร็จพวกเราจะนั่งล้อมวงกันริมห้วย ไข่ใบไม้เป็นจานข้าว ไข่มือเป็นช้อน ไข่ผักเป็นก้นข้าว นี่คือภาพของคนที่อยู่กับป่า หากินกับป่า อยู่กับป่า ไข่ของป่า เราเห็นภาพอย่างนี้ชัดเจน เราเห็นการเลือกทำเลจุดไฟหุงข้าวที่ต้องอยู่ใกล้กับบริเวณลำห้วยเพื่อสะดวกในการใช้น้ำหุงอาหาร มีลำธารเป็นแหล่งน้ำ มีป่าเป็นแหล่งอาหาร เมื่อต้องการผักก็เพียงเดินเข้าไปในป่า

คนในชนเผ่าจะถือว่า “ ข้าวคือชีวิต “ ข้าวจะมีความหมายมากที่สุด การมีไร่ข้าวอุดมสมบูรณ์เท่ากับว่ามีชีวิตที่ดี ดังนั้นคนในชนเผ่าจึงต้องกราบไหว้เทพผู้ดูแลพืชผลในไร่ (พิบือโฮย) เพื่อเป็นการอ้อนวอนให้พิบือโฮยช่วยดูแลผลผลิตข้าวให้อุดมสมบูรณ์ การกราบไหว้พิบือโฮยจึงเป็นการกราบไหว้เพื่อคนทั้งโลก ให้คนทั้งโลกได้มีข้าวกินอย่างอุดมสมบูรณ์ หากไร่ข้าวขาดความอุดมสมบูรณ์ จะมีความเชื่อกันว่าพิบือโฮยหนีไปแล้ว เราเคยได้ฟังถ้อยวลีนี้จากปากของผู้เฒ่าผู้แก่ เรามองเห็นแววตาแห่งความเจ็บปวดและความเศร้าหมองเมื่อพูดว่าพิบือโฮย หนีไปเสียแล้ว จึงทำไร่ได้ข้าวไม่พอกิน มีความเชื่อว่าเป็นเพราะคนไม่แสดงความเคารพต่อพิบือโฮย ทำให้พิบือโฮยต้องหนีจากไป ข้าวจึงลาหายไปจากโลก ข้าวจึงหนีไปจากคน สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า การที่ชาวชนเผ่าทำพิธีกรรมไหว้พิบือโฮย เท่ากับเป็นการพิทักษ์รักษาให้คนทั้งโลกได้มีข้าวกิน

เช้าวันหนึ่งของปลายเดือนพฤษภาคม เราจะต้องไปช่วยทำไร่ข้าวของโจเผ่ เราจะไปช่วยหยอดข้าว ผู้หญิงในชนเผ่าจะต้องนุ่งผ้าถุงทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้าน ไปวัด หรือไปทำงานในไร่ เราจึงนุ่งผ้าถุงลายปาเต๊ะอันเป็นผ้าพื้นเมืองของคนไทยภาคใต้และเป็นผ้าสีนโปรดที่แม่ให้เรามา เราทำท่ามะมัดทะแมงเตรียมออกไปใช้แรงงานในการทำไร่ข้าว เราเดินออกจากบ้านตั้งแต่ตีสี่ออกจากโรงไปทำมาหากิน ซึ่งถ้าเป็นเวลาตามระบบเครื่องจักรก็คิดว่าจะเป็นเวลาประมาณ 6 โมงเช้า เราเดินข้ามน้ำข้ามห้วยไปทำไร่ข้าวซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาห่างไกลออกจากตัวหมู่บ้านออกไป ผู้ชายได้ทำหน้าที่เอาไม้ไผ่กระทุ้งดินให้เป็นหลุม ผู้หญิงจะเดินตามหลังแล้วเอาบือคลี่ (เมล็ดข้าวเปลือก) หยอดลงไปหลุมข้าว เสียงขุดดินดังปึก-ปึก ปึก-ปึก ปึก-ปึก -ปืออง-ปืออง เป็นเสียงไม้

ไฟกระทบกับดิน ผู้หญิงจะใช้กระบอกล้างไฟใส่บือคลีแล้วค่อยๆหยอดข้าวลงไปตามหลุมข้าวที่ผู้ชายขุดดินเอาไว้

ครกกระเดื่องพลังน้ำ (เทคโนโลยีชาวบ้าน)

ด้วยสองมือนี้ที่สร้างโลก เราได้เรียนรู้ที่จะหยอดข้าว โดยต้องก้อมตัวต่ำลงราวกับว่าเป็นการแสดงเคารพต่อเทพผู้ดูแลแผ่นดิน (ช่งทะเลรี) ในขณะที่ดวงอาทิตย์แผดแสงแรงจ้า ตะวันสูงขึ้นเหนือยอดไม้ พวกเรา 14 คนช่วยกันหยอดข้าว 7 ไร่ หยอดข้าวกันตั้งแต่เช้ามีจนกระทั่งใกล้เที่ยงก็ยังทำกันไม่เสร็จแต่เราต้องอดทน ข้าวที่คนในเมืองได้กินอย่างสบาย ทุกคนจะรู้หรือไม่ว่าขั้นตอนแรกของกระบวนการทำนาจากแรงมาเป็นรวงนั้น มันเหนื่อยยากเพียงใด เราเอามือปาดเหงื่อครั้งแล้วครั้งเล่า เป็นชานาไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย เรียนหนังสือง่ายกว่า ในใจเราคิด

หลังจากหยอดข้าวเสร็จ ทุกคนเอาบือคลีที่เหลื้อมากองรวมกันได้ต้นกอไฟเป็นกองใหญ่ แล้วให้ทุกคนหลับตาอธิษฐานว่า ขอให้ปีนี้ฝนตกอุดมสมบูรณ์ ขอให้นกกาอย่าได้มากินเมล็ดข้าว ขอให้ได้ข้าวเยอะๆ แล้วก็ล้างเครื่องมือในการทำไร่ทำนา กลับบ้านมานั่งล้อมวงกินข้าวด้วยกันที่บ้านของเจ้าของไร่

เราได้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ที่ชุมชนสะนีฟุงเพื่อทำหน้าที่เป็นครูเถื่อนในการสอนภาษาไทย (มาลูไล่ไซ้) และสอนภาษาอังกฤษ (มาลูไล่อิงกะไล) เราทำการสอนแบบจร

ยุทธศาสตร์ให้กับทุกคนที่มีความใฝ่รู้และต้องการศึกษา เราจะเดินสอนตามบ้านทุกหลัง สอนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่มีความต้องการเรียนรู้ ขณะที่สอนในใจเราจะนึกถึงเชกวารานักปราชญ์ที่ทำหน้าที่อยู่ในป่าในเขา ยืนเคียงบ่าเคียงไหล่กับประชาชน เราเองก็คงมีสภาพที่ไม่แตกต่างกัน เราต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตในป่าแบบชุมชนนุพกาล เราคิดว่าพลังชีวิตที่มีอยู่ในตัวเราคือ การศึกษาที่เราเคยร่ำเรียนมาจนจบมหาวิทยาลัย “ การศึกษาคือพลังแห่งการปฏิบัติ “ จุดนี้เป็นแรงใจให้เราทำงานในหุบเขาต่อไป เพราะจุดหมายปลายทางของการศึกษาอยู่ที่การรับใช้ประชา

อย่างไรก็ตาม เรายังชอบเสพความรื่นรมย์ในชีวิต เราชอบฟังเสียงดนตรีแห่งขุนเขาเป็นชีวิตจิตใจ “ แมนดารี “ เครื่องดนตรีในชนเผ่า เป็นเครื่องดนตรีที่ดัดแปลงจากเครื่องสาย ความเหงา และความเดียวดาย เมื่อเราได้ยินเสียงเพลงและเสียงแมนดารีจากคนในชนเผ่าทำให้เรานอนหลับฝันดีทุกครั้ง

ชีวิตในป่านั้นช่างเงียบเหงาในบางอารมณ์และความรู้สึก ทุกครั้งที่เสียวอารมณ์เช่นนี้เกิดขึ้น เราจะต้องเดินเข้าป่า เราเดินจากชุมชนสะนีฟุงไปยังชุมชนเกาะละเด็งด้วยระยะทาง 15 กิโลเมตร เดินไปตามเส้นทางแห่งสายน้ำ เป็นการเดินเพื่อค้นหาคำตอบให้กับชีวิต เพื่อพิสูจน์กับตัวเองว่ายังชอบใช้ชีวิตแบบนี้หรือไม่ เรานอนค้างคืนที่บ้านของ “ โฟกร่องไกรคลี่ “ สาวน้อยของบ้านเกาะละเด็ง กลางคืนได้มีเด็กหนุ่มจากหมู่บ้าน “ โจเฒ่า “ ได้หิ้วเอาแมนดารีวงฝ้ายสายฝนมาบรรเลงขับกล่อมให้เราได้ฟัง เป็นบทเพลงเรื่องราวเกี่ยวกับที่มาของชนเผ่า เราได้ฟังแล้วอดเศร้าใจไม่ได้ เรานอนฟังเสียงแมนดารีและเสียงฝนตกกระทบหลังคาจาก ก่อนจะเข้านอนมีเด็กน้อยมารอฟังเรานานิทานก่อนนอน เสียงเด็กดังเจื้อยแจ้วแข่งกับเสียงฝนตก มันเป็นภาพที่งดงามมากเมื่อแววตาของเด็กน้อยลือเล่กับแสงไฟจากตะเกียงที่ตั้งวางอยู่กลางกระต๊อบไม้ไผ่บนยอดดอย

แต่สรรพสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ย่อมมี 2 ด้าน ในด้านของความสว่างย่อมมีความมืด เฉกเช่นเดียวกับความงดงามของดินแดนในชนเผ่าบริสุทธิ์ ก็ยังมีจุดดำเล็กๆแต่มองให้ กับชุมชน วิธีการดำรงชีวิตในชนเผ่ากำลังเปลี่ยนแปลง เมื่อสัญลักษณ์ของระบบทุนนิยมกำลังคืบคลานเข้ามาสู่ชนเผ่า มันคือภาพของความชั่วร้ายที่แอบแฝงเข้ามาตามถนนที่ทอดยาวจากเมืองสู่ขุนเขา เรามักจะเรียกถนนสายนี้ว่าถนนสายแห่งการกดขี่ขูดรีด เพราะมันเข้ามาพร้อมกับวิถีคิดของคนที่ต้องการแสวงหาผลกำไร คนเหล่านี้ไม่ได้ทำการผลิตทำไร่นาน่าเหมือนกับพี่น้องทั่วไปในชนเผ่า แต่เข้ามาเพื่อกอบโกยบางอย่างกลับไป

ทุกครั้งที่เสียงป๊อป...ป๊อป...ป๊อป...ของแตรรถมอเตอร์ไซด์ที่บรรทุกลังไอดิมวิ่งเข้ามาในชุมชน เสียงของมันช่างเสียดแทงหัวใจของเด็กๆ เพราะรสชาติอันหอมหวานของมันชวนให้ลิ้มรส แต่ใครเล่าจะมีเงินเหลือเพื่อเพียงพอกับการซื้อไอดิมกิน ถึงแม้ว่าจะเป็นไอดิมแท่งละบาทสองบาทก็ตาม เงินสำหรับชีวิตในชนเผ่ามันไม่ได้หามาได้ง่ายดายเหมือนกับคนในเมือง บางวันเรากับเด็กๆ เล่นน้ำอยู่ในห้วยเขย่งเพราะ เมื่อได้ยินเสียงแตรรถป๊อป...ป๊อป...ก็หันมามองหน้ากัน แววดตาของเด็กน้อยกับแววดตาของเราคงไม่ได้แตกต่างกัน อยากกินแทบใจจะขาด แต่ไม่มีเงินเหลือเพื่อพอที่จะกินไอดิมกันหลายๆ คน “ไอดิม” จึงเป็นเพียงในความฝันสำหรับชีวิตเด็กๆ ในชนเผ่า

ที่สามแยกชุมชนบ้านสะนีฟุ้งจะมีบ้านไม้ที่ถูกดัดแปลงให้เป็น “โรงหนัง” ซึ่งนำพาความบันเทิงแบบคนเมือง “หม่องอี” ชายหนุ่มคนหนึ่งเล่าให้เราฟังว่าหนังฉายกันละ 4 – 5 ตอน โดยเก็บค่าเข้าชม ผู้ใหญ่เก็บ 2 บาท เด็กเก็บ 1 บาท เจ้าของบ้านมีรายได้จากการเก็บค่าดูหนังวีดีโอคืนละประมาณ 400- 500 บาท หม่องอีเล่าว่าบางคนกลางวันก็ต้องไปรับจ้างขายหญ้าเพื่อให้ได้เงิน กลางคืนก็เจียดเงินเอาไว้ซื้อความสุขกับการเข้าชมหนังฉาย ถ้าบ้านไหนดูหนังกันทั้งครอบครัวก็ต้องเสียเงินจำนวนหลายบาทต่อคืน สำหรับบ้านของเขามีแต่ลูกและเมียเท่านั้นที่ชอบดูหนัง จึงต้องหาเงินเอาไว้จ่ายค่าชมหนังคืนละ 10 กว่าบาท เพื่อเป็นการซื้อความสุขให้กับครอบครัว มีเสียงสะท้อนออกมาจากคนในชนเผ่าด้วยกันว่าคนที่ทำหน้าที่ฉายหนังไม่ต้องไปทำงานในไร่ในนาให้เหนื่อยยากเหมือนคนทั่วไปทั้งหมู่บ้าน เพียงแค่มีต้นทุนซื้อเครื่องปั่นไฟ เช่าม้วนวีดีโอและมีเครื่องโทรทัศน์ก็สามารถหารายได้เข้ากระเป๋าเป็นกอบเป็นกำได้แล้ว

เสียงเหงาๆ จากผู้เฒ่าผู้แก่บอกกับเราว่าชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไป แต่ก่อนเมื่อกลับจากการทำไร่ทำนาทุกคนก็มาล้อมวงกินข้าวด้วยกัน กินข้าวเสร็จก็นั่งฟังป๊อปป๊อปป๊อปป๊อ นิทานให้ฟังหรือไม่ก็ไปวัดไปไหว้พระสวดมนต์พร้อมกัน แต่ตอนนี้ทุกอย่างไม่เป็นเช่นนั้นอีกแล้ว เมื่อเด็กๆ กินข้าวเสร็จต่างก็รีบมารวมตัวกันที่หน้าโรงหนัง ผู้เฒ่าผู้แก่หมดความหมายสำหรับเด็กน้อย นิทานข้างหมอนถูกเปลี่ยนมาเป็นหนังละครน้ำเน่า เราได้แต่เศร้าใจเมื่อเห็นภาพของการรุกรานของอารยธรรมเมืองที่เข้าสู่ดินแดนของชนเผ่า เสียงแมนดารีถูกทดแทนด้วยเสียงวิทยุทรานซิสเตอร์

ในชุมชนมีปรากฏการณ์บางอย่างที่แฝงเร้นมาพร้อมกับการเติบโตของระบบทุนนิยม เมื่อเยาวชนเริ่มอยากได้เงิน และต้องการเข้ามาใช้ชีวิตในเมือง ยามเย็นเราออกเดิน

เล่นไปในชุมชนตามบ้านของเยาวชนที่เรารู้จักด้วย เราต้องรู้สึกใจหายเมื่อเห็นบ้านเงิบเหงาวังเวง เยาวชนหลายคนตื่นเช้าไปหางานทำในเมือง วันก่อน “โจค่ายดี” ครูหนุ่มที่สอนดนตรีให้กับเด็กๆที่บ้านเกาะตะเคิงบอกกับเราว่าเขาจำเป็นต้องไปหางานทำในเมือง เขาเดินลงมาจากบ้านเกาะตะเคิงแวะมานอนค้างคืนที่บ้านสะนีฟุง เราได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เราไม่เข้าใจว่าทำไมเขาจึงต้องเดินทางออกจากชุมชนเพื่อไปใช้ชีวิตในเมือง ไปเป็นเพียงแรงงานรับจ้างในระบบ เราคิดว่าบางสิ่งบางอย่างมันสะท้อนว่าต้องเกิดอะไรขึ้นกับชุมชน ทำไมเยาวชนถึงต้องตื่นเช้า ไขว่คว้า ต้องการออกไปใช้ชีวิตในเมือง ไปเป็นเพียงแรงงานรับจ้างในระบบ เราคิดว่าบางสิ่งบางอย่างมันสะท้อนออกมาว่ามันต้องเกิดอะไรขึ้นกับชุมชน ทำไมเยาวชนจึงต้องตื่นเช้า ไขว่คว้า ต้องการออกไปใช้ชีวิตในเมือง ทั้งๆที่การใช้ชีวิตอยู่ในป่าก็สมบูรณ์มากแล้ว เขาบอกกับเราว่าเขาต้องการเงินเพียง 1,000 บาท เท่านั้นเพื่อใช้ในการสร้างบ้านหลังคาสังกะสี ถ้าได้เงินครบตามต้องการเขาก็จะเดินทางกลับชุมชนทันที

โจค่ายดี บอกว่าผู้ชายทุกคนในชนเผ่าจะต้องสร้างบ้านเป็นและจะต้องมีบ้านเป็นของตัวเอง เขาคิดว่าเงินตรายังคงเป็นสิ่งที่จำเป็นอยู่บ้าง เขาต้องหามาให้ได้ โจค่ายดีเดินออกไปจากหมู่บ้านสะนีฟุงไปตามถนนสายแห่งการกตัญญูคริสต ลงไปเพื่อพบกับนายหน้าที่อำเภอสังขละบุรี เขาเดินออกไปตอนเช้าแต่ตอนเย็นวันเดียวกันเขาก็เดินคอตกพกความผิดหวังกลับมา เพราะนายหน้าบอกกับเขาว่าไม่มีงานให้ทำ เพราะในเมืองเศรษฐกิจตกต่ำ ไม่มีการว่าจ้างงาน เขาจึงต้องเดินกลับมาตามถนนเส้นเดิม พร้อมด้วยกระเป๋าสีเสื้อผ้าใบเก่า เราดีใจที่เขาไม่ได้ไปอยู่ในเมือง เพราะเราชอบที่จะเห็น “โจค่ายดี” ในชุดเสื้อผ้าของชนเผ่าพร้อมด้วยเครื่องดนตรีแมนดารี เครื่องดนตรีที่สะท้อนบอกเล่าเรื่องราวชีวิตในชนเผ่า เพื่อถ่ายทอดให้กับอนุชนคนรุ่นหลังได้เติบโตมาพร้อมกับการเรียนรู้และมีความภาคภูมิใจในความเป็นชนเผ่า ถ้าหากครูสอนดนตรีทิ้งชุมชนไปแล้ว ใครเล่าจะสืบสานตำนานเหล่านี้ เสียงเพลงคงจางหายไปพร้อมกับเส้นทางที่เขาเดินหันหลังให้กับชุมชน มุ่งหน้าเข้าสู่เมือง เข้าไปเป็นเครื่องจักรในสังคมเมือง

โจรยูได้โพ่ หนุ่มน้อยผู้มีเสียงเพลงอยู่ในหัวใจ เขาได้แต่งเพลงขึ้นมาบทหนึ่ง เป็นบทเพลงที่สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนที่เขาอยู่นั้นเป็นอย่างไร และวิญญานแห่งความรักในกลิ่นไอของเผ่าพันธุ์ของเขาเป็นอย่างไร

“บ้านของฉันอยู่ในป่าที่กว้างใหญ่ ในหุบเขาอันห่างไกลจากแสงสี

มีเพียงแสงดาวสาดแสงงามยามราตรี มีตำราหล่อเลี้ยงชีวิมน้ำใจ
 หมั่นกกาขับขานกังวานแว่ว เสียงแมนดาริพริ้วแผ่วก้องหุบเขา
 คือบทเพลงสืบสานตำนานเรา บอกเล่าเรื่องราวชนเผ่าเราก็คือโพลั่ว “
 หมายถึง คำว่าโพลั่ว มีความหมายว่า มนุษย์

คำคืนหนึ่งปัญญาชนของชุมชนสะนีฟุง ชุมชนไล่โว่-ซาราวะ ชุมชนทิลี่ป่า ได้
 นั่งล้อมวงสนทนากัน ด้วยความเป็นห่วงอนาคตวิถีแห่งความเป็นชนเผ่าที่จะไปใน
 ทางใด ความใฝ่ฝันของเซลาคุหล่ง ลุงยูแพร และลุงหม่องเป่ แกนนำคนสำคัญในชนเผ่า
 ที่ทำงานเคลื่อนไหวทางด้านการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมมานานนับหลายปี ได้มีแนว
 ความคิดตรงกันว่าต้องคิดอาวุธทางภาษาให้เป็นที่ยอมรับตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับ
 นโยบายของรัฐ โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดและเป็นตัวนำทางไปสู่ความ
 เชื่อและวัฒนธรรม ต้องการให้คนระดับนโยบายยอมรับทั้งภาษาพูดภาษาเขียน ใน
 สายตาของปัญญาชนแห่งชนเผ่า ภาษาคือแสงสว่างที่จะทำให้คนเราเคารพและให้คุณค่า
 กับวิถีดั้งเดิมของตัวเอง การคิดอาวุธทางภาษาคือการคิดอาวุธทางความคิด และจะนำมา
 ซึ่งการแต่งกายและวัฒนธรรม การใช้ภาษาของตัวเองในชุมชนจะทำให้คนรุ่นหลังได้
 ภูมิใจในความเป็นคนของชนเผ่า ได้พูดภาษาของตัวเองได้สวมใส่เสื้อผ้าของตัวเองที่มา
 จากฝีมือของบรรพบุรุษอย่างภาคภูมิใจ เพราะภาษาคือที่มาของวัฒนธรรม สงครามแห่ง
 วัฒนธรรมจะเป็นตัวชี้วัดชะตากรรมของคนในชนเผ่าว่าจะเดินไปในทิศทางใด เป็น
 สงครามแห่งความคิดที่จะต้องต่อสู้กับกระแสการพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆของรัฐที่
 พยายามเข้าไปชี้นำสังคมในชนเผ่า

จุดยืนของปัญญาชนในชนเผ่าคือต้องการให้มีการสอนภาษาที่วัด โดยพระสงฆ์
 และชาวบ้านจะเป็นผู้ทำการสอน การสอนภาษาจะต้องได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป
 ไป ให้เด็กได้เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี ระเบียบวินัยของชุมชน ให้คนรุ่นหลังได้
 ประกอบพิธีกรรมตามคนรุ่นเก่าที่ปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมา รวมทั้งต้องการให้มี
 การสอนภาษาของตัวเองควบคู่ไปกับการเรียนการสอนภาษาไทยตามแนวทางของรัฐ
 และต้องการเรียกร้องให้กระทรวงศึกษาธิการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมใน
 การร่างหลักสูตรการสอนวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของท้องถิ่นเข้าไปในหลักสูตร
 ด้วย เช่น การดำรงชีวิตในป่า การทำเกษตรไร่หมุนเวียน การสังเกตพฤติกรรมของสัตว์
 ป่า วิธีการหาสมุนไพร การทอผ้า เพื่อให้เด็กๆ ได้ภาคภูมิใจในความเป็นคนของชนเผ่า

สำหรับการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ พวกเราต้องการการมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ต้องการสิทธิและอำนาจในการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติโดยอาศัยกฎของชุมชนเป็นตัวควบคุม ดังนั้นกฎข้อบังคับของชุมชนจะต้องได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการและต้องมีกฎหมายรองรับสรุปโดยภาพรวม เราคิดว่าเป้าหมายสูงสุดในการต่อสู้ของพี่น้องชนเผ่าชนั้นอยู่ที่ต้องการให้รัฐบาลไทยได้ยอมรับในความแตกต่างของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์

เมื่อเราได้เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชนเผ่า เราเห็นการกินการอยู่การใช้ของป่าอย่างเคารพและให้คุณค่า มีพิธีกรรม-ความเชื่อที่ทำให้ป่ายังคงถูกรักษาเอาไว้ได้ เพราะป่าคือบ้าน ป่าคือโรงพยาบาล ป่ามีสมุนไพรรักษาโรคหลายชนิด ป่าคือทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในป่าได้มีลมหายใจอยู่ได้ แล้วจะเป็นไปได้อย่างไรกับคำกล่าวหาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะข้าราชการกรมป่าไม้ที่มองว่าคนเหล่านี้คือผู้บุกรุกทำลายป่า ขณะนี้ชุมชนกำลังเผชิญหน้ากับโครงการอพยพโยกย้าย อันเนื่องมาจากการประกาศพื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งมีการประกาศตั้งแต่ปีพ.ศ.2517 และทางการมีโครงการที่จะโยกย้ายราษฎรออกจากผืนป่าตามแผนแม่บทการจัดการพื้นที่ป่า

ความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่ชุมชนกำลังเผชิญหน้าอยู่ในปัจจุบัน สำหรับอนาคตความเป็นคนชนเผ่าจะถูกหลงลืมไปท่ามกลางสังคมวัตถุที่เจริญขึ้นอย่างไม่สิ้นสุดหรือไม่นั้น ทุกอย่างคงขึ้นอยู่กับ การสืบทอดเจตนารมณ์และการสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นชนเผ่าของอนุชนคนรุ่นหลัง เพราะปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนสามารถอยู่ในเขตป่าทุ่งใหญ่นเรศวรมานานกว่าศตวรรษโดยสภาพป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์จวบจนทุกวันนี้คือ “ วัฒนธรรมชุมชน “ ที่คอยเป็นตัวควบคุมให้ชุมชนมีวิถีในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

บันทึกเรื่องราวโดย

เบญจมาศ ชุมวรฐายี

เดินทางไกลบนสายสัมพันธ์

บันทึกที่กระต๊อบไม้ไผ่หมู่บ้านซาราวะ

วันจันทร์ 29 พฤศจิกายน 2542 แรม 7 ค่ำ เดือน 12

วันนี้แล้วที่เราออกเดินทางไกลรอนแรมไปเขตอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก มีแต่เรากับเชลาคุหล่งสองคนเท่านั้น ออกเดินทางเข้าจากสะพานพองเดินผ่านหมู่บ้านไล่โว่ตอนเที่ยงกว่าๆ เดินมุ่งหน้าต่อไปยังหมู่บ้านซาราวะ ขึ้นเขาสูงแล้วสูงเล่าทำให้เหนื่อยจริงๆ ปวดขาปวดไหล่ไปหมดทั้งตัว จนถึงหมู่บ้านซาราวะในตอนเย็นๆ เวลาใกล้มืด คืนนี้อากาศหนาวมาก เรานอนในเปลสนามเอาตัวมุดเข้าไปอยู่ข้างใน แต่ก็ไม่หายหนาว เราหนาวสั่นจนต้องนอนขดตัวราวกับลูกแมว น้อย ที่ต้องต่อสู้กับความหนาวเหน็บของอากาศในฤดูหนาว

บันทึกท่ามกลางลมหนาวที่หมู่บ้านทิไลป่า

วันอังคาร 30 พฤศจิกายน 2542 แรม 8 ค่ำ เดือน 12

วันนี้เป็นวันพระ 8 ค่ำ โดยธรรมเนียมปฏิบัติแล้วผู้หญิงในชนเผ่าที่มีสามีแล้วทุกวันพระจะต้องทำหน้าที่ทำน้ำผงขมิ้น สัมป่อยเพื่อล้างหน้าให้กับสามีและตัวเอง โดยวิธีการทำคือใช้ขมิ้นผง สัมป่อย ใส่น้ำสำหรับล้างหน้าตามความเชื่อบอกว่าเป็นการปิดเป่าสิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกจากตัว มีการสวดมนต์ลงไปใต้น้ำผงขมิ้นด้วย และหลังจากนั้นจะใช้ล้างหน้า พรหมศรียะ และคัมด้วย

เราออกเดินทางจากหมู่บ้านซาราวะ เดินทางมุ่งหน้าไปยังหมู่บ้านทิไลป่า วันนี้ระหว่างทางเดินอยู่ในป่าเราได้เจอกับกองกำลังของทหารอิสระ เราเดินทางมาถึงหมู่บ้านทิไลป่าช่วงเวลาบ่ายๆ ลงอาบน้ำในห้วยแม่กะสะ น้ำข้างเย็นอะไรเช่นนั้น คืนนี้นอนพักที่บ้านลุงหม่องเป่ ประธานฝ่ายการศึกษา

บันทึกในวันพักผ่อนที่หมู่บ้านทิไลป่า

วันพุธ 1 ธันวาคม 2542 แรม 9 ค่ำ เดือน 12

เรายังคงพักอยู่ที่หมู่บ้านทิไลป่า ต้องหยุดพักขาเก็บแรงเอาไว้เดินทางในวันต่อไป พรุ่งนี้จะต้องเดินไปให้ถึงบ้านจะแก ตอนเย็นเกิดเหตุการณ์ตื่นเต้นเล็กน้อยเมื่อเรากระโจนออกมาบนน้ำคนเดียวอยู่ที่ท่อน้ำประปาภูเขา เราเห็นคนแต่งกายชุดเครื่องแบบทหารและมีอาวุธพร้อมมือเดินผ่านหน้าเราไป เรารู้สึกตกใจมากจะเกิดสถานการณ์อะไรบ้างหรือเปล่า เราขอให้ทุกคนเดินผ่านไปหมด นับได้จำนวน 8 คน ถืออาวุธอาร์พีจี ปืนอาร์ก้า คนสุดท้ายแบกเสบียงอาหาร เราถามลุงหม่องเป่ว่าพวกเขาเป็นใคร ลุงหม่องเป่บอกว่าไม่ต้องตกใจกลัวพวกเขาเป็นทหารกอทูเล เส้นทางหมู่บ้านทิไลป่า

เป็นเส้นทางที่อยู่ติดกับพรมแดนไทย-พม่ามากที่สุด บางช่วงเราก็เดินอยู่ในเขตไทย บางช่วงเราก็เดินอยู่ในเขตพม่า เพราะความไม่แน่ชัดในเรื่องดินแดนในเชิงแผนที่

บันทึกที่คุ้มบ้านถาผีแปดหลัง-หมู่บ้านจะแก

วันพฤหัสบดี 2 ธันวาคม 2542 แรม 10 ค่ำ เดือน 12

เราเดินทางมาถึงหมู่บ้านจะแกตั้งแต่วันที่โด่งอยู่บนชายป่า ได้พบกับหน่วยแพทย์ของทหารอิสระพักอยู่ที่บ้านยายมะเหยง คุ้มบ้านวาซุคุ ในตอนแรกเรารู้สึกหวาดกลัวทหารอิสระ เพราะพวกเขาพกอาวุธติดตัวตลอดเวลา แต่เมื่อมาเห็นภาพอีกมิติที่เขาทำหน้าที่รักษาช่วยเหลือชาวบ้านที่เจ็บได้ได้ป่วย ทำให้เราเปลี่ยนทัศนคติมุมมองในบางอย่าง ทหารอิสระก็มีความเป็นมนุษย์เหมือนกับเรา แต่น่าสงสารที่เส้นทางเดินของพวกเขาถูกจำกัดอยู่ในป่าเท่านั้น ถ้าพวกเขาเดินเข้ามาในเขตประเทศไทยเจอกับทหารไทยพวกเขาก็ต้องถูกยิงโจมตี ถ้าพวกเขาเดินอยู่ในพรมแดนประเทศพม่าเจอกับทหารพม่าพวกเขาก็ต้องถูกยิงเหมือนกัน ชะตากรรมของทหารอิสระจึงเป็นเส้นทางในป่าลึกเท่านั้น พวกเขาเป็นเพียงคนเถื่อนที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่าเท่านั้น ใครเล่าจะรับรู้รสชาติชีวิตอันแสนขมขื่นปวดร้าวของพวกเขาบ้าง

วันนี้เจอเหตุการณ์ให้คิดอีกแล้ว เมื่อเจอกับขบวนการค้ายาเสพติดโดยบังเอิญ พวกเขาทำกันในรูปแบบของการค้าขายมากเป็นการบังหน้าหลอกล่อผู้คน เป็นความบังเอิญของเราสองคนที่ยากจะซื้อหากิน เจ้าหน้าที่ป่าไม้บ้านจะแกเลยสะกิดเราสองคนบอกว่าอย่าไปสนับสนุนคนพวกนี้ พวกมันค้ายาเสพติด ค้ายาบ้า แต่เอามากเป็นตัวบังหน้าหลอกล่อเจ้าหน้าที่ไม่ให้ถูกจับกุมได้ ตัวเขาเองเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้เคยเข้าจับกุมแต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งขบวนการค้ายาเสพติดได้ เพราะว่ามีการทำกันเป็นขบวนการ มีการเปิดช่องทางจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จากด่านตรวจคนเข้าเมือง ทำให้การค้ายาบ้าตามแนวชายแดนเกิดขึ้นได้ง่ายโดยไม่ถูกจับกุม แม้ค้าขายยาบ้าเป็นคนชาติอื่นแต่ซื้อบัตรประชาชนเป็นพลเมืองไทยเดินทางเข้าออกประเทศไทยได้อย่างสะดวกสบาย ไม่ต้องถูกจับกุมว่าเป็นพวกลักลอบเข้าเมือง แล้วอย่างนี้นโยบายประเทศไทยจะเป็นอย่างไร ถ้าหากยังมีขบวนการคอร์รัปชันติดสินบนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เพียงแค่เดินทางมาถึงหมู่บ้านจะแกจะมีเหตุการณ์หลายอย่างให้ขบคิดจนน่าปวดหัว เพราะเรื่องระดับนโยบายรัฐนั้นเป็นเรื่องระดับชาติที่เราไม่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงอะไร เป็นเพียงผู้รับฟังเสียงสะท้อนจากทุกคนแล้วจารึกจดจำบันทึกเอาไว้ เ็นนี้ผู้ช่วยผู้

ใหญ่บ้านจะแก นายสมหวัง ไทรสังข์มกล ได้สะท้อนความรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมที่ทางเจ้าหน้าที่รัฐได้กระทำกับชาวบ้านว่ากรมป่าไม้มีแนวคิดที่จะปิดกั้นเส้นทางการค้าระหว่างชุมชนกับภายนอก จะทำการปิดชุมชนไม่ให้ติดต่อกับภายนอก เพราะทางป่าไม้บอกว่าระบบการค้าขายจากข้างนอกทำลายวัฒนธรรมของชาวบ้าน จะทำการปิดชุมชนให้ชุมชนอยู่แบบดั้งเดิมที่อยู่กับธรรมชาติ ปิดเส้นทางไม่ให้มีการค้าจากภายนอกเข้ามา โดยหวังว่าจะให้ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ต้องอพยพออกจากพื้นที่ ซึ่งจะเป็นไปตามแผนการของกรมป่าไม้ที่มองว่าคนกับป่าอยู่ร่วมกันไม่ได้เพราะคนเป็นผู้ทำลายป่า ผู้ช่วยสมหวังบอกว่าถ้าหากกรมป่าไม้ปิดเส้นทางจริง เส้นทางเฮลิคอปเตอร์ที่มาส่งเสบียงอาหารให้กับครู ทหาร ศชด. ก็จะต้องถูกปิดเส้นทางเช่นกัน เพราะว่าทุกคนที่อยู่ในพื้นที่ป่าจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ชาวบ้านอยู่อย่างไร เจ้าหน้าที่ก็ต้องอยู่อย่างนั้น ไม่อย่างนั้นมันไม่ยุติธรรมกับชาวบ้าน

สำหรับพื้นที่หมู่บ้านจะแก เป็นพื้นที่น่าศึกษามาก เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายมาก มีการแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มแรกเรียกว่า บ้านหินตั้ง เป็นกลุ่มที่มีความเจริญมากที่สุด เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการทุกอย่าง เป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนบ้านหินตั้ง เป็นที่ตั้งทำการของทหารชุดซป. เป็นที่ตั้งของสถานีอนามัย ชาวบ้านในคุ่มนี้จะเลี้ยงสัตว์ บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่เคร่งครัดเท่าใดนักในการยึดถือปฏิบัติ รับเอาความเจริญความทันสมัยจากภายนอกมากที่สุด กลุ่มที่สองเรียกว่าบ้านวาซุ เป็นกลุ่มบ้านที่ชาวบ้านไม่เลี้ยงสัตว์แต่บริโภคเนื้อสัตว์ กลุ่มที่สามเรียกว่ากลุ่มบ้านถายีแปดหลัง เป็นกลุ่มบ้านที่เคร่งครัดคือชาวบ้านไม่เลี้ยงสัตว์ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ และยังได้มีกลุ่มบ้านที่แยกตัวออกมาจากกลุ่มบ้านถายีแปดหลังเรียกว่ากลุ่มบ้านใช้คู่ถ้อง มีความเคร่งครัดในการปฏิบัติมากที่สุด

พู่จาไม ผู้นำของกลุ่มบ้านใช้คู่ถ้อง บอกกับเราว่าสมาชิกกลุ่มบ้านใช้คู่ถ้อง ไม่เลี้ยงสัตว์ ไม่บริโภคสัตว์ ถือศีลกินเจ การอยู่ร่วมกันกิน ทำร่วมกัน กินร่วมกันแบบคอมมูนที่ทำการผลิตร่วมกัน แบ่งปันผลผลิตอย่างเท่าเทียมกันตามความต้องการของแต่ละบ้าน มีข้อตกลงร่วมกันว่าจะต้องช่วยกันทำนาผืนใหญ่เพื่อกินด้วยกัน ถ้าหากใครไม่ทำตามกฎกติกาของชุมชนก็ต้องมีการตัดเตือนจากคนในชุมชน ถ้าหากยังคงดื้อรั้นเอาเปรียบคนอื่นก็ต้องถูกไล่ออกจากชุมชน กลุ่มบ้านใช้คู่ถ้องมีความเป็นอยู่อย่างเสมอภาค ไม่มีใครเป็นผู้นำ ถ้าหากเด็กทำความผิดผู้อาวุโสก็ตักเตือนได้ ถ้าหากคนแก่ทำความ

ผิเด็กก็สามารถตัดเตอนได้ ชุมชนบ้านไ้คู่ถ่องอยู่กันประมาณ 10 หลังคาเรือน ยังคงมีการรักษาด้วยสมุนไพร มีการทอผ้าใช้เอง ผลผลิตทุกอย่างมาจากการลงแรงร่วมกันแล้วเอามาแบ่งปันกัน เราคิดว่าเป็นพื้นที่ที่น่าจะศึกษาจริงๆเพราะจะได้ศึกษาแบบเปรียบเทียบสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนระหว่างที่มีการทำการผลิตที่มีลักษณะการถือกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัวแบบระบบทุนนิยมกับลักษณะการทำการผลิตแบบการถือครองปัจจัยในการผลิตร่วมกันแบบลักษณะของสังคมนิยม ลักษณะใดที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีกว่ากัน

บันทึกกลางป่าระหว่างเส้นทางหมู่บ้านเกร็งโป-จะแก

วันศุกร์ 3 ธันวาคม 2542 แรม 11 ค่ำเดือน 12

วันนี้ออกเดินทางอีกแล้วเมื่อคืนนอนพักที่คุ้มบ้านญาติเปดหลัง หมู่บ้านจะแก นอนค้างเพียง 1 คืน วันนี้ต้องเดินปีนภูเขาสูงมาก 2 ลูกที่เชื่อมติดต่อกันชื่อว่า คูหล่งฟาลีสุ้ย กับคูหล่งเชอสูงวาไม้ เป็นเขาที่มีความชันมาก เดินต้องระวังมาก ต้องค่อยๆเดินและติดเบรคเอากับต้นไม้ข้างทาง ไชโย วิววิวดูเราเดินข้ามรอยต่อเขตแดนจังหวัดได้แล้ว เราเดินข้ามจากเขตตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีมาถึงเขตตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตากแล้ว

การเดินทางไกลช่วงนี้จะเป็นช่วงที่โหดที่สุดเพราะต้องปีนภูเขาสูงและต้องค่อยๆคลานลงเขา เราแทบจะยกขาไม่ขึ้นเดินสะดุดต่อไม่หน้าจะมาไปหลายครั้งเราหิวน้ำมากเซลาคุหล่งทำให้เราประทับใจมาก เขาตัดไม้ไผ่ให้เป็นรู แล้วเอาปากกาถูกลื่นลอดใส่ปากกาออกเหลือแต่ด้าม ทำเป็นหลอดแยกลงไปในรูไม้ไผ่ดื่มน้ำบริสุทธิ์จากไม้ไผ่ เดินลงเขา...ลง....ลง....ลงอย่างเดียวนั่นจนถึงตีนเขาที่พลูตาเป็นเวลาใกล้มืดต้องแวะค้างคืนที่นี้ 1 คืน เดินต่อไปไม่ได้แล้วมันมืดทางเดินลำบาก เส้นทางป่าดิบสภาพยังรกมากเกรงกลัวต่อสัตว์ร้าย คืนนี้ค้างคืนในป่าปลูกเปลสนามนอนกับต้นไม้ได้กินข้าวที่หุงด้วยกระบอกไม้ไผ่ เรามีหน้าที่หาฟืน เข้านอนแต่หัวค่ำพักผ่อนเอาแรงพรุ่งนี้เดินทางต่อไปถึงหมู่บ้านเกร็งโป เซลาคุหล่งเขาไม่ยอมนอนพักนั่งเฝ้ากองไฟทั้งคืนจนฟ้าสว่างเห็นแสงสว่างรำไร เราก็เลยลุกขึ้นมานั่งผิงไฟแก้หนาว

บันทึกที่บ้านเกร็งโป ต.แม่จัน อ.อุ้มผาง จ.ตาก

วันเสาร์ 4 ธันวาคม 2542 แรม 12 ค่ำเดือน

เราเดินทางถึงหมู่บ้านเกร็งโป้แล้ว เราสามารถเดินข้ามเขตจังหวัดกาญจนบุรีมา ถึงจังหวัดตากแล้ว เราเดินทางมาถึงบ้านเกร็งโป้แล้ว หมู่บ้านเกร็งโป้มี 2 กลุ่มบ้านกลุ่ม บ้านล่างเรียกว่าบ้านเกร็งโป้ มีการเลี้ยงสัตว์ กลุ่มบ้านบนเรียกว่ากลุ่มบ้าน 5 หลังหรือ ทิศองเจียะ จะมีความเป็นอยู่ที่เคร่งครัดมาก เราเข้าไปเที่ยวในชุมชนบ้านเกร็งโป้ เห็น ประวัติหมู่บ้านเกร็งโป้ที่โรงเรียนแม่ฟ้าหลวงบ้านเกร็งโป้ เลยจดบันทึกเอาไว้ใจความว่า หมู่บ้านเกร็งโป้ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ต.แม่จัน อ.อุ้มผาง จ.ตาก เดิมชื่อว่าเกร็งโป มาจากภาษา มอญ แปลว่าห้วยห้วย เนื่องจากบริเวณแห่งนี้เมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่แล้วเคยเป็นที่อยู่ อาศัยของชาวมอญและมีต้นหวายอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาชาวโผล่วเริ่มอพยพเข้ามา อาศัยอยู่ ชาวมอญจึงย้ายไปอยู่ที่อื่น หมู่บ้านนี้จึงกลายเป็นของชาวโผล่ว หมู่บ้านเกร็ง โป้ตั้งอยู่บนที่ราบริมลำห้วยแม่จัน มีประชากรจำนวน 20 ครอบครัว จำนวน 130 คน ประชาชนทำอาชีพเกษตรเพื่อการยังชีพ ประชากรร้อยละ 95 ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย และยังไม่รู้หนังสือภาษาไทย เนื่องจากอยู่ห่างไกลการคมนาคม

บันทึกที่กระต๊อบไม้ไผ่บ้านทิศองเจียะ

วันอาทิตย์ 5 ธันวาคม 2542 แรม 13 ค่ำเดือน 12

หมู่บ้านนี้ไม่ได้ใช้ไฟฟ้า ไม่ได้ใช้ตะเกียง แต่ใช้ขี้ได้ ที่ทำมาจากน้ำมันยาง เป็น บรรยากาศเก่าๆดี พอเราเห็นขี้ได้เราก็ตัดถึงคำพูดของลุงหม่องเป่ ที่เคยนั่งสนทนากัน โดยลุงหม่องเป่เปรียบเทียบกับมนุษย์เราว่ามี 3 ประเภท คือ 1. มนุษย์ชนก หมายถึงว่าคน ที่จดจำอะไรไม่ได้เหมือนกับว่าชนกที่ถูกเปลวไฟไหม้ที่เดียวก็หมดไม่เหลืออะไรเลย เป็นคนที่สั่งสอนอะไรไม่ได้ ไม่เชื่อฟัง มีความดีร้าย 2. มนุษย์ขี้ได้ หมายถึงเป็นคน ที่ต้องการให้มีคนอื่นมาสั่งสอนแนะนำถึงจะมีความคิดได้ 3. มนุษย์ขี้เทียน หมายถึง มนุษย์ที่มีความแสงสว่างในตัวเองสามารถนำความรู้ไปสั่งสอนคนอื่นได้ เป็นคนที่มี ความรู้มีประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่น

บันทึกที่บ้านทิบาเก้ ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง

วันจันทร์ 6 ธันวาคม 2542 แรม 14 ค่ำเดือน 12

หมู่บ้านทิบาเก้เป็นหมู่บ้านเล็กๆ จำนวน 28 ครัวเรือน เป็นคนกลุ่มค้าขาย เหลือง ชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง วันนี้เป็นวันพระสำหรับคน ทิบาเก้ เขาจะถือวันพระก่อนศาสนาพุทธ 1 วัน เพราะเชื่อกันว่าฤาษีมีมาก่อนศาสนา พุทธ การนับเวลาจึงต้องนับทางฤาษีก่อน 1 เดือนมีวันพระ 4 ครั้ง วันพระขึ้น 8 ค่ำ วัน

พระขึ้น 15 ค่ำ ข้างแรม 8 ค่ำ ข้างแรม 15 ค่ำ ในทุกวันพระชาวบ้านทุกคนจะถือข้าวมา
กินรวมกันที่บนศาลา ก่อนกินข้าวและหลังกินข้าวทุกครั้งจะต้องไหว้แม่โพสพ สำหรับ
คนในชนเผ่าจะกินข้าวเพียงวันละ 2 มื้อเท่านั้น กินข้าวมื้อเช้าและมื้อเย็นเท่านั้น เราเลย
ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นเพราะวิถีชีวิตของเขาที่เป็นชาวไร่ ตอนเช้าจะต้องกินข้าวแต่เช้ามีด
เพื่อออกไปทำงานในท้องไร่ท้องนา และตอนเย็นหลังเลิกงานแล้วก็กลับบ้านหุงหา
อาหารกิน วิถีชีวิตชาวไร่จึงทำให้กินข้าวเพียง 2 มื้อ

เกร็ดความรู้เกี่ยวกับการนับวันพระที่ควรจะรู้ การนับเวลาของคนในป่า
ไม่มีนาฬิกาบอกเวลาเหมือนกับคนในสังคมเมือง แต่จะใช้การเรียนรู้การนับเวลาจาก
ดวงดาว ดวงจันทร์ จากธรรมชาติ การจดบันทึกของเราจึงต้องจดแบบคนในชนเผ่าที่
ระบุวันพระข้างขึ้น ข้างแรม เพราะในการสื่อสารเวลาเราพูดถึงเวลาเขาจะนับแบบข้าง
ขึ้นข้างแรม ใช้ดวงจันทร์เป็นตัวหลัก เช่น หล่ำซี่ (หล่ำหมายถึง ดวงจันทร์) หล่ำซี่ หมายถึง
ถึงคืนเดือนมืดสนิท เรียกว่าแรม 15 ค่ำ หล่ำเข่ว หมายถึงถึงคืนเดือนจันทร์เต็มดวง เรียกว่า
ข้างขึ้น 15 ค่ำ หล่ำด้องพะ หมายถึง ค่ำวันพระ 8 ค่ำ หล่ำยู่ด้องด้องพะ หมายถึง วันข้าง
ขึ้น 8 ค่ำ หล่ำหล่องไถ่ด้องพะ หมายถึง ข้างแรม 8 ค่ำ

ในวันนี้เราได้มีโอกาสนั่งสนทนากับผู้นำพิธีกรรม (โบคู่) ของบ้านทิดาเก๋ โบคู่
ได้ตอบคำถามของเราเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนกลุ่มด้ายขาวและคนกลุ่มด้ายเหลือง
ว่า ในสมัยก่อนนั้นคนกลุ่มด้ายเหลืองนั้นก็เคยเป็นคนกลุ่มด้ายขาวเหมือนกัน มีการนับ
ถือต้นไม้ (เซยวเพี้ยว) กับการถืออื่น (อองเขย) ในสมัยก่อนนั้นพวกเขาอยู่ที่เมือง
ทวาย ได้ถูกพม่าขับไล่อพยพลงมาผ่านแม่น้ำแควน้อย พวกเราได้ขอลี้ภัยกับเจ้าเมือง
คนไทย เจ้าเมืองก็อนุญาตรับเอาไว้แต่ให้อยู่ในป่า อยู่ในป่าได้ไม่นานก็อพยพขึ้นมาจาก
ห้วยหินดำ สุพรรณบุรี แล้วเริ่มรู้สึกเบื่อกับพิธีกรรมเลี้ยงผี ต้องหาอื่นเช่นไหว้บูชาผี ก็
เลยยกเลิกพิธีกรรมของกลุ่มด้ายขาวเปลี่ยนตัวเองเป็นกลุ่มด้ายเหลือง โดยสันนิษฐานว่า
เมื่อ 378 ปีก่อน (พ.ศ.2164) พุเซ่หนี่จี่ ฤาษีผู้นำของกลุ่มด้ายเหลือง (กลุ่มลู่บ่อง) ได้
ทำพิธีลอยแพเอาพิธีกรรมของกลุ่มด้ายขาว (ลู่อั่ว) ลอยทิ้งไปกับกระแสน้ำและได้ทำพิธี
ตัดด้ายขาวทิ้งไปกับแพด้วยให้ลอยไปกับข้าว อาหาร ขนม ผลไม้ ที่เอาใส่ลงไปในแพ
พร้อมทั้งบอกญาติพี่น้องทั้งหลายว่าขอให้มากินอาหารนี้ด้วย จากนั้นก็เลยเลิกเลี้ยงผีและ
เปลี่ยนจากการผูกด้ายข้อมือด้วยด้ายขาวมาเป็นด้ายเหลือง โดยบอกว่าสีเหลืองหมายถึง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความประเสริฐ คนในชนเผ่ามีความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอารีย์ โดยมีความเชื่อว่าทูเซยหนีจี คือพระอินทร์ที่ลงมาโปรดให้พี่น้องชนเผ่า

ในสมัยปัจจุบันพิธีกรรมหลักของคนกลุ่มด้ายเหลือง (ลูบอง) จะมีพิธีกรรมสำคัญ 3 พิธีกรรมคือ 1. งานเปาะสะร่องเอ่ ตรงกับกลางเดือน 11 เป็นการทำบุญผลไม้ โดยชาวบ้านทุกคนจะเอาผลไม้มารวมกันถวายที่เจดีย์ เพื่อเลี้ยงให้กับเทวดาและเลี้ยงให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ เลี้ยงให้กับโบคู่และเลี้ยงให้กับทุกคนในหมู่บ้าน คนกลุ่มด้ายเหลืองมีความเชื่อกันว่าเป็นการอัญเชิญพระอินทร์อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาปกป้องคุ้มครองให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข

2. มาโบคู่ฟี่หมี่ ตรงกับกลางเดือน 3 เป็นการไหว้แม่โพสพ โดยชาวบ้านทุกคนจะเอาข้าวปลาอาหาร ขนม ผลไม้ต่างๆ ไปส่งที่บ้านแม่โพสพ ซึ่งเป็นบ้านที่สร้างอยู่ใกล้กับเจดีย์ โดยมีความเชื่อว่าเป็นการชำระบาป จากการที่ชาวบ้านต้องไปฟันหญ้า ฟันต้นไม้อ ในการประกอบการทำมาหากินในไร่ ดังนั้นการทำบุญนี้จึงเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้เป็นการชำระบาป

3. มาโบเคอสะร่อง ตรงกับกลางเดือน 5 เป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญมากสำหรับคนกลุ่มด้ายเหลือง เพราะจะมีการทำพิธีไหว้ที่เจดีย์เพื่อเปลี่ยนด้ายที่ผูกข้อมือ มีการทำพิธีกรรมนี้ปีละ 1 ครั้ง ทุกคนจะย้อมด้ายมาจากที่บ้านให้เป็นสีเหลือง เอาไปกองวางรวมกันที่เจดีย์ จะมีการทำพิธี 3 วัน ในวันสุดท้ายจะเอาด้ายเหลืองมาผูกข้อมือ โดยที่มีโบคู่เป็นผู้ผูกข้อมือ

สถานที่ประกอบพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของคนกลุ่มด้ายเหลืองจะมี 3 อย่างคือ เจดีย์ทราย บ้านแม่โพสพ ศาลา สถานที่ทั้ง 3 แห่งนี้เป็นสถานที่ที่โบคู่จะใช้ประกอบพิธีกรรม ในสถานที่ประกอบพิธีกรรมจะทำพิธีกันทุกวันพระ โดยชาวบ้านจะถือศีลกินเจ มีการเอาอาหารมากินร่วมกันที่ศาลา กลางคืนจะมีพิธีกรรมการจุดเทียนไข (จุ่งถ่องปะไน) เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาปกป้องคุ้มครองรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข ก่อนที่จะมาจุดเทียนร่วมกันที่เจดีย์ ในการจุดเทียนจะต้องจุดเทียนจากที่บ้านก่อนและมีการปิดเป่าสิ่งที่ไม่เป็นมงคลบริเวณรอบสถานที่ประกอบพิธีกรรม โดยผู้หญิงจะมีบทบาทในการทำน้ำผงขมิ้นส้มป่อย เราเข้าร่วมพิธีกรรมด้วยเราเห็นกลุ่มผู้หญิงจะกราบไหว้แม่ธรณีก่อนแล้วทุกคนจะถือขันน้ำที่มีผงขมิ้นเดินวนรอบเจดีย์ 3 รอบ พร้อมทั้งเอาน้ำผงขมิ้นพรมไปทั่วทั้งบริเวณรอบเจดีย์เพื่อให้เกิดสิริมงคล

โบคูหมู่บ้านทิบาเก่ ยังได้เล่าให้เราฟังอีกว่านอกจากจะมีคนกลุ่มด้ายเหลือง คนกลุ่มด้ายขาว (ลู่อัว) แล้วยังมีคนกลุ่มวิม่องอีกด้วย ที่นับถือด้วยการกินน้ำต้มสุกเท่านั้น กลุ่มวิม่องได้แยกตัวออกจากกลุ่มลู่อัวเพราะไม่ชอบความยุ่งยากของพิธีกรรม แต่จะประกอบพิธีกรรมที่บ้านเท่านั้น ไม่ต้องมีเจดีย์ทราย ไม่ต้องมีบ้านแม่โพสพ ไม่ต้องมีศาลา ไม่ต้องมีการจุดเทียนไขเหมือนกับกลุ่มลู่อัว แต่ใช้บ้านในการประกอบพิธีกรรม ที่ทำกันแบบง่าย ๆ ไม่ยุ่งยาก ใช้เพียงดอกไม้ ส้มป่อย ผงขมิ้น น้ำต้มสุกเท่านั้น เป็นการอธิษฐานขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครองรักษา จะเห็นว่าคนกลุ่มด้ายเหลืองก่อนหน้านี้ก็เป็นคนกลุ่มด้ายขาว แต่ต่อมาแยกตัวออกจากกลุ่มด้ายขาวเพราะไม่เอาพิธีกรรมการเลี้ยงผี การไหว้ต้นไม้ แต่กลุ่มด้ายเหลืองจะไหว้เจดีย์ มีการผูกข้อมือ จุดเทียน และต่อมาเกิดกลุ่มวิม่องที่แยกตัวออกจากกลุ่มด้ายเหลือง เพราะไม่ชอบความยุ่งยาก ถือแค่เพียงน้ำต้มสุกเท่านั้นในการประกอบพิธีกรรม

จากการบอกเล่าของโบคูบ้านทิบาเก่ มีความเชื่อกันว่ากลุ่มด้ายเหลืองเป็นผู้สร้างบารมี ในโลกเพื่อขึ้นไปอยู่เบื้องบน และมีความเชื่อว่ากลุ่มด้ายขาวเป็นผู้ที่อยู่เบื้องบนลงมาโปรด นี่เป็นคำบอกเล่าจากผู้นำพิธีกรรม (โบคู) ของบ้านทิบาเก่ ซึ่งเป็นคนกลุ่มด้ายเหลือง (ลู่อัว) ทุกอย่างที่โบคูเล่าให้เราฟังทำให้เราได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของคนกลุ่มด้ายขาว คนกลุ่มด้ายเหลืองและคนกลุ่มวิม่องว่าเป็นสายสัมพันธ์เดียวกัน

บันทึกที่หมู่บ้านแม่จันทะ

วันอังคาร 7 ธันวาคม 2542 แรม 15 ค่ำเดือน 12

เช้านี้เป็นฉากที่เราประทับใจมากเมื่อมีหญิงสาว 2 คนมาขอเป็นเพื่อนเกลอกับเรา หรือเรียกว่า การกุฐ หมายถึงการทำพิธียอมรับแสดงความเป็นเพื่อนรักกันของคนในชนเผ่า เพื่อนเกลอของเราคนแรกชื่อว่า จุ่งเหี้ยเอ เป็นสาวจากหมู่บ้านซ่งแป๊ะ เธอมาเที่ยวงานบุญจุดเทียนที่หมู่บ้านทิบาเก่ เราเจอกันกลางคืนที่ลานกลางหมู่บ้าน เราไปดูการรำรำของเด็กๆ ของหมู่บ้านทิบาเก่และเธอยืนดูการรำรำเช่นกัน ทำให้ได้พบเจอกัน ด้วยชะตาที่ต้องกัน เราเลยได้เข้าพิธีกุฐกับจุ่งเหี้ยเอ เธอเป็นคนกลุ่มด้ายเหลือง

พิธีการกุฐ จะมีการทำพิธีโดยเอาน้ำ 1 ขัน ผงขมิ้น พริกสด 1 เม็ด เติม 1 เล่ม และเลือดของจุ่งเหี้ยเอกับเลือดของเราคนละ 1 หยด ใส่ลงไปใต้น้ำเราขอต่อรงในเรือเลือด เพราะเราใจไม่กล้าพอที่จะกรีดเลือดตัวเอง จุ่งเหี้ยเอก็เลยตามใจเรา จากนั้นผู้ทำพิธีได้ผูกข้อมือเราสองคนเข้าด้วยกัน แล้วให้เราสองคนออกแรงดึงด้ายให้ขาดออก

จากกัน เมื่อค้าขายได้แล้วก็นำมาร่วมค้าสาบานด้วยกัน เรายังได้มีเพื่อนเกลออีก 1 คน เธอชื่อว่า มะเข้หยี่ เธอเป็นสาวจากบ้านทิบาเก้เป็นคนกลุ่มวิม่อง ที่ถือน้ำดื่มสุกการทำ พิธีกูชูกีเลยไม่มีอะไรยุ่งยาก เราเลยได้เป็นเพื่อนกับคนกลุ่มค้ายเหลือ้งและคนกลุ่มวิม่อง ในวันพระข้างแรม 15 ค่ำ ที่หมู่บ้านทิบาเก้

หลังจากการกูชูเสร็จแล้ว เราเดินทางกลับข้ามแม่น้ำแม่กลองทางเรือพาย โดย ชาวบ้านทิบาเก้ได้พายเรือไปส่งให้ คินนี้เรานอนค้างคืนที่บ้านแม่จันทะ ได้นั่งคุยกับ นายหยี่ห่วย แสงอุดม ผู้ใหญ่บ้านแม่จันทะ ผู้ใหญ่บ้านบอกกับเราว่าคนกลุ่มค้ายเหลือ้ง จะมีข้อห้ามความเชื่อว่าห้ามกินเหล้าเมายา ไม่โกหก ไม่เลี้ยงไก่ ไม่เลี้ยงเป็ด และสำหรับ กรณีที่ถือว่าการทำความผิดร้ายแรงคือการคบชู้ เพราะคนกลุ่มค้ายเหลือ้งจะต้องมี ผัวเดียวเมียเดียว ถ้าหากมีการคบชู้จะต้องถูกลงโทษด้วยการปั้นเทียน 30 เล่ม ดอกไม้ 30 ดอก ผ้าขาว 4 หลา ไปไหว้โบ้คู่เพื่อเป็นการชำระโทษ ในสมัยก่อนหากมีคนเป็นชู้ กันในหมู่บ้านจะมีเสือเข้ามาอาละวาดกัดกินผู้คนในหมู่บ้าน คนในชนเผ่ามีความเชื่อว่า เสือคือสัญญาณที่บ่งบอกว่ามีคนทำความผิดศีลข้อกาเม หรือถ้าหากมีคนทำผิดโดยการ ไปกินเหล้า จะต้องมีการประพาดินบุญ (ตะกี้โบ) โดยมีลักษณะคล้ายการสารภาพผิดต้อง เอาดอกไม้ 30 ดอก เทียน 30 เล่ม ผ้าขาว 4 หลา เงิน 25 สตางค์ ทำฉัตร 1 อัน เดินวนรอบ เจดีย์เพื่อเป็นการล้างมลทิน โดยที่โบ้คู่จะเป็นผู้ทำพิธีกรรมล้างบาปให้

บันทึกในเปลสนามข้างกอไผ่ริมน้ำแม่จัน

วันพุธ 8 ธันวาคม-10 ธันวาคม 2542 ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1-ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 1

ไปหาลุงเนเต๊ะ นักปราชญ์คนสำคัญของชนเผ่า ลุงอยู่อยู่กับการทำไร่ที่ยังไม่ เสร็จ ข้าวที่วางอยู่กองพะเนินกลางไร่ยังไม่ไผ่ฟาด และลุงก็ต้องไปนอนที่เพิงพักกลาง ไร่เพื่อเฝ้ากองข้าวไม่ให้วัวควายมารบกวน กลางคืนได้เปิดประเด็นเกี่ยวกับกลุ่มค้ายขาว และกลุ่มค้ายเหลือ้ง ลุงเนเต๊ะบอกว่ากลุ่มค้ายขาวนับถือต้นไม้สด เวลาจะประกอบพิธี กรรมจะต้องไปแจ้งกับต้นไม้ กลุ่มค้ายขาวแท้จะต้องไว้ผมยาว ไม่เลี้ยงหมู ไม่เลี้ยงเป็ด ไม่เลี้ยงไก่ ผู้ชายจะนุ่งโสร่ง ผู้หญิงจะสวมชุดประจำเผ่า ถือสีล 5 และนับถือต้นไม้สด สำหรับกลุ่มค้ายเหลือ้งแท้จะเหมือนกับกลุ่มค้ายขาวทุกประการ ยกเว้นไม่มีการนับถือ ต้นไม้ สำหรับกลุ่มวิม่อง ไม่ต้องมีรูปแบบพิธีกรรม ให้ถือเอาน้ำดื่มสุกเพียงอย่างเดียว

ลุงเนเต๊ะบอกว่าคนทั้ง 3 กลุ่มนั้นตามที่มาของความเชื่อถือนับถือว่าทั้ง 3 กลุ่มมีความเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ในยุคสมัยก่อนพวกเราเป็นชนชาติที่ด้อยค่า ไม่มีศาสนา ชีวิตขึ้น

อยู่กับผี มีการเลี้ยงเปิด เลี้ยงไก่ กินเหล้าเมายา มีการเซ่นไหว้เจ้าที่เจ้าทาง โดยมีความเชื่อว่าผีจะช่วยไขปัญหาทุกอย่างได้ ถ้าใครไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วยก็ถือว่าถูกผีลงโทษ ต่อมาเรื่องนี้เดือดร้อนไปถึงพระอินทร์ที่มองเห็นว่าชนชาตินี้จมน้ำลึกมากที่สุดตกต่ำที่สุด ถ้าหากไม่ลงมาช่วยจะต้องสูญสิ้นเผ่าพันธุ์แน่นอน พระอินทร์ก็เลยลงมาโปรดในรูปแบบของฤาษี ได้ลงมาเปลี่ยนพิธีกรรมดั้งเดิมที่บูชาผีเปลี่ยนมาเป็นองเช่ย หมายถึงการนับถือต้นไม้ที่มีใบ 7 ใบขึ้นไป มีการฆ่าอินเซ่นไหว้เพียงปีละ 1 ครั้ง ให้เลิกเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ซึ่งในยุคต่อมาก็ได้มีการแตกตัวออกมาเป็นกลุ่มด้ายเหลือง กลุ่มวิม่อง แต่อย่างไรก็ตามทั้ง 3 กลุ่มนี้จะต้องมีการยึดถือปฏิบัติต่อไป เพราะเป็นเครื่องมือในการปกป้องภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในยุคนี้ เพราะถ้าหากไม่มีการปฏิบัติ ละทิ้งความเชื่อทั้งหมด ชนชาติก็จะสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ ดังนั้นจึงต้องมีการปฏิบัติรักษาอย่างเคร่งครัดเพื่อไปให้ถึงยุคพระศรีอารีย

บันทึกการเดินทางโดย...เบญจมาศ ชุมวรฐายี

วิถีชีวิตคนป่าต้นน้ำ

เรานั่งรถจักรยานยนต์หลังถึงวันแรกที่เรามาเดินทางเข้ามาในชนเผ่าพร้อมด้วยเป้ใบหนักอึ้งเราเข้ามาอย่างคนแปลกหน้า พูดจาสื่อสารกันไม่ได้เราพูดกันคนละภาษารอยยิ้มเท่านั้นที่ทำให้เราสัมผัสได้ถึงความอบอุ่นและกลิ่นอายของมิตรภาพ อาวุธสำคัญที่สุดในการเดินทางของเราคือ “ความรัก” “ชีวิตไม่โหดร้ายจนเกินไปหากโลกยังอบอุ่นไปด้วยกลิ่นไอของความรักและมิตรภาพ จากวันนั้นจนถึงวันนี้ เราเล่นในชุมชนด้วยรอยยิ้มเสมือนหนึ่งเป็นคนภายในชุมชน เราเป็นเพียงคนพลัดถิ่นที่เดินทางเข้ามาแล้วหลงใหลในวิถีชีวิตของคนในชนเผ่า เราสามารถใช้ภาษาชนเผ่าได้แล้ว เราเดินขึ้นบ้านโน้นลงบ้านนี้ เราได้รับการยอมรับจากคนภายในชุมชน ความแปลกหน้าค่อยเลือนหายไป ความอบอุ่นมาเยือนชีวิตท่ามกลางป่าใหญ่

เราต้องการรู้ถึงรากเหง้าที่มาของเผ่าพันธุ์ของคนในชนเผ่า ทำให้ต้องค้นคว้าหาอ่านบันทึกประวัติศาสตร์ที่เขียนถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร มีหลักฐานกล่าวว่าย้อนอดีตกลับไปราว 600-700 ปี บรรพบุรุษของโผล่ได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่เมืองถ่ออ่อง เมืองขวยกะบ่องและเมืองทวาย ในประเทศพม่า จนกระทั่งเมื่อถูกกดขี่ทารุณอย่างหนักทำให้ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาฝั่งไทย โดยเฉพาะในช่วงปี 2317-2318 หรือราวยุคปลายกรุงศรีอยุธยา ที่พระเจ้าอลองพญา กษัตริย์ของพม่าได้เข้ามาทำสงครามยึดอำนาจและดินแดนของชาวมอญไว้ได้ โผล่ผู้เป็นมิตรกับมอญจึงได้หลบหนีเข้ามาในเขตประเทศไทย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเดินทางไปกับมอญจนถึงสุพรรณบุรี ราชบุรีและอุทัยธานี อีกกลุ่มหนึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ในป่าแถบกาญจนบุรีและตาก (พระยาราชเสนา (เจ้าหน้าตัว) ผู้ตรวจราชการเมืองกาญจนบุรี , 24 มีนาคม ร.ศ. 119)

เราได้มีโอกาสนั่งคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับโจฟล่าซีเม็ง เขาได้พูดถึงการรุกไล่เข้ามาของข้าราชการไทยโดยเฉพาะหน่วยงานของกรมป่าไม้ที่เฝ้ามองด้วยสายตาเคลือบแคลงว่าการที่ป่าไม้ถูกทำลายลงเพราะมีคนอาศัยอยู่ในป่า วิธีคิดอันคับแคบนี้ทำให้กรมป่าไม้พยายามขับไล่คนออกจากป่าทุ่งใหญ่นเรศวร โจฟล่าซีเม็งเล่าว่าแนวคิดเรื่องการพัฒนาเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2534 ทางกรมป่าไม้พูดถึงคนกับป่าว่าต้อง

แยกออกจากกัน และมีแผนแม่บทในการจัดการย้ายคนออกจากพื้นที่ป่า แต่ในความคิดของเขาเชื่อว่าวิถีคิดของรัฐคงหาคำตอบให้กับชุมชนไม่ได้ รัฐควรให้เวลากับการศึกษาชุมชนมากกว่าจะนั่งวางแผนงานกันที่ส่วนกลาง โดยที่ไม่เห็นข้อเท็จจริงว่าเป็นอย่างไร ชาวบ้านอยู่กันอย่างไร ทำลายป่าจริงหรือไม่

จริงๆ แล้ววิถีคิดของคนภายในชุมชนเคารพในข้อห้าม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ที่สามารถเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนได้อย่างมีเอกภาพ คำสอนของผู้เฒ่าจะบอกเล่าถึงการนอบน้อมต่อการใช้ทรัพยากร เป็นวิถีคิดที่ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ วิถีคิดเหล่านี้ได้เชื่อมโยงถึงเรื่องจิตวิญญาณ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม จนกลายเป็นวิถีชีวิตที่มีความยั่งยืนบนรากฐานของการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเกื้อกูล

“ คำสอนของผู้เฒ่าได้เพียรสอนคนรุ่นแล้วรุ่นเล่าต่อกันมาว่า ผืนแผ่นดินนี้ไม่มีเจ้าของทุกสรรพชีวิตที่เกิดมาบนผืนแผ่นดินล้วนได้รับความเอื้ออาทรจากช่งทะเลรี(พระแม่ธรณี)หลังจากเสร็จสิ้นฤดูกาลการทำไร่ จึงประกอบพิธีกรรมบือช่องกู(ทำบุญข้าวใหม่) เพื่อแสดงความกตัญญูต่อพิบือโฮย (เทพผู้ดูแลต้นข้าว)และให้มีการห่มำโบช่งทะเลรี(กราบไหว้บูชาแผ่นดินที่เราขอใช้ในช่วงที่ผ่านมาและให้คืนแก่ช่งทะเลรีไป) “

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของคนในป่าอยู่บนความคิดความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีสิ่งคุ้มครอง ช่งทะเลรีคือเจ้าแห่งแผ่นดิน รุกขจือคือเจ้าแห่งต้นไม้ โพตุกือคือเจ้าแห่งสายน้ำ พิบือโฮยคือเจ้าแห่งต้นข้าว มนุษย์ไม่ใช่เจ้าของธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติไม่ได้เป็นสิ่งที่มนุษย์จะจับจองได้หากแต่เป็นผู้มาขอใช้ด้วยความเคารพและตอบแทนบุญคุณ ความพอดีต่อการยังชีพ ไม่มีความคิดเรื่องการสะสม เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญในการควบคุมปริมาณการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ชุมชนดำรงชีวิตด้วยการทำไร่ข้าวเป็นหลัก ระบบไร่หมุนเวียนที่ปลูกข้าวในระยะเวลาสั้นๆ แล้วทิ้งให้พื้นดินฟื้นตัวในระยะเวลาอันจึงกลับมาทำไร่ข้าวในพื้นที่เดิม ครอบครัวย่อยๆ ใช้ผืนดินสำหรับทำไร่ประมาณ 3 แปลง หมุนเวียนทำไร่แปลงละ 1 –3 ปี แล้วจึงวนกลับมาปลูกที่เดิม ในไร่ข้าว 1 แปลง ชาวบ้านจะปลูกผักนานาชนิดผสมผสานลงไปในพื้นที่เดียวกับที่มีการปลูกข้าว ทำให้มีพืชผักผลไม้เป็นจำนวนมากพร้อมกับมีไร่ข้าวด้วย ทำให้มีข้าวมีผักกินตลอดทั้งปี

การเลือกใช้ที่ดินเพื่อทำไร่ในแต่ละปี ทุกครัวเรือนต้องมีการปรึกษาหารือกันเพื่อเลือกพื้นที่ร่วมกัน โดยการปรึกษากับคณะกรรมการอาวุโสของหมู่บ้าน พื้นที่ใช้ประโยชน์ในแต่ละปีไม่มีการจับจองเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล การเลือกพื้นที่จะดำเนินไปตามความคิดความเชื่อของวัฒนธรรมชุมชน ทั้งด้านการขอใช้ที่ดินจากช่งทะรีหรือพระแม่ธรณี การถือผีสามารถเดียวกัน การถือผีป่า การถือเจ้าที่ การถือโชคลางต่างๆล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่างๆในการเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมด้านนิเวศวิทยาและสอดคล้องกับการรักษาผืนป่า สัตว์ป่า สายน้ำและแผ่นดิน ป่าใหญ่ที่โอบล้อมชุมชนจะทำให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์หลายอย่าง เป็นแหล่งอาหาร แหล่งปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค ดังนั้นบ้านคือป่า ป่าคือชีวิตของชาวชุมชนในชนเผ่า ความคิดความเชื่อของชนเผ่าที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติ มีความ

เข้าใจในลักษณะถิ่นที่อยู่อาศัยรวมทั้งฤดูกาล ทำให้มีการคิดรูปแบบเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับการใช้ผืนแผ่นดินด้วยการทำไร่หมุนเวียนที่ใช้พื้นที่ดินทำกินไม่มากนัก แต่ได้ส่งผลให้เกิดมีพืชผักอีกหลายชนิด ทำให้มีข้าวมีผักกินตลอดทั้งปี

เมื่อว่างเว้นจากการทำไร่ ชาวชนเผ่าจะใช้เวลาไปกับการซ่อมแซมบ้านไม้ไผ่ที่ผุพังไปเกือบทุกปี เวลาว่างช่วงสั้นๆจะมีกิจกรรมบันเทิงคือการรำตง เป็นศิลปะแห่งการขับร้องและรำรำที่เป็นไปตามจังหวะของธรรมชาติ เด็กสาวในชุดผ้าทอสีขาวบริสุทธิ์กับการส่งเสียงเพลงเจื้อยแจ้วท่ามกลางหุบเขา เป็นภาพที่บ่งบอกถึงความน่ารักไร้เดียงสา แววดาเอียงอายเมื่อถูกสบตาจากชายหนุ่มที่ยืนชมอยู่ด้านข้าง บางวันเราได้เดินออกไปไกลจากตัวชุมชน เราได้ไปผูกเปลสนามนอนที่หน้าอ้าที่อยู่ห่างไกลออกไปจากชุมชนบ้านเกาะสะเค้งประมาณ 5 กิโลเมตร เรานอนอยู่ในเปลสนามใต้ต้นไม้ใหญ่ มีสภาพไม่แตกต่างไปจากชีวิตของลูกลิงที่ต้องอาศัยชีวิตจากผืนป่า เรานอนเล่นเจียบๆ พร้อมกับกวาดสายตาไปยังโขดหินด้านหน้าอ้าที่มีแสงไฟแวบแวบแวมแวม เป็นภาพของเด็กวัยรุ่นที่ออกหาปลาในเวลากลางคืน โดยใช้เครื่องมือดักปลาที่เรียกว่า ไก่ ทำด้วยไม้ไผ่เอาไปดักปลาให้เข้ามาติดกับดัก เป็นภาพของการทำมาหากินของชีวิตคนในป่าต้นน้ำ

เด็กวัยรุ่นที่นี้ยามค่ำคืนถ้าหากไม่ได้ลงไปหาปลา ก็จะเดินเล่นกันที่ชุมชน เดินขึ้นบ้านโน้นลงบ้านนี้ ในมือจะถือเครื่องดนตรี 1 ชิ้น ที่เรียกว่า แมนดาริน

เป็นเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นกันมาก เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด รูปร่างคล้ายกับกีตาร์ ถ้าหากใครได้ฟังเสียงแมนดารินแล้วจะมีอาการตกอยู่ในภวังค์ราวกับถูกสะกดจิตด้วยมนต์ขลังของเสียงดนตรี เพราะสำเนียงเสียงร้องและดนตรีที่บรรเลงมันเป็นกลิ่นอายของความเป็นชนเผ่า เป็นการบอกเล่าถึงเรื่องราววิถีชีวิตและความเชื่อของคนในหุบเขา บางคืนก่อนนอนเราจะได้รับฟังเสียงดนตรีจาก ใจด้ายดี เด็กหนุ่มที่เป็นครูสอนดนตรี เขามักจะมาเล่นแมนดารินพร้อมกับเสียงเพลงที่สะท้อนถึงความเหงาความเศร้าเยือกเย็นอ่อนหวานอยู่ในที บางคืนเราก็ร้องเพลงแลกเปลี่ยนกัน ครูสอนดนตรีร้องเพลงภาษาชนเผ่า เราก็ร้องเพลงเป็นภาษาไทยพร้อมกับแปลความหมายให้เขาได้ฟัง เป็นการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมในอีกรูปแบบหนึ่งในการเรียนรู้วิถีชีวิตระหว่างคนจากภายนอกและคนภายในชุมชนเอง หลายคืนมานี้เรานอนหลับใหลท่ามกลางเสียงเพลงแห่งความรักและมิตรภาพที่ได้รับจากเยาวชนบ้านเกาะสะเดิง

หลังจากฤดูกาลการเก็บเกี่ยวข้าวในไร่แล้ว บทบาทของผู้หญิงจะทอดผ้าในฤดูแล้ง แม่จะนั่งทอเสื้อผ้าให้กับลูกๆและสมาชิกในครอบครัวเอาไว้ใช้ ผู้ที่ทำหน้าที่ออกแบบลวดลายผ้ามักจะเป็นคนแก่คนเฒ่าที่มีความชำนาญในงานศิลป์ เมื่อทอได้ครบทุกคนสำหรับเอาไว้ใช้แล้ว ถ้าหากมีเหลือก็จะเอาแลกเปลี่ยนเป็นเงินตรา เพื่อเอาไว้ใช้ใน

ยามจำเป็นที่ต้องนำเงินไปแลกเปลี่ยนกับบางสิ่งบางอย่างที่หาเอาไม่ได้จากภายในชุมชน และต้องไปหาซื้อเอามาจากภายนอก ความต้องการที่มาจากภายนอกมีน้อยมาก เพราะ ข้าว ผัก สามารถปลูกเอาเองได้ กุ้ง หอย ปู ปลา ก็ลงไปหาเอาจากในลำห้วยที่รายล้อม รอบชุมชน แต่สิ่งที่จำเป็นมากและหาไม่ได้ภายในชุมชนคือ เกลือ ผู้นำชุมชนบ้านเกาะ สะเค็งบอกกับเราว่าชุมชนบ้านเกาะสะเค็งขาดเกลือ ในชุมชนหนึ่งๆต้องการเกลือ ประมาณปีละ 1 ตัน มันอาจจะเป็นเรื่องเล็กน้อยมากสำหรับชีวิตคนในเมือง แต่มันเป็นเรื่องที่ลำบากใหญ่หลวงมากสำหรับชีวิตคนในป่าที่ต้องดิ้นรนหาเกลือเอาไว้กิน

บางคนต้องนำผักสดที่เก็บมาจากในป่า นำแบกใส่หลังเดินเท้าข้ามเขา หลายลูก ข้ามห้วยหลายสาย เดินอยู่หลายชั่วโมงกว่าจะถึงตัวเมืองสังขละบุรี เพื่อเอาผักไปขาย กว่าจะได้เงินสัก 100 บาท เพื่อจะเอาเงินจำนวนนั้นไปแลกซื้อกับเกลือ พ่อค้าแม่ค้าที่เมืองสังขละบุรีมักจะมองคนที่มาจากในป่าเป็นคนที่ไม่รู้หนังสือ ทำให้มีการกดขี่ราคา บางครั้งก็ถูกเอาเปรียบในหลายๆอย่าง เพราะว่าโดยส่วนใหญ่แล้วพูดภาษาไทย กันได้น้อยมาก ทำให้พวกเขาจึงถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าแม่ค้าที่เมืองสังขละบุรี

ชุมชนอาศัยอยู่ด้วยการแลกเปลี่ยนและการให้เปล่า เงินตราสำหรับการใช้จ่ายในชุมชนเป็นสิ่งที่หายากมาก ภาพบางอย่างคนในเมืองอาจจะไม่เคยสัมผัสแต่มันกระทบจิตใจเรามากคือ ในขณะที่เศษเงินเหรียญบาทเหรียญสตึงสำหรับชีวิตคนในเมือง อาจจะหาคุณค่าและหาความหมายไม่ได้ แต่สำหรับชีวิตในหุบเขาเหรียญสตึง เหรียญห้าสิบบatangค์ เหรียญบาท มันมีคุณค่าและมีความหมายมาก เพราะเหรียญมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อและพิธีกรรมที่ว่า เด็กๆในชนเผ่าทุกคนเมื่อเกิดออกมาแล้วพ่อแม่จะต้องหาเหรียญมาห้อยติดตัวเอาไว้ มีความเชื่อกันว่าเหรียญที่มีตราพระเจ้าแผ่นดินนั้นมีความสำคัญมาก ถ้าหากห้อยเหรียญนั้นแล้วจะทำให้เด็กมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย เจ้าป่าเจ้าเขาก็ก็นำมาเอาชีวิตไป หรือบางครั้งถ้าหากเด็กคนไหนที่เจ็บไข้ได้ป่วย พ่อแม่เด็กก็จะเอาเหรียญไปทำพิธีผูกที่ข้อมือหรือเอาไว้ห้อยคอเด็ก เชื่อกันว่าทำให้เด็กหายจากป่วยไข้ได้

บางคืนเรานอนกับเด็กๆที่มานอนเบียดกันหาไออุ่นท่ามกลางอากาศที่หนาวเย็น เพราะไม่มีผ้าห่มเพียงพอห่มกาย เด็กๆในชุมชนชอบมานอนกับเราและอดอ้อนด้วยน้ำเสียงนำเอ็นดูว่าให้เราเล่านิทานให้ฟังก่อนนอน บางคืนพวกเขาก็มานอนกันหน้าลานบ้านที่โล่งๆนอนดูดาวด้วยกัน เราเล่านิทานบ้าง เด็กๆก็เล่านิทานของชนเผ่า

ให้เราฟังบ้าง ผลักเปลี่ยนกันแล้วก็กลับไปด้วยกันพร้อมกับความคิดคำนึงภายใต้ท้องฟ้าผืนกว้างและดวงดาวที่พร่างพรายอยู่ในหุบเขา พอตื่นเช้าเราก็ต้องพลิกบทบาทเป็นครูสอนหนังสือภาษาไทยให้กับเด็กๆในบ้านหลังที่เราพักพิงอาศัยด้วย จากแววตาและความสดใสไร้เดียงสาของเด็กน้อยทำให้เราชอบนึกถึงเพลง “ ที่นี้ไม่มีครู “ทำไมครูที่นี่มีน้อยนัก เด็กๆมักถามถึงครูอยู่เสมอ ครูคนใหม่อยู่ไหนกันเล่าเออ เด็กชะเง้อคอยครูอยู่ทุกวัน ครู่มากมายมีไหมในวันนี้ จะยินดีมุ่งบ้านป่าอาสาสอน ร่วมทุกข์สุขกับเด็กในดงคอน เอื้ออาทรสอนสั่งอย่างตั้งใจ ครูจบแล้วทำไมไม่ยอมกลับ หรือใครจับครูไว้ที่ไหนหนอ เด็กเพียรถามหน้าเสร้านั่งเฝ้ารอ น้ำตาลลอทำไมที่นี้ไม่มีครู น้ำตาลลอทำไมที่นี้ไม่มีครู.....

เราได้เรียนรู้ถึงชีวิตที่มีคุณค่า เราได้กินข้าวมาจากหยาดเหงื่อและแรงงานจากคนที่เป็นชาวไร่ มีสิ่งหนึ่งที่เราไม่มีวันลืม ลุงเน่แสง จากบ้านกองม่องทะบอกกับเราว่า “ หากทุกคนไม่อยากเป็นชาวไร่ชาวนากันเพราะกลัวต่อความยากลำบาก แล้วใครจะปลูกข้าวให้คนไทยทั้งประเทศกิน “ เราฟังแล้วรู้สึกสะอึก เพราะนึกถึงภาพอะไรหลายๆอย่าง คนชนเผ่าหากินอยู่กับธรรมชาติ ไม่เคยลืมนุญคุณของแผ่นดิน ไม่เคยลืมนุญคุณของพื๋อไผ่ เราครุ่นคิดอะไรบางอย่างในใจว่าคงมีแต่คนในสังคมเมืองเท่านั้นกระมังที่ไม่เคยเห็นถึงคุณค่าอื่นใดนอกเหนือไปจากอำนาจเงินตรา

วิถีชีวิตชนเผ่ากำลังถูกรุกราน กำลังถูกพิพากษา กำลังถูกกำหนดชะตากรรม จากกลไกอำนาจรัฐ คนของราชการมีสายตาและวิธีคิดอันคับแคบ มักจะมีแนวความคิดว่าคนกับป่าอยู่ร่วมกันไม่ได้ เจ้าหน้าที่รัฐมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่ต้องถูกระเบียบชุมชนโดยปราศจากการทวงถามถึงสิทธิของความเป็นชุมชน ถ้าว่คนในผืนป่าเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยที่ไม่มีสิทธิเสรีภาพแห่งความเป็นมนุษย์

บันทึกความอยู่ดีธรรมของสังคมโดย

เบญจมาศ ชุมวรฐายี

การเมืองภาคประชาชน

อบต.ตัวแทนประชาชนหรือตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์

ทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นพื้นที่ที่หลายคนรู้จักกันดีจากข่าวคราวทางหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆเพราะพื้นที่ทุ่งใหญ่นเรศวรได้ถูกประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

เมื่อปีพ.ศ.2517 และเมื่อปีพ.ศ.2534 ก็เป็นพื้นที่ที่ถูกประกาศว่าเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก หลังจากนั้นเป็นต้นมาหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนได้เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่กันมากมาย ทุกวันนี้พื้นที่ทุ่งใหญ่นเรศวรก็ยังคงได้รับความสนใจจากนักวิชาการ นักวิจัย ทั้งจากในประเทศและจากนอกประเทศ ทำให้ดูเหมือนว่าเป็นภาพของชุมชนเข้มแข็งเพราะมีการเข้ามาทำงานของคนหลายองค์กร แต่ในข้อเท็จจริงชาวทุ่งใหญ่นเรศวรกำลังเผชิญหน้ากับการจัดการของหน่วยงานรัฐทุกรูปแบบ ทั้งผ่านจากอำนาจรัฐที่พยายามเข้ามาล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพในการดำรงอยู่ของชุมชน รัฐถือข้อกฎหมายในการจัดการผู้กระทำความผิด แต่ชาวบ้านยึดหลักประเพณีวัฒนธรรม ข้อห้าม ความเชื่อในการปฏิบัติ แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านก็ยื่นอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ การยื่นอยู่กันคนละกรอบความคิด ทำให้หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสภาวะการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากัน นอกจากรัฐมีอำนาจอันเข้มแข็งแล้วอำนาจของนายทุนบวกเข้ากับอำนาจของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นเรื่องห่างไกลในสภาพข้อเท็จจริง

เมื่อไม่นานมานี้เองเราได้แลกเปลี่ยนความคิดกับชาวบ้านในมิติทางการเมืองแบบง่ายๆ ว่าการเมืองไม่ใช่เรื่องของรัฐบาล ไม่ใช่เรื่องของคณะรัฐมนตรี รัฐสภาหรือวุฒิสภาเท่านั้น เพราะนั่นเป็นวิธีคิดของพวกเขาทฤษฎีโครงสร้าง แต่สำหรับเราให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้านสะเนพ่องเป็นหมู่บ้านแรกที่เราได้สัมผัส ระหว่างทางเดินเข้าหมู่บ้านเราเห็นป้ายสีเขียวหอรออยู่ข้างสะพานคอนกรีตเขียนเอาไว้ว่าสะพานคอนกรีตนี้เป็นการดำเนินงานโดยใช้งบประมาณของอบต. ในวงเงิน 350,000 บาท เราเห็นแล้วรู้สึกตกใจมาก ทำไมใช้งบประมาณกันมากถึงขนาดนี้ มันเป็นเพียงห้วยเล็กๆที่ไม่ต้องใช้สะพานด้วยซ้ำไปที่ผ่านมากคนในชุมชนก็เดินข้ามไปข้ามมาเพราะเป็นเพียงห้วยสายเล็กๆ ไม่มีความจำเป็นอะไรที่ต้องสร้างสะพาน

เราเดินเข้าไปในหมู่บ้านไปได้สักระยะก็ได้เจอกับป้ายลักษณะเดิม ป้ายสีเขียวเหมือนเดิม แต่วงเงินเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว ผู้ดำเนินงานคืออบต.อีกแล้ว ใช้งบเงินในการสร้างสะพานคอนกรีต 660,000 บาท โดยใช้เวลาทำงานเพียง 2 เดือน เรารู้สึกตกใจมากกับภาพที่เกิดขึ้น สะเนพ่องเป็นชุมชนขนาดกลางจำนวนครัวเรือนเพียง 95 หลังคาเรือนมีอบต. จำนวน 2 คน แต่การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างคาดไม่ถึง อะไรคือความจำเป็น อะไรคือปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้าน อบต.คือองค์การบริหารส่วนตำบล มาจากการเลือกตั้ง เป็นการเมืองระดับรากหญ้า ควรจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีสิทธิมีเสียงได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ถิ่นนั้นเราได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านที่มีหัวคิดก้าวหน้าใน

ชุมชนหลายคน ท่ามกลางแสงตะเกียงน้ำมันก๊าดที่ผลิตด้วยกระป๋องใบน้อย เราได้นั่งคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันถึงเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ในช่วงที่โครงการมิยาซาวาเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านบอกว่าเขาไม่รู้ว่าอะไรคือมิยาซาวา เขารู้เพียงแต่ว่าทางอำเภอ บอกว่ามีงบประมาณเข้ามาช่วยพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านบอกกับลูกบ้านว่ามีงบประมาณ 100,000 บาท สำหรับทำถนนในหมู่บ้าน มีการรับสมัครคนทำงานภายในหมู่บ้าน หลายคนคิดที่จะได้มีเงินใช้บ้างจากการทำงาน แต่ชาวบ้านไม่เคยรู้ว่าที่มาของเงินก้อนนี้มาจากไหน แท้จริงแล้วมันเป็นเงินกู้ที่รัฐบาลไทยไปกู้เงินเอามาจากต่างประเทศ ทุกครั้งที่มีการมีงบประมาณเข้ามาในหมู่บ้านหลายคนคิดใจมากเพราะจะได้มีงานมีเงินใช้ น้อยคนนักที่จะรู้ว่าที่ไปที่มาของงบประมาณแผ่นดินนั้นมาจากที่ไหน

อบต.คือบุคคลที่เป็นตัวแทนของชาวบ้านระดับล่างสุดแล้วในการเมืองระดับท้องถิ่น แต่ในความเป็นจริงอบต.ไม่ได้มีปากมีเสียง ไม่ได้เป็นตัวแทนของชาวบ้านอย่างแท้จริง กำหนดผู้ใหญ่บ้านกลายเป็นผู้ที่มีอำนาจท้องถิ่นที่ใหญ่โตมาก ใครๆก็เกรงขามเกรงกลัวมาก ไม่มีใครคิดขัดแย้งกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน อบต.กับกำนันผู้ใหญ่บ้านมักจะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน มีสายสัมพันธ์ต่อกันในเชิงการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน ระบบอำนาจนิยมระดับท้องถิ่นอยู่ที่ผู้ใหญ่บ้าน กำนันและอบต. คนกลุ่มนี้ในเชิงทฤษฎีคือตัวแทนของชาวบ้าน แต่ทางอำเภอ ปลัดอำเภอ นายอำเภอชอบสร้างเงื่อนไขให้ผู้ใหญ่บ้าน กำหนดว่าเขาเป็นคนของอำเภอ เป็นคนของราชการไม่ใช่ตัวแทนของชาวบ้าน อบต.ก็ถูกทำให้เป็นคนของกำนัน เมื่อทุกคนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน การผูกขาดอำนาจระดับท้องถิ่นจึงเป็นคนกลุ่มเดียวกัน การชักฟอก การชักถามถึงความโปร่งใสในการใช้งบประมาณของโครงการต่างๆจึงไม่เกิดขึ้น

หลังจากที่มีการสร้างถนนหมดยงบประมาณไป 100,000 บาท อีกไม่นานมีการใช้งบประมาณของโครงการมิยาซาวาอีกในการสร้างโรงสีเงิน 200,000 บาท โดยจุดประสงค์ที่วางไว้คือให้ชาวบ้านได้มีโรงสีเป็นของตัวเองรวมเป็นของชุมชน แต่เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่ตกลงมากเหมือนกัน บางคนอาจจะตกลงไม่ออก ชาวบ้านเล่าว่าเครื่องจักรที่ใช้ในการทำเครื่องสีข้าวนั้น ทางอบต.ได้ซื้อมาในสภาพเก่าคร่ำครึมากจนแทบจะใช้งานไม่ได้ เขาทดสอบสีข้าวจำนวน 1 ถังในช่วงที่ทางปลัดอบต.มาตรวจโครงการเข็นค้อนุมัติ หลังจากเข็นค้อนุมัติผ่านแล้วเครื่องจักรก็ทำงานไม่ได้อีกเลยจนถึงทุกวันนี้ ตกลงมากตกลงจริงๆงบประมาณ 200,000 บาทกับการสีข้าวจำนวน 1 ถัง ทุกวันนี้

ถ้าใครเดินผ่านไปผ่านมาในชุมชนบ้านสะเนฟอง จะเห็นโรงสีข้าวหลังคาสี่เหลี่ยมตั้งเด่น อยู่ตระการตาตรงบริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านสะเนฟอง

เหตุการณ์ที่บ้านทิล่ป่าก็อีกเช่นกันที่เกิดเรื่องตลกๆ แนวนี้ อีกเหมือนกันเกี่ยวกับการใช้งบประมาณของแผ่นดิน ลุงผู้เฒ่าคนหนึ่งของบ้านทิล่ป่าได้ เล่าให้เราฟังว่า รัฐชอบพูดเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านกับการพัฒนา แต่จริงๆ แล้ว ชาวบ้านทิล่ป่ามีส่วนร่วมสูงมากเกี่ยวกับการพัฒนา เพราะชุมชนที่มีมีกลุ่มเยาวชนเป็น ตัวหลักในการทำงานในกิจกรรมต่างๆ โดยจะมีผู้เฒ่าเป็นที่ปรึกษา ลุงเขาเล่าว่าเมื่อวัน ก่อนทางหน่วยงานของราชการ เป็นเจ้าหน้าที่ของสาธารณสุขได้สั่งชาวบ้านว่าให้สร้าง ศาลาอสม. 1 หลังเพื่อใช้ทำงานด้านสาธารณสุขในหมู่บ้านทิล่ป่า ชาวบ้านทิล่ป่าเมื่อ ได้รับคำสั่งก็พร้อมใจร่วมแรงร่วมใจกันสร้างศาลาอสม.เสร็จ 1 หลังโดยไม่ใช้เงิน งบประมาณสักบาทเดียว ต่อมาทางเจ้าหน้าที่อำเภอมาตรวจงานพบว่าศาลาสร้างเสร็จแล้ว ก็สั่งให้รื้อศาลาออก บอกว่าจะต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้าง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ครั้งนั้นได้ทำให้ชาวบ้านทิล่ป่ารู้สึกงุนงงมาก ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าทำไมทางอำเภอถึง ไม่ชอบใจกับการสร้างศาลาอสม.โดยที่ไม่ได้เสียงบประมาณแม้แต่บาทเดียว

เราเขียนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของชุมชนบ้านสะเนฟองกับชุมชน ทิล่ป่า เป็นภาพเหตุการณ์ 2 ภาพ ที่สะท้อนออกมาให้เห็นถึงการเมืองระดับรากหญ้า การมีส่วนร่วมของประชาชน กลไกอำนาจของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นว่ามีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันอย่างไร การคอร์รัปชันมันสามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับเล็กที่สุด จนถึงระดับประเทศ ขอขอบคุณชาวทุ่งใหญ่นเรศวรที่ทำให้เราเข้าใจสภาพการเมือง ท้องถิ่นมากขึ้น

บันทึกเหตุการณ์การเมืองโดย

เบญจมาศ ชุมวรฐายี

ค้นหาที่มาของเผ่าพันธุ์

การใช้ชีวิตของเราในป่ากับชนเผ่าซุมมีความลงตัวมากขึ้น คำถามของชีวิตที่ เคยสับสนว่าเรามีชีวิตอยู่เพื่อใครเป็นคำถามที่เราไม่ต้องการคำตอบอีกต่อไป เราพอใจกับ บทบาทครูเถื่อนที่ทำการสอนแบบจรรยาวัธในชุมชน เรามีลูกศิษย์ตัวน้อยๆที่เป็นตัวหล่อเลี้ยง ชุมชีวิต ความคิด อุดมการณ์และความใฝ่ฝันให้เรายืนอยู่ได้บนเวทีเล็กๆอย่างมั่นคง

ท่ามกลางป่าใหญ่ การเดิน....เดิน.....เดิน.....และลมหายใจเข้าออกแต่ละครั้งมันคือชีวิตของเราโดยแท้ เราเดินเข้าออกเดินทางจากสะพานพองไปกองม่องทะด้วยระยะทาง 15 กิโลเมตร เราใช้เวลาเดินเท้า 4 ชั่วโมง เพื่อไปร่วมงานบุญกลางพรรษา (มาโบกะบ่อง) งานบุญกลางพรรษาเป็นการทำบุญของชุมชนโดยที่คนทั้งชุมชนจะช่วยกันสร้างไม้ไผ่ให้เป็นรูปเรือ (กะบ่องหมายถึงเรือสำเภา) แล้วให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนเอาพืชผล ข้าว กล้วย อ้อย ฟักทอง หัวมัน หัวเผือก ลูกไม้หลากหลายชนิดรวมทั้งผลผลิตทุกอย่างในไร่มาทำบุญใส่ในเรือไม้ไผ่ซึ่งตั้งอยู่กลางลานวัด เดือนที่ทำบุญกลางพรรษาดตรงกับเดือนกันยายน เป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย

หมองไปเน่แสงเล่าให้เราฟังว่างานบุญเดือนสิบ ทุกคนจะถือศีลกินเจ พักผ่อนอยู่กับบ้าน ไม่มีการทำงานอะไรทั้งสิ้น เป็นการลดการทำบาปทุกชนิด ให้ทุกคนเข้าวัดฟังเทศก์ฟังธรรม ในเรือไม้ไผ่นอกจากจะใส่ข้าวสาร ผัก ผลไม้แล้ว ยังต้องใส่ดอกไม้จำนวน 1,000 ดอก รูปจำนวน 1,000 เล่ม เทียนไขจำนวน 1,000 เล่ม หมาก 1,000 คำ และบุนหรี 1,000 มวน หลังจากที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เอาของใส่ในเรือสำเภาตั้งแต่เช้าจนถึงเย็นแล้ว ช่วงกลางคืนจะมีการทำพิธีถวายสำเภาที่บรรจุอาหารไว้เต็มลำเรือถวายให้กับพระสงฆ์ โดยมีความเชื่อกันว่าเรือสำเภาเป็นสังฆกรรมที่บรรจุทรัพย์ของพระศรีอารีย์ ทั้งนี้คนที่เอาของมาใส่ในเรือสำเภาก็จะอธิษฐานว่าขอให้ประสบผลสำเร็จในการทำมาหากิน ดังนั้นการทำบุญกลางพรรษาจึงเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญเกี่ยวกับการทำไร่ มีความเชื่อกันว่าการทำบุญกลางพรรษาจะเป็นการสะสมบุญบารมีเอาไว้ใช้จนถึงชาติหน้า

การทำบุญเดือนสิบนอกจากจะมีการเอาผลผลิตในไร่ใส่เรือสำเภาแล้ว การตักบาตรน้ำตาลทรายจะเป็นการทำบุญที่ได้บุญมาก ซึ่งเรื่องนี้ได้มีการถ่ายทอดบอกเล่าเป็นเรื่องราวเป็นนิทานว่า ในสมัยก่อนได้มีชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อว่าไป่ปละเซ่ ได้ทำงานรับใช้เศรษฐีเป็นเวลา 3 ปี และได้เงินเป็นค่าแรงจำนวน 300 บาท จากนั้นเขาก็ลาออกจากการทำงานเป็นคนรับใช้ เขาได้เดินทางมาเจอกับพ่อค้าเรือคนหนึ่งมีเรือ 7 ลำ เรือกำลังแล่นออกไปหาซื้อสินค้า เมื่อมาถึงชายฝั่งพ่อค้าเรือด้วยความมีนิสัยเอาเปรียบจึงได้ขึ้นบกไปหาซื้อสินค้าจนหมดตลาด

ไป่ปละเซ่ยังอยู่ที่ใต้ท้องเรือเพราะไม่รู้เรื่องอะไร กว่าที่จะรู้ก็สายไปเสียแล้ว เขาเดินขึ้นบกไปในตลาดก็ไม่มีสินค้าอะไรเหลืออยู่เลย ยังคงเหลือแต่น้ำผึ้ง เขาจึงซื้อน้ำผึ้ง ด้วยเงินที่มีอยู่ทั้งหมด 300 บาท แล้วเอาไปตักบาตรพระ เขาคิดบาตรน้ำผึ้งทั้งหมดที่

ซื้อมาด้วยเงิน 300 บาท จนทำให้น้ำผึ้งไหลล้นออกมาจนฝาบาตรเลอะเทอะไปหมด และเขาได้อธิษฐานว่าขอให้ชาติหน้าตัวเองเกิดมาได้เป็นจักรพรรดิ พระภิกษุได้ให้พรว่าขอให้คำอธิษฐานนั้นเป็นจริง จากนั้นพระภิกษุเดินต่อไปข้างหน้าก็ได้เจอกับสาวคนหนึ่งชื่อว่าตะเหมาประมือ เธอเห็นน้ำผึ้งล้นบาตรพระ เธอจึงอาสาเช็ดน้ำผึ้งให้ที่ฝาบาตร และได้ถามพระภิกษุว่าชายหนุ่มคนที่ตักบาตรน้ำผึ้งนั้นเขาได้อธิษฐานว่าอย่างไร เมื่อรู้จากปากพระภิกษุว่าไปปล่เปลาะเซได้อธิษฐานว่าชาติหน้าขอให้ได้เป็นจักรพรรดิ ตะเหมาประมือเธอจึงได้ขอพรอธิษฐานว่าเกิดมาชาติหน้าขอให้ได้เป็นเนื้อคู่กับชายคนที่ตักบาตรน้ำผึ้งคนนี้ ต่อมาเมื่อไปปล่เปลาะเซและตะเหมาประมือตายไป ชาติต่อไปทั้งสองคนก็ได้เกิดใหม่แล้วได้เป็นจักรพรรดิและได้เป็นมเหสีตามแรงคำอธิษฐานในชาติก่อน จากนั้นเรื่องนี้จึงได้เป็นเรื่องเล่าต่อๆกันมาว่าอานิสงค์ของการตักบาตรน้ำผึ้งได้ส่งผลบุญตามความปรารถนา การตักบาตรน้ำผึ้งจึงมีที่มาอย่างนี้ แต่ปัจจุบันน้ำผึ้งหายาก จึงเป็นการตักบาตรน้ำตาลทรายแทน

งานบุญกลางพรรษาสิ้นสุดลง เราออกเดินทางจากบ้านกองมั่งทะเพื่อเดินทางกลับบ้านสะเนฟอง แต่เราแทบไม่เชื่อสายตาเพราะเมื่อ 3 วันก่อนสายน้ำยังอยู่ในระดับที่เรายังคงเดินข้ามได้ แต่ตอนนี้ระดับน้ำสูงขึ้นมากเราเดินข้ามไม่ได้ เราหาทางกลับหมู่บ้านโดยต้องเปลี่ยนเส้นทางเดิน เราเดินย้อนมาตามสันเขาใช้เส้นทางเลี้ยว ในเวลานั้นมืดแล้วเราไม่มีไฟฉายส่องทาง ต้องอาศัยเห็นแสงนำทางให้เราเดิน เราทั้งเดินทั้งกลานทั้งหมอบอยู่ตามเส้นทางป่าทึบ ด้านข้างก็เป็นหน้าผาชัน ชีวิตเราขณะนั้นถูกฝึกหนักราวกับว่าเป็นหน่วยรบพิเศษของกองโจร เราเดินต่อไปไม่ไหวแล้วแวะพักที่กระท่อกลางไร่ของชาวบ้านพรุ่งนี้ค่อยว่ากันใหม่ ชีวิตในป่าก็อย่างนี้มีธรรมชาติเป็นตัวกำหนด

เช้าแล้วเราออกเดินทางไปหมู่บ้านเกาะสะเด็งด้วยระยะทาง 15 กิโลเมตร นอนค้างคืนที่บ้านเกาะสะเด็ง 1 คืน ตอนเช้าวันรุ่งขึ้นออกเดินทางต่อเพื่อมุ่งหน้าไปยังหมู่บ้านทิล่ป่า ใช้เวลาเดินเท้า 11 ชั่วโมงในฤดูฝนกว่าจะถึงหมู่บ้านทิล่ป่า เราเดินขึ้นไหล่เขาราวกับว่าเป็นถนนสายทอดยาวขึ้นไปสู่เมืองฟ้า เราสูบบุหรี่มวนแล้วมวนเล่าเพื่อถ่ายเทความคิดและความเหน็ดเหนื่อยเมื่อล้าให้ลอยออกไปกับควันบุหรี่ เราเดินลุ่มลุกคลุกคลานหลายต่อหลายครั้งจนถึงหมู่บ้านทิล่ป่าในเวลาพลบค่ำ

ลุงหม่องเป่ ประธานฝ่ายการศึกษาได้พาเราไปเที่ยวที่โรงเรียนสอนภาษา เราได้พบกับครูสอนภาษา เธอเป็นครูที่มาจากหมู่บ้านตองประ ประเทศพม่า เธอได้รับคำเชิญจากลุงหม่องเป่ว่าขอให้มาสอนภาษาให้กับเยาวชน เธอจึงเดินจากพม่าข้ามเขาสูงแล้วถูก

เล่าใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 6 วัน 6 คืน จากเขตหมู่บ้านต้องประจันถึงหมู่บ้านทีไ่ป่า ด้วยความฝันว่าเธอจะเป็นครูที่ดีที่สุด เธอจะถ่ายทอดภาษาเท่าที่มีความรู้ทั้งหมดให้กับเยาวชน เพราะเธอมีความคิดว่าถ้าหากไม่มีการถ่ายทอดภาษาเขียนอนาคตในกาลเวลาข้างหน้าภาษาและวัฒนธรรมจะสูญหายไป

เธอเริ่มต้นสอนด้วยให้นักเรียนเข้าแถว ทำความเคารพหนังสือ ให้ฝึกหัดอ่านตามครู จากนั้นจะให้นักเรียนเป็นคนอ่านนำบ้าง หลังจากเรียนอ่านแล้วจะเป็นการเรียนภาษาเขียน จะมีการเรียนการสอนทุกวัน วันหยุดคือวันพระกับวันเสาร์ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสทำบุญไหว้พระบ้าง และในตำราเรียนภาษาไล่ช่องวิได้ระบุเอาไว้ว่าให้หยุดเรียนวันเสาร์เพราะเป็นวันการศึกษาของตัวอักษรไล่ช่องวิ ครูสอนภาษาเล่าให้เราฟังว่าภาษาไล่ช่องวิเป็นภาษาของเผ่าพันธุ์เราที่ได้ถูกกดขี่จากชาติอื่นๆไม่ให้มีการเปิดเผยความรู้ภาษาไล่ช่องวิจึงถูกปิดตายมานานตั้งแต่ครั้งที่มอญกับพม่าครองเมือง และพวกเราถูกบังคับให้เรียนภาษามอญ (ไล่ทะหละยา) ถูกบังคับให้เรียนภาษาพม่า พวกเราถูกเอารัดเอาเปรียบมาก แม้กระทั่งภาษาของตัวเองก็ยังไม่ได้รับการศึกษา ทั้งๆที่ภาษาวัฒนธรรมและความคิด มันมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกันสำหรับวิถีชีวิตของพวกเรา เพราะวัฒนธรรมเกิดขึ้นมาพร้อมกับวิถีชีวิต และเราต้องใช้ความคิดในการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยที่มีตัวภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความคิด ถ้าหากพวกเราไม่ได้เรียนรู้ภาษาของตัวเอง วัฒนธรรมต่างๆจะสูญหายไปแน่นอน

เชลาคุหล่งชายหนุ่มจากชุมชนบ้านสะเนฟ่องผู้มีปณิธานแรงกล้าในการสานต่อเจตนารมณ์ของชนรุ่นเก่าจึงต้องเดินทางไกลจากบ้านสะเนฟ่องเพื่อไปเรียนหนังสือที่บ้านทีไ่ป่า เขาเล่าให้เราฟังว่าในสมัยก่อนพวกเราถูกกดขี่จากชนชาติมอญถูกกีดกันไม่ให้บวชเป็นพระเพราะมีการกล่าวหาว่าพวกเราเป็นคนด้อยต่ำสกปรก บรรพบุรุษของพวกเราต้องการบวชพระมากถึงยอมเข้าไปเป็นลูกศิษย์วัดมอญต่อสู้กับความคิดเก่าๆของสังฆราชมอญกับสังฆราชพม่า จนได้บวชเป็นพระ ได้ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก กระทั่งแยกตัวออกอักษรออกมาใช้เอง แต่เดิมพวกเราเรียนหนังสือเป็นตัวอักษรของมอญเรียกว่า “ไล่ทะหละยา” แต่เมื่อมีตัวอักษรใช้เองเรียกว่า “ไล่ช่องวิ”

เชลาคุหล่งเล่าว่าบรรพบุรุษของพวกเราถูกหลอกลวงถูกกระทำมาไม่รู้ต่อกี่ครั้ง ตั้งแต่สมัยที่ต่อสู้กับมอญ และสมัยที่ต่อสู้กับพม่า ประวัติศาสตร์การจารึกของชนชาติเผ่าพันธุ์ถูกบิดเบือนมาโดยตลอด แม้กระทั่งนักวิจัยคนไทย คนต่างประเทศที่เข้ามา

ศึกษาวิถีชีวิตของพวกเราแล้วก็เอาไปตีความเอาเอง มีการขีดเส้นเอาเองว่าวิถีชีวิตของพวกเราต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เราตั้งคำถามว่าดินแดนประเทศชาติเผ่าพันธุ์นั้นอยู่ตรงไหน เขาตอบเราด้วยน้ำเสียงชะงัดยัดยัดคำว่าถ้าหากดินแดนไทยกับดินแดนพม่าชัดเจน ดินแดนของชาติพันธุ์เราก็ชัดเจนเหมือนกันเพราะดินแดนของเผ่าพันธุ์เราอยู่ตรงรอยต่อระหว่างดินแดนไทยกับพม่า มันช่างเป็นคำตอบที่เสียดแทงใจมาก เพราะไทยกับพม่าไม่เคยมีความแน่ชัดในเรื่องดินแดน มีแต่การสู้รบตลอดเวลาเพื่อแย่งชิงอาณาเขตแดนกัน

ลุงหม่องเป ผู้เฒ่าคนสำคัญของบ้านทีไ่ป่าได้เล่าตำนานเกี่ยวกับชนเผ่าให้เราฟังว่า เรื่องราวการกำเนิดญาติ(ทะหละโคว)ครั้งแรกไม่ได้เกิดในประเทศไทย เป็นคนที่เกิดในประเทศพม่าและคนเหล่านี้ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อครั้งที่มีการสู้รบกันระหว่างชนชาติพม่ากับชนชาติมอญ ผลพวงของสถานการณ์การสู้รบทำให้บรรพบุรุษต้องอพยพหลบหนีภัยสงครามมาตามเส้นทางเมืองทวาย ทะหละโควกลุ่มนี้ได้ออกจากเมืองทวายขึ้นมาตามลุ่มน้ำแควน้อย เป็นทะเลโควกลุ่มด้ายขาว ครั้งแรกได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เขตไต่เกาะเราะ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี บริเวณนั้นยังเป็นป่าใหญ่ยังไม่มีชาวบ้านอาศัยอยู่และยังไม่มีมีการเผยแพร่ของศาสนาพุทธ

ทะเลโควจะนุ่งเหลืองห่มเหลือง ไว้ผมยาว ยึดข้อปฏิบัติตามหลักศีลห้า ทะหละโควไม่ได้ปฏิบัติอยู่ในหมู่บ้านเหมือนกับชาวบ้านทั่วไป เหตุผลที่ทะเลโควต้องไปอาศัยอยู่ในป่าเพื่อรักษาสมาธิ เพราะถ้าหากอยู่รวมกันกับชาวบ้านแล้วจะทำให้การปฏิบัติทางศีลธรรมเสื่อม ทะหละโควถ้าหากจะเข้ามาในหมู่บ้านจะต้องมีการส่งข่าวมาก่อน โดยขอให้ผู้หญิงหลักเลี้ยงการเจอหน้ากับทะเลโคว ทะหละโควจะไม่มองหน้าผู้หญิงเพราะจะทำให้เสื่อมเสียสมาธิ คนในชุมชนในสมัยแรกๆนับถือทะเลโควมาก แต่ก็ไม่ได้มีการบันทึกว่ากำเนิดของทะเลโควเกิดขึ้นมาในสมัยใด เพราะไม่เคยมีการบันทึกข้อมูลด้วยภาษาเขียน แต่จะมีการจดจำบอกเล่าต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบของนิทาน บทเพลง เรื่องเล่า ตำนาน

ทะเลโควคนแรกชื่อว่าพู่ห่องเหว เกิดที่แม่กะนองแม่กะหวะ ประเทศพม่า ตอนที่แม่ของพู่ห่องเหวคลอดพู่ห่องเหวออกมา ได้เกิดปาฏิหาริย์มีเสือใหญ่มาอนที่ใต้ถุนบ้าน ซึ่งเป็นนางบอกเหตุเกี่ยวกับอนาคตของพู่ห่องเหว ในสมัยนั้นที่กรุงย่างกุ้งประเทศพม่ามีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนพม่านับถือคือเจดีย์ชะเวดากอง มีเรื่องเล่าว่าเสือตัวเดียวกันที่นอนใต้ถุนบ้านของพู่ห่องเหวได้ไปปรากฏตัวบนฐานของเจดีย์ชะเวดากองเป็นเวลา

นานถึง 7 วัน 7 คืน โดยที่ไม่ได้ทำร้ายผู้คนที่มาเคารพเจดีย์ชะเวดากองแต่อย่างใด นับว่าเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกในสมัยนั้น ซึ่งต่อมาพู่ห่องเหวได้เป็นผู้นำของฤาษี มีชื่อในทางฤาษีเรียกว่า จุ่งยุ เป็นผู้นำของฤาษีกลุ่มด้ายขาว

จุ่งยุได้สอนให้ชาวบ้านทำบุญเข้าพรรษา ทำบุญออกพรรษา ทำบุญกองไฟ ให้ชาวบ้านห้ามเลี้ยงหมู ห้ามเลี้ยงไก่ ให้ถือศีลกินเจ ความปรารถนาสูงสุดของจุ่งยุคือความต้องการให้ทุกคนเลิกกินเนื้อสัตว์แต่เป็นไปไม่ได้ จึงขอให้ถือศีลกินเจเป็นระยะเวลา 3 ปี 3 เดือน หลังจากนั้นได้ถือปฏิบัติตามคำสอนของจุ่งยุในเรื่องการถือศีลกินเจแต่ได้มีบางคนไปบริโภคเนื้อสัตว์ในเวลาอีกเพียง 7 วันก็ครบกำหนดการถือศีลกินเจ ทำให้ศีลบรรพบุรุษไม่พอใจ ทำให้เกิดอาการล้มเจ็บป่วยกันมากมาย ในที่สุดจึงเกิดพิธีกรรมอ่องเข้ขึ้นเพื่อเซ่นไหว้ศีลบรรพบุรุษ อ่องเข้คือพิธีกรรมการเลี้ยงศีลบรรพบุรุษโดยใช้ตัวอื่น แล้วเอามาต้มสุก เพื่อเอาไปเซ่นไหว้ต้นไม้ คนทั้งหมู่บ้านจะนับถือต้นไม้ต้นเดียวกัน ในสมัยนั้นการอ่องเข้จึงใช้อันเพียงตัวเดียวเท่านั้น ในสมัยแรกๆการอ่องเข้เป็นพิธีกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ แต่ในยุคต่อมาหลังจากคนแต่งงานกันแล้วตามประเพณีแล้วจะต้องนับถือสายผีของผู้หญิง

ในสมัยของจุ่งยุได้เรียกว่าเป็นยุคสมัยของการปฏิรูปทางวัฒนธรรม มีการต่อสู้ทางวัฒนธรรม โดยที่จุ่งยุเป็นแกนนำของฤาษี พร้อมด้วยแกนนำทางการศึกษาอีก 3 คนคือ ย่องโท ย่องตะ ย่องเข้หะ ต่อมาก็ได้ทำการต่อสู้จนได้บวชเป็นพระในศาสนาพุทธ และยังมีคนสำคัญอีก 3 คน คือพูยี่ พู่ดู่ พู่ก่องวะ ได้เป็นแกนนำในการต่อสู้ในเชิงสงคราม สำหรับयोगโท ย่องตะ ย่องเข้หะ ได้ทำการต่อสู้ทางด้านการศึกษาเนื่องจากว่าในสมัยนั้นยังไม่มีตัวอักษรเป็นภาษาของตัวเอง และถูกมองจากสายตาคนทั่วไปว่าเป็นชนชาติที่ด้อยต่ำจึงถูกกีดกันไม่ให้บวชเป็นพระ

योगตะได้เข้าเป็นลูกศิษย์ของวัดมอญเป็นเวลานานแต่ได้รับการศึกษาเพียงการอ่านออกเขียนได้และถูกปิดกั้นเรื่องการศึกษาพระไตรปิฎก योगตะจึงกลับมาปรึกษากับจุ่งยุว่าอยากจะบวชเป็นพระเพื่อศึกษาต่อ ทางจุ่งยุบอกว่าถ้าหากयोगตะและเผ่าพันธุ์ของเราทุกคนทั้งหมดสามารถปฏิบัติได้ทั้งตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธและหลักของฤาษีก็ให้योगตะไปบวชเป็นพระได้ ทั้งนี้ได้ขอให้พวกเราทำพิธีกรรมเข้าพรรษา พิธีกรรมออกพรรษา พิธีกรรมวันสงกรานต์ ให้จัดพิธีกรรมของทั้งตามหลักของศาสนาพุทธและตามหลักของฤาษี จากนั้นได้มีการเรียกประชุมหารือกันและรับ

ปากกับจูงว่าสามารถปฏิบัติตามนั้นได้ ย่องตะจึงไปบวชพระที่วัดมอญ แต่เมื่อไปถึงวัดมอญทางสังฆราชมอญและสังฆราชพม่าก็ไม่ให้บวช แต่อย่างไรก็ตามต้องไปค้นดูในพระไตรปิฎกว่าได้มีการพูดถึงเรื่องนี้บ้างหรือไม่

พระสังฆราชมอญกับสังฆราชพม่าจึงได้ไปค้นหาพระไตรปิฎกได้ไปเจอชาดกที่พูดถึงพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งโปรดสัตว์เจอลูกลิงตกน้ำ พระพุทธเจ้าได้เอาผ้าเหลืองห่อหุ้มลูกลิงเอาไว้ให้หายหนาว ชาดกเรื่องนี้จึงเป็นบทตัดสินว่าพระสังฆราชมอญกับสังฆราชพม่าสมควรจะบวชพระให้กับย่องตะ เพราะแม้กระทั่งสัตว์เดียรัจฉานก็ยังได้รับการอุ้มชูจากพระพุทธเจ้า นี่เป็นคนเท่าๆจึงสมควรได้รับการศึกษาเช่นเดียวกัน ย่องตะจึงได้รับการบวชเป็นพระ ในสมัยนั้นเกิดสงครามการแย่งชิงตำราการศึกษา ระหว่างมอญกับพม่า ทำให้มีการเผาทำลายหลักฐานคัมภีร์ ซึ่งพระไตรปิฎกที่ถูกเก็บเอาไว้ที่วัดมอญประกอบด้วย 4 ส่วน หมายถึง พระอภิธรรม พระวินัย พระสูตร และคัมภีร์ไสยศาสตร์ แต่ส่วนที่ถูกเผาทำลายคือส่วนที่สี่ที่เป็นไสยศาสตร์เพราะเป็นเดียรัจฉานวิชา เกรงว่าถ้าหากใครเอาไปครองครองแล้วจะทำให้เกิดการทำลายล้างได้ ขณะนั้นย่องตะบวชเป็นพระแล้วจึงได้ศึกษาและได้เขียนแปลเป็นภาษาของชาติพันธุ์ตัวเองแล้วครบทั้ง 4 ส่วน แล้วส่งคัมภีร์กลับเข้าป่าและหนีกลับมาอยู่ในป่ากับย่องโท ย่องเซี่ยมะ ส่วนทางด้านพู่ยี่ พู่คู พู่ก่องวะ ได้เป็นผู้ศึกษาดำรงในการทำสงคราม การสู้รบด้วยอาวุธหน้าไม้ ธนู ดาบ และได้จดบันทึกประวัติศาสตร์การสู้รบของชนชาติเผ่าพันธุ์เอาไว้

กล่าวถึงจูงยุต่อมาได้เผาตัวตายเพื่อเป็นการชำระบาปแทนทุกคน อันเนื่องมาจากจูงยุในฐานะเป็นผู้นำถ้ำได้สั่งสอนให้คนเราเลิกกินเนื้อสัตว์ แต่ว่าคนเรายังปฏิบัติไม่ได้ทำให้จูงยุจึงต้องตายเพื่อเป็นการชำระบาปแทน ก่อนที่จูงยุจะตายได้เอาเมล็ดแดงกับเมล็ดผักเขียนไปคว่ำไฟให้ไหม้ แล้วอธิษฐานแทนคนทั้งหมดว่าถ้าหากทุกคนสามารถถือศีลกินเจได้เลิกกินเนื้อสัตว์ได้ ขอย่าให้เมล็ดผักออกขึ้นอีกเลยแต่ปรากฏว่าได้เกิดเมล็ดผักเกิดขึ้นมา 1 ต้น ทำให้เชื่อว่าพวกเราไม่สามารถปฏิบัติได้ในเรื่องการถือศีลกินเจ จูงยุเมื่อรู้ว่าสิ่งที่เขาตั้งใจทำไม่สำเร็จ จึงเผาตัวตาย และก่อนที่จะตายได้เรียกคนทั้งหมดทั้งเผ่าซุและเผ่าสอง เรียกมาสั่งเสียว่าถ้าใครเห็นดวงวิญญาณเดินไปในทิศทางใด นั่นหมายถึงทรัพย์สมบัติทั้งหมดจะต้องไปอยู่ถ้ำนั้น คนเผ่าสองเป็นคนเห็นดวงวิญญาณของจูงยุเดินออกจากกองไฟไปทางทิศตะวันออก สมบัติทั้งหมดของจูงยุจึงต้องถูกย้ายจากเขตแดนไน้เกาะเราะไปไว้ที่เขตแดนปูเปียกะ

ทะเลโค้วในประเทศไทยแบ่งอาณาเขตได้ 3 เขตแดน คือเขตแรกเริ่มจากคะหระจนถึงแม่กะสะ เรียกว่า ไน่เกาะเราะ ช่วงสองจากแม่กะสะจนถึงสุริยะเรียกว่าไม้หน่อเราะ ช่วงสามจากสุริยะจนถึงไล่ต่องค์ เรียกว่าปูเปียกะ สำหรับในเขตแดนไน่เกาะเราะ ไม้หน่อเราะ เป็นเขตแดนของชนเผ่าซุ และเขตแดนปูเปียกะเป็นเขตแดนของชนเผ่าส่อง จุงยูได้ถือกำเนิดในเขตไน่เกาะเราะ แต่มาตายที่ไม้หน่อเราะ กระดูกถูกเก็บเอาไว้ที่ไน่เกาะเราะ แต่สมบัติต่างๆถูกเก็บเอาไว้ที่ปูเปียกะ

ลูหม่องเป่ ยังได้เล่าตำนานของฤาษีกลุ่มด้ายเหลืองให้ฟังอีกว่ากลุ่มด้ายเหลืองมีผู้นำชื่อว่า ทูเซ่หนี่จี้ ในสมัยที่ยังคงมีสงครามการสู้รบผู้คนได้หลบหนีภัยสงครามเข้าไปอยู่ในถ้ำ ตอนนั้นทูเซ่หนี่จี้ยังเป็นเด็กได้หนีเข้าไปอยู่ในถ้ำเช่นกัน ข้างนอกถ้ำก็เป็นทหารพม่าที่ติดตามมา ทูเซ่หนี่จี้ได้อธิษฐานขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าขอให้คุ้มครองพวกเขาทุกคนด้วย ว่าแล้วทุกคนก็สามารถเดินออกจากถ้ำได้ด้วยความปลอดภัยเพราะว่าทหารพม่าหลับหมดทั้งกองทัพ จึงมีความเชื่อกันว่าทูเซ่หนี่จี้เป็นเด็กศักดิ์สิทธิ์มีปากเป็นปากศิตก็เลยได้รับการเคารพถูกตั้งตัวเป็นหัวหน้าของกลุ่มด้ายเหลือง

ทูเซ่หนี่จี้คิดว่าคนเราควรจะมีการผูกด้ายเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา จึงได้มีการผูกด้ายเหลืองขึ้นมา ด้ายเหลืองเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา เป็นเครื่องหมายของการทำความดี พิธีกรรมการผูกข้อมือมี 3 กลุ่มใหญ่ๆคือกลุ่มด้ายขาว กลุ่มด้ายเหลือง และกลุ่มด้ายเขียว แต่เนื่องจากกลุ่มด้ายเขียวคือคนที่บรรลुความดีสูงสุดเท่านั้นถึงจะสามารถผูกข้อมือได้ คนเราโดยทั่วไปไม่สามารถไปถึงจุดนั้นได้จึงได้ผูกข้อมือเพียง 2 กลุ่มคือด้ายขาวกับด้ายเหลือง

ด้ายเหลือง นอกจากหมายถึงศาสนาแล้วยังหมายถึงแผ่นดิน

ด้ายขาว หมายถึง จักรวาล

ด้ายเขียว หมายถึง แผ่นฟ้า

สีเขียวเป็นเครื่องหมายของพระอินทร์ที่เป็นความดีขั้นสูงสุด คนเราไม่ได้ผูกด้ายเขียวเพราะว่าการปฏิบัติยังไม่ถึงความดีสูงสุด เพราะคนที่สามารถผูกด้ายเขียวได้จะต้องเป็นคนที่ถือปฏิบัติเคร่งครัดมาก แผ่นดิน แผ่นฟ้า จักรวาล ล้วนมีความสัมพันธ์ต่อกันคนเราจึงต้องมีการผูกข้อมือ การผูกด้ายขาวจะเป็นตัวเชื่อมโยงแผ่นดิน แผ่นฟ้าเข้าด้วยกัน การผูกด้ายเหลืองเป็นการเชื่อมแผ่นดินกับจักรวาลเข้าด้วยกัน การผูกด้ายเขียวคือแผ่นฟ้าซึ่งอยู่สูงสุด ความดีเบื้องบนนี้ก็ต้องมาจากการปฏิบัติของมนุษย์ซึ่ง

อยู่ในธรรมชาติ เพราะธรรมชาติกำเนิดมาจากแผ่นดิน ดังนั้นคนจึงเคารพธรรมชาติ เพราะเป็นสิ่งสูงสุด การเคารพธรรมชาติของคนก็สามารถสะท้อนไปถึงความดีขั้นสูงสุดได้ เพราะแผ่นดิน แผ่นฟ้า จักรวาลมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกัน

ยังคงมีเรื่องราวต่างๆอีกมากมายในชนเผ่าให้เราได้ศึกษาอย่างไม่มีวันจบสิ้น สำหรับเรื่องความเชื่อในธรรมชาติคนชนเผ่าชุกมีความเชื่อว่าเป็นทุกหนทุกแห่งของธรรมชาติมีเจ้าคอยรักษาและเป็นผู้ดลบันดาลให้เกิดภัยพิบัติต่างๆแก่มนุษย์ ถ้าหากมนุษย์ทำให้เจ้าไม่พอใจ ดังนั้นคนในชนเผ่าจึงให้ความเคารพนับถือเทพหลายองค์ เช่น เทพที่ให้ความคุ้มครองโลก (เซอะไม่ปี่เซอะโร เป็นเจ้าที่คุ้มครองทั้งยักษ์ เทวดา และ โลกมนุษย์) เทพแห่งแผ่นดิน (ช่งทะรี) เทพแห่งแม่น้ำ (โฟตุ๊ก) เทพแห่งต้นข้าว (พิบือโฮย) เทพแห่งต้นไม้ (รุกขจือ) เทพที่คุ้มครองธรรมชาติ (กองกาซา) วิถีชีวิตของคนในชนเผ่าจึงผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความเคารพ

กองกาซา เป็นชื่อของเจ้าที่ปกครองผืนป่า ผืนดิน และสัตว์ป่า เป็นเจ้าที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและเป็นผู้ควบคุมดูแลการทำมาหากิน กองกาซาจะติดต่อกับมนุษย์ในรูปแบบของภัยพิบัติต่างๆหรือเป็นสัตว์ป่าเข้ามาในหมู่บ้าน เช่น ถ้ามีเสือเข้ามาในหมู่บ้าน หมายถึง มีคนทำผิดประเพณีเรื่องขู้สาว ถ้าหากมีงูเข้ามาในหมู่บ้าน หมายถึง การเกิดโรคภัยไข้เจ็บทั้งหมู่บ้าน ถ้าชะนีร้องกลางคืน คนทั้งหมู่บ้านต้องอพยพหนีไปนอนนอกหมู่บ้าน 1 คืน ตอนเช้าถึงค่อยกลับเข้ามาในหมู่บ้านเพราะเชื่อกันว่าเกิดภัยพิบัติแก่หมู่บ้าน ถ้าหากชะนีร้องกลางวันช่วงบ่ายตัวเดียว หมายถึงจะมีคนเป็นหม้ายในหมู่บ้าน ถ้าหากชะนีตัวผู้ร้องจะมีพ่อหม้ายเกิดขึ้น ถ้าหากชะนีตัวเมียร้องจะมีแม่หม้ายเกิดขึ้น ถ้าหากกระรอร้องในเวลากลางคืน หมายถึงมีการตายของชายหนุ่มโสดซึ่งเป็นใครก็ได้อาจจะไม่ใช่คนภายในหมู่บ้าน ต้องทำการเรียกขวัญเพราะว่าขวัญของชายหนุ่มโสดในหมู่บ้านอาจจะติดตามขวัญของคนตายนั้นไป การเรียกขวัญผู้หญิงโสดจะเป็นคนทำพิธีเรียกว่า โส่วผล่หล่าไถ่ เป็นการป้องกันไม่ให้ชายหนุ่มโสดในหมู่บ้านตาย แต่ถ้าหากนกเขาร้องในเวลากลางคืนหมายถึงการตายของหญิงโสดอาจจะเป็นคนที่ไหนก็ได้ ผู้ชายโสดจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กับหญิงโสดภายในหมู่บ้านเรียกว่า โส่วมือหน่อหล่าไถ่ เป็นการป้องกันไม่ให้หญิงโสดในหมู่บ้านตาย

ช่งทะรี เทพแห่งแผ่นดิน มีความเชื่อว่าดินถือกำเนิดมาจากเทพธิดา 7 องค์ คือวิช่งทะรี วิช่งทะเรีย วิช่งเยเตาะ วิช่งการี วิเนเจราและวิสาราดี เทพธิดาองค์

แรกเป็นผู้ปกป้องรักษาดิน เชื่อกันว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตเพราะแผ่นดินเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งและมีความเชื่อว่าโลกนี้ประกอบด้วยธาตุทั้งสี่คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ดินเป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นสุดท้ายและเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อกำเนิดสรรพชีวิตในโลก ช่งทะเลเจ้าแห่งแผ่นดินมีความสำคัญมาก ทุกครั้งที่ผู้คนจะออกเดินทางจะต้องเอาเท้าสองข้างสัมผัสกับแผ่นดินแล้วพูดว่า “ เจ้าแม่ธรณีโปรดคุ้มครองข้าตลอดการเดินทาง “ ในเดือนพฤษภาคมจะมีพิธีกรรมเปอะเจียะช่งทะเลริเป็นการเลี้ยงขอบคุณแผ่นดิน โดยการขุดหลุมลึกลงไป 1 ศอก เอากล้วย อ้อย ของหวาน ขนม มะพร้าว เพื่อเป็นการเอาอาหารให้กับแผ่นดิน

โพตุ๊ก เทพแห่งสายน้ำ มีตำนานเล่ากันว่านางวิสาขาร้อยากจะทำบุญให้กับพระพุทธเจ้า โดยต้องการพลีเรือนร่างถวายแก่พระพุทธเจ้าโดยการร่วมเพศ นางวิสาขารได้ใช้ผ้าขาวสะอาดหนา 7 ชั้นห่อหุ้มอวัยวะเพศของพระพุทธเจ้า การร่วมเพศผู้หญิงหลังน้ำอสุจิเปียกผ้าขาวถึง 6 ชั้น ส่วนชั้นที่ 7 ไม่มีน้ำอสุจิเพราะพระพุทธเจ้าไม่มีอารมณ์ทางเพศจึงไม่มีการหลั่งน้ำอสุจิ พระอินทร์เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเอาน้ำอสุจิไปเททิ้งในแม่น้ำให้ปลากิน ปลาจึงตั้งท้องกับน้ำอสุจิของนางวิสาขารและได้ลูกออกมาเป็นเทพแห่งสายน้ำ ชื่อว่า โพตุ๊ก เป็นเพศชาย มีหน้าที่ในการดูแลสายน้ำ ช่วงออกพรรษาเดือนตุลาคม จะมีพิธีกรรมลอยแพ โดยทำแพไม้ไผ่ 2 แพ แพอันหนึ่งจะวางอยู่บนบกถวายแก่ช่งทะเลริ เรียกว่าปุงสะกุงคัง แพอีกอันหนึ่งทำบุญในน้ำถวายแก่โพตุ๊ก เรียกว่าปุงสะกุงที่ ในแพจะมีการบรรจุผลไม้หลากหลายชนิด เช่น กล้วย อ้อย ดอกไม้ ขนมหวาน การลอยแพมีวัตถุประสงค์เพื่อขอบคุณแผ่นดินและสายน้ำ และเป็นการขอขมาเทพทั้งสองที่คนเราได้ทำให้แผ่นดินและสายน้ำสกปรก

พิบือโฮย เทพแห่งต้นข้าว มีตำนานเล่าว่าแม่โพสพเป็นนางเทพธิดาผู้เป็นสนมเอกของท้าวสักกะเทวราช ชื่อว่า “ โพสพเทวี “ มีผิวพรรณสวยงามดุจดั่งทองคำ ธรรมชาติ มีกลิ่นหอมดุจดั่งดอกไม้ มีหน้าที่ในการรักษาสวนบุปผชาติในสวรรค์ และเป็นผู้นำดอกไม้ไปถวายท้าวสักกะเทวราชในวันพระขึ้น 8 ค่ำ และ 14 ค่ำ ของทุกเดือน มีอยู่วันหนึ่งนางเก็บดอกไม้ไปถวายท้าวสักกะเทวราช ท้าวสักกะเทวราชเห็นว่าผิวพรรณของนางเศร้าหมอง จึงรู้ว่านางหมดบุญจะต้องไปเกิดในเมืองมนุษย์ แต่ก่อนนั้นก่อนที่นางจะมาเป็นนางเทพธิดานางเคยเกิดเป็นมนุษย์ ด้วยจิตใจเธอมีความบริสุทธิ์ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก ทำให้นางมีบุญได้เกิดใหม่มาเป็นเทพธิดาที่มีผิว

พรรณสวงาม แต่ตอนนี้บุญที่ทำมาหมดแล้วต้องกลับไปเกิดใหม่ในเมืองมนุษย์อีกครั้ง ทำวักกะเทวราชบอกว่าขอให้นางไปทำบุญใหม่โดยลงไปเกิดในเมืองมนุษย์แล้วบริจาคเนื้อหนังมังสาของนางเป็นทานแก่ชาวโลกที่อดอยาก

โพสพเทวีจึงทูลลาทำวักกะเทวราชด้วยจิตใจบริสุทธิ์หวังว่าจะช่วยเหลือมนุษย์ นางจึงรวบรวมดอกไม้ไปยังป่าหิมพานต์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของฤาษีผู้วิเศษ เพื่อขอให้ฤาษีได้ช่วยนางสมความปรารถนา ตอนนั้นฤาษีหลับตานั่งสมาธิอยู่ 1 ปี จึงจะลืมตาครั้งเดียวเมื่อถึงฤดูกาลออกดอกออกผล ก็จะออกจากญาณลืมตาขึ้น ถ้าหากยังไม่ได้ออกจากญาณและลืมตาก่อนไฟจะลุกไหม้ทุกอย่างที่ขวางหน้าราบเป็นหน้ากลอง ขณะนั้นนางโพสพเทวีถือดอกไม้ไปบูชาฤาษี ด้วยกลิ่นหอมของดอกไม้ทำให้ฤาษีลืมตาขึ้นโดยยังไม่ได้ออกจากญาณ ทำให้ไฟไหม้เผาผลาญแม่โพสพเป็นเถ้าถ่าน ตอนนั้นพระฤาษีตกใจมากก็เลยอธิษฐานว่าผู้ใดที่มาหาเราด้วยจิตใจบริสุทธิ์ขอให้ฟื้นกายขึ้น กองเถ้าถ่านนั้นกลายเป็นกองข้าวสูงอกรวงเหลืองอร่าม แต่มีอยู่เมล็ดเดียวที่ใหญ่โตเท่าลูกฟัก ฤาษีดูเมล็ดข้าวด้วยความสงสัยต้นข้าวจึงกลายร่างเป็นเทพธิดา แล้วได้แจ้งให้กับฤาษีทราบจากนั้นก็ได้อวยเมล็ดรวงข้าวแก่ฤาษี ขอให้แจกจ่ายแก่ชาวโลกได้กินเป็นอาหารว่าแล้วแม่โพสพก็กลายร่างเป็นต้นข้าว

ฤาษีจึงได้หยิบเอาไม้เท้าวิเศษขึ้นมาอธิษฐานว่าถ้าหากเรามีบุญบารมีร่วมกับเทพธิดาองค์นี้เพื่อจะได้รักษาโลกให้อยู่เย็นเป็นสุข ขอให้เมล็ดข้าวที่เราดีด้วยไม้เท้าวิเศษแตกกระจายไปยังสถานที่ต่างๆ เสร็จสิ้นคำอธิษฐานฤาษีก็ยกไม้เท้าวิเศษตีลงบนเมล็ดข้าว ทันใดนั้นเองเมล็ดข้าวก็ตกกระจายไปทั่วทุกทิศบนแผ่นดินมนุษย์เราจึงได้เก็บเมล็ดข้าวมาปลูกไว้ให้ลูกหลานได้กินจนถึงทุกวันนี้ นับว่ามนุษย์เราเป็นหนี้บุญคุณแม่โพสพมาก ถ้าวันใดไม่ได้กินเนื้อหนังมังสาของแม่โพสพ วันนั้นเราคงไม่มีชีวิตรอด ดังนั้นเราจึงควรบูชาแม่โพสพผู้ได้ชื่อว่าเป็นผู้เลี้ยงดูมนุษย์ให้อยู่เย็นเป็นสุข

เรื่องราวตำนานเกี่ยวกับความเชื่อยังไม่ได้จบลงแค่นี้ เพราะเป็นเรื่องยากแก่การเข้าใจ สำหรับเราการศึกษาเรื่องราวความเชื่อของกลุ่มฤาษีมันดูยากราวกับว่าเราเรียนวิชาปรัชญาในมหาวิทยาลัยทีเดียว เราคงต้องเดินทางต่อไปยังพื้นที่อำเภออุ้มผางเพื่อไปสำนักฤาษีที่บ้านไล่ต่องค์ และจะต้องไปหาลุงเนเต๊ะ นักปราชญ์คนสำคัญของชนเผ่าที่บ้านเกร็งโป้ เส้นทางชีวิตเราคงหลีกเลี่ยงไม่พ้นในการเดินทางอีกแล้ว

บันทึกความเชื่อโดย เบญจมาศ ชุมวรฐายี

วิถีชีวิตสามัญ

นับเป็นเวลาหลายวันแล้วที่เราเดินขึ้นคุหล่งวามี ภูเขาสูงหลังบ้านเพื่อไปนอนเฝ้าไร่ ครอบครัวของเราทำไร่อยู่บนเขาบริเวณที่เรียกว่า “ ทิชวย ” อยู่ระหว่างเส้นทางหมู่บ้านสะเนฟอง-ไล่โว่ ทำให้เราได้เรียนรู้วิถีชีวิตของการเป็นชาวไร่ด้วยตนเอง และข้อมูลบางส่วนก็มาจากการศึกษาค้นคว้าจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน การทำไร่จะใช้เวลาหมดไปทั้งรอบปี โดยเริ่มต้นจากการเปิดยั้งข้าวกินข้าวใหม่ เรียกว่า ปือช่องคุณ หมายถึงว่าการเปิดยั้งข้าวกินข้าวใหม่ ความเชื่อของคนรุ่นเก่าๆบอกว่าการเปิดยั้งข้าวกินข้าวใหม่จะต้องทำในวันข้างขึ้น 2 ค่ำขึ้นไป เดือนที่กินข้าวใหม่คือเดือนกุมภาพันธ์ การเปิดยั้งข้าวให้ถือเอาวันอาทิตย์เป็นวันเปิดยั้งข้าว เพราะมีความเชื่อกันว่าจะทำให้ข้าวได้กินนานและข้าวจะหมดยั้งช้า บางคนก็มีความเชื่อว่าวันอาทิตย์เป็นวันเกิดของแม่โพสพ

ในการเปิดยั้งข้าวเจ้าของไร่จะเอาข้าวใส่ยั้งโดยใช้กระเฉด ใช้น้ำจำนวน 3 นิ้วโกยข้าว จากนั้นเอาข้าวมาตำข้าวเพื่อเลี้ยงอุปกรณ์เครื่องมือในการผลิตและสำหรับเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว รวมถึงการเลี้ยงเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่มาร่วมกินข้าวใหม่ด้วย สำหรับสมาชิกในครอบครัวก็จะแยกย้ายกันไปหาผักในไร่ชาก ช้อนปลา 7 ตัว กุ้ง 7 ตัว หอย 7 ตัว แกงเผือก เก็บผักที่เกิดขึ้นเองในไร่ชาก 7 อย่าง จากนั้นเอาเถาทุโกคุมัดกับเสาเตาไฟ มัดหม้อ มัดจาน มัดครก มัดสาก มัดไม้คนข้าว เมื่อหุงข้าวหุงแกงเสร็จแล้วให้เอามีดฟันไร่ มีดฟันหญ้า ขวาน จอบ เสียม มีดทุกประเภท หินลับมีด มาวางกองรวมกัน แล้วเอาข้าวแกงโปรยเลี้ยงอุปกรณ์ในการทำไร่ทุกชนิดรวมทั้งต้องเอาเลี้ยงให้กับเตาไฟด้วยที่ทำให้เราได้มีเตาไว้หุงหาอาหาร การเลี้ยงในพิธีปือช่องคุณจึงเป็นการกระทำเพื่อตอบแทนเครื่องมือในการผลิตที่ทำให้เราได้มีข้าวกิน หลังจากนั้นเมื่อเลี้ยงอุปกรณ์เครื่องมือเสร็จแล้วสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านก็กินข้าวด้วยกัน มีความเชื่อกันว่าในวันที่มีพิธีปือช่องคุณถ้าหากมีคนจากหมู่บ้านไกลมาร่วมกินข้าวด้วยจะทำให้บ้านนั้นทำมาหากินขึ้น

วันรุ่งขึ้นหลังจากที่มีการบื้อช่องคูแล้วเจ้าของบ้านก็จะไปเลือกพื้นที่ทำไร โดยปกติแล้วหญิงชายที่แต่งงานกันเป็นครอบครัวแล้ว จะต้องไปเลือกพื้นที่ทำไรด้วยกัน โดยทั่วไปการเลือกพื้นที่ทำไรมักจะเลือกใกล้กับแหล่งน้ำ อย่างไรก็ตามได้มีการกำหนดข้อห้ามความเชื่อบางอย่างเกี่ยวกับการทำไรที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ถ้าหากมีการฝ่าฝืนอาจจะได้รับบทลงโทษจากธรรมชาติ เราได้ค้นคว้าเรื่องนี้จากเขาลากุล่ง บ้านสะเนฟอง ลุงเน่แสงจากบ้านกองม่องทะ และลุงเนเตื่อจากบ้านเกร็งโป

พื้นที่ต้องห้ามสำหรับการทำไร

1. พื้นที่ที่มีน้ำผุด มีความเชื่อกันว่าเป็นพื้นที่ที่มีเจ้าแรงที่สุด ถ้าหากใครฝ่าฝืนจะได้รับบทลงโทษทางธรรมชาติถึงขั้นแก่ความตาย
2. พื้นที่ต้นน้ำมีความเชื่อกันว่าเป็นวิญญาณที่ดุร้าย หากใครฝ่าฝืนจะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย
3. พื้นที่ด้านนอกส่วนโค้งของลำน้ำตรงกับแนวการไหลของน้ำก่อนถึงโค้ง
4. พื้นที่สามเหลี่ยมที่บรรจบกันของน้ำสองสาย
5. พื้นที่เกาะกลางน้ำหรือพื้นที่ด้านในโค้งหักศอกของลำน้ำ
6. พื้นที่ระหว่างโค้งของสองลำน้ำ
7. ที่ราบระหว่างหุบเขาหรือที่ดินล้อมรอบด้วยภูเขา
8. ที่ดินสามผืนตั้งอยู่ในลักษณะสามเส้า
9. พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นหลังเต่า
10. ครัวเรือนเดียวกันใช้ผืนดินสามผืน
11. พื้นที่ที่พบเง็กหรือเต่าขณะเลือกพื้นที่ทำไร
12. พื้นที่ที่พบปรากฏการณ์ธรรมชาติผิดปกติ เช่น มีหน่อไม้ขึ้นในหน้าแล้ง มีไฟแตกลำเป็นสองกิ่ง เชื่อกันว่าปรากฏการณ์ผิดปกติเป็นเสมือนการบอกห้ามจากเจ้าที่เป็นสองกิ่ง
13. พื้นที่บนสันเขาที่เป็นต้นน้ำของลำน้ำสองสายหรือที่ราบระหว่างน้ำผุดสองสี่ เชื่อกันว่าทำให้เจ้าที่บีบกัน
14. พื้นที่ขนานหรืออยู่ระหว่างลำน้ำสามสาย
15. พื้นที่ระหว่างลำน้ำสองสาย
16. ทำไรบนสองฝั่งของลำน้ำในเวลาเดียวกัน
17. ที่ดินติดกับกระท่อมในไรข้าวปัจจุบัน ที่มีไรซากปีที่แล้วถัดจากกระท่อมออกไป
18. ไร่ที่ดินระหว่างที่ดินสองผืนที่มีผู้ไ้ช้อยู่ในสายผีเดียวกัน

19. ใช้ที่ดินสามผืนของสามครัวเรือนในสายผีเดียวกันแต่ไม่เรียงลำดับตามอาวุโส

พื้นที่ต้องห้ามสำหรับการทำไร่ดังกล่าว ทุกคนจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะกลัวผลร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นถ้าหากมีการฝ่าฝืน คนรุ่นเก่ายังคงมีความเชื่อว่าจิตวิญญาณของบรรพบุรุษเฝ้าดูพฤติกรรมของพวกเขาอยู่ หลังจากเลือกพื้นที่ได้แล้วเจ้าของไร่จะเอาไม้ยาว 1 วา ทำการอธิษฐานจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยการขุดดินแล้วเอาดินวางลงบนใบไม้ อธิษฐานว่าจะมาทำอะไรในที่ดินผืนนี้ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้คุ้มครอง ถ้าหากที่ดินผืนนี้ดีสำหรับการทำไร่ขอให้แจ้งบอกด้วย เจ้าของไร่จะใช้ไม้ตี 3 ครั้ง แล้วเอามาวัดดูความยาวของไม้อีกครั้ง ถ้าหากว่าไม้อธิษฐานนั้นยาวขึ้นกว่าเดิม 1 เมล็ดข้าวเปลือก หมายความว่าพื้นที่นั้นดีมากสำหรับการทำไร่ แต่ถ้าหากไม้อธิษฐานสั้นกว่าเดิมก็จะเลือกพื้นที่นั้นทำไร่ไม่ได้ ต้องเลือกพื้นที่ดินผืนใหม่ ถ้าหากไม้อธิษฐานยาวมากเกินไปก็ถือว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่สมควรแก่การทำไร่ เพราะว่าดีมากเกินไปอาจจะทำให้ถ้าหากมีการทำไร่อาจจะมีการล้มเจ็บลงได้

จากนั้นเอาไม้อธิษฐานมาผ่ากลางแล้วเอาใบไม้ที่ดินที่มีดินดังกล่าวมาหนีบตรงกลาง แล้วเอามิดหัวหญ้าในไร่พร้อมทั้งบอกกับญาติพี่น้องว่าขออย่าได้อยู่ในพื้นที่ ขอให้ไปอยู่ที่อื่นนี้เป็นคำสั่งของกษัตริย์ เมื่อหัวหญ้าเสร็จสามีจะถามภรรยาว่าพื้นที่นี้ดีสำหรับการทำไร่หรือยัง ภรรยาก็ตอบว่าดีแน่นอน สามีจะถามว่ามีเสียงนกขุนแผน เสียงกึ่งร้องบ้างหรือไม่ ภรรยาบอกว่าไม่มี เพราะตามความเชื่อถือกันว่าถ้าหากในช่วงที่เลือกพื้นที่ทำไร่ ถ้าหากได้ยินเสียงกึ่งร้อง เสียงนกขุนแผนร้อง ถือว่าไม่ดี หลังจากที่มีการถามตอบเสร็จแล้วก็หมายถึงว่าได้เลือกพื้นที่สำหรับการทำไร่แล้ว

ในการฟันไร่นั้นใน 3 วันแรก ถ้าห่อข้าวไปกินถือว่าไม่ดี ถ้ามีคหฺลุดออกจากค้ำมิดถือว่าไม่ดี ถ้าหากเจอหน่อไม้ขึ้นในไร่ถือว่าไม่ดี เพราะเป็นปรากฏการณ์ผิดธรรมชาติ ถ้าหากมีต้นไม้สดล้มก็ให้ดูทิศทางของการล้มด้วย ถ้าไม่ล้มจากทางทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออก ถือว่าพื้นที่นั้นดี แต่ถ้าล้มจากทางทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกถือว่าไม่ดีสำหรับการทำไร่ ถ้าไม่ล้มจากทางทิศใต้ไปยังทิศเหนือถือว่าพื้นที่นั้นดี ในพื้นที่เลือกทำไร่ถ้าหากมีไม้หักเกิดขึ้นก็ต้องดูด้วย ถ้าไม้หักจากทางทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออก มีความเชื่อว่าคนที่มีการครอบครัวยาวจะได้บุตร ถ้าเป็นคนโสดก็จะได้คู่ครอง ถ้าไม้หักจากทางทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก หมายความว่าอาจจะมีการตายเกิดขึ้นในครอบครัว

การฟันไร่จะทำในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ โดยทั่วไปจะใช้เวลาฟันไร่ประมาณ 15 – 30 วัน เมื่อฟันไร่เสร็จแล้วเดือนมีนาคมทำการตากไร่และเผาไร่ในช่วงปลายเดือน ในวันเผาไร่ให้เผาในวันอังคารเพราะเชื่อว่าเป็นวันดี เจ้าของไร่จะใช้ไม้ซีกที่วางอยู่บนเตาไฟ พริก 3 เมล็ด ใช้สำหรับในการเผาไร่ ก่อนที่จะเผาไร่เจ้าของไร่จะตีไร่ให้เสียงดัง พร้อมกับตะโกนเสียงดังขอให้สัตว์หนีออกไปจากพื้นที่ จากนั้นเอาพริกกับไม้ซีกที่เตรียมมาจากบ้านใส่ในคบไฟแล้วเรียกลมให้มาแรง โดยพูดว่า ลี้อ ลี้อ ลี้อ ส่วนทางภรรยาซึ่งอยู่ทางบ้านจะเอาพริก 3 เมล็ด ปักไว้บนขี้เถ้า 3 กอง เมื่อเผาไร่เสร็จแล้วจะทำให้ไม้ที่เคยปักแสดงความเป็นเจ้าของได้ถูกไฟไหม้ เจ้าของไร่จะต้องทำไม้ปักอันใหม่ เรียกว่า “ ทูชะท่า “ มีลักษณะคล้ายไม้กางเขน ทูชะท่า มีความหมาย 2 มิติ เป็นมิติทางโลกอย่างหนึ่ง เพื่อแสดงให้คนอื่นรู้ว่าที่ดินผืนนี้มีเจ้าของแล้ว และความหมายในมิติทางจิตวิญญาณ เป็นการแสดงถึงการขับไล่ภูติผีปีศาจให้ออกไปจากพื้นที่ ขออย่าได้มายุ่งเกี่ยว

เดือนเมษายนเป็นช่วงรื้อไร่ ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน เมื่อรื้อไร่เสร็จแล้วพอถึงเดือนพฤษภาคมก็เอาเมล็ดพันธุ์ผักนานาชนิดลงไปในไร่ข้าว ในฤดูกาลนี้ฝนตกแล้วทำให้เหมาะแก่การปลูกพืช เมื่อถึงเดือนมิถุนายนก็จะลงมือหยอดข้าว มีการปลูกข้าว 9 กอ ไว้ในไร่ แล้วปักไม้ลักษณะเดียวกับ ทูชะท่า เรียกว่า บือชีเบาะ เป็นไม้ที่เป็นเครื่องหมายถึงการเป็นเจ้าของไร่ บอกให้รู้ว่าไร่ผืนนี้มีเจ้าของแล้ว วิญญาณผีร้ายจะได้ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว

ข้าวกอ 1
(นะ)

ข้าวกอ 2

ข้าวกอ 3
(โม)

ข้าวกอ 8

ข้าวกอ 9 (ยะ)

ข้าวกอ 4

ข้าวกอ 7
(ธา)

ข้าวกอ 6

ข้าวกอ 5
(พุท)

บือชีเบาะ การปลูกข้าว 9 กอ

การปลูกข้าว 9 กอ คือการเขียนนะโมพุททายะ เขียนลงไปบนพื้นดินตามลักษณะในรูปภาพดังกล่าว แล้วทำการปลูกข้าว 9 กอ ให้ปลูกข้าวล้อมรอบอีก 3 ชั้น แล้วอัญเชิญทวยเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาคุ้มครองตลอดเวลาในช่วงเวลา 6 เดือน ตั้งแต่มีการหยอดข้าวแล้ว เจ้าของไร่จะต้องคายหญ้าที่ขึ้นปกคลุมข้าว ซึ่งเจ้าของไร่จะใช้เวลาในการคายหญ้าประมาณ 3 – 5 ครั้ง จึงเห็นได้ว่าตลอดฤดูกาลในการทำไร่ จะต้องดูแลไร่ตลอดเวลา เพื่อให้ผลผลิตออกมาได้สมบูรณ์เต็มเม็ดเต็มหน่วย ต้องคอยเฝ้าดูนก หนู แมลงที่จะมารบกวนต้นข้าวที่กำลังเติบโต

เดือนพฤศจิกายนเป็นช่วงการเริ่มต้นการเกี่ยวข้าว สำหรับการเกี่ยวข้าวก็ให้เกี่ยวครั้งแรก 7 ฟ่อน และวันต่อๆมาก็ให้เกี่ยวข้าวจนหมดทั้งผืน แต่เว้นเอาไว้ตรงบริเวณบือชีเบาะ ที่ให้เกี่ยวเอาในวันสุดท้าย เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ให้ชนฟ่อนข้าวไปกองวางรวมกันเป็นลักษณะลอมข้าวกองใหญ่ แล้วให้เอาฟ่อนข้าวทำเป็นสะพานทอดยาวไปจนถึงบือชีเบาะ จากนั้นเอาฟ่อนข้าวมัดสุดท้ายที่เกี่ยวข้องมาผูกติดกับหลักในลานข้าว สำหรับในวันที่เกี่ยวข้องบือชีเบาะ ซึ่งเป็นวันสุดท้ายในการเกี่ยวข้าวในไร่ หมายความว่าฟ่อนข้าวกลับไปแล้ว ดังนั้นในวันที่เกี่ยวข้องข้าวบือชีเบาะ จะไม่มีการเก็บฟ่อน เก็บพริกในไร่ เจ้าของไร่จะต้องเก็บฟ่อน เก็บพริกให้พร้อมก่อนที่จะมีการเกี่ยวข้าวในบือชีเบาะ

ส่วนสมาชิกในครอบครัวก็จะช่วยกันเก็บดอกไม้ที่อยู่ในไร่ “ โฟโหว่-โฟบ่อง “ คือดอกไม้หงอนไก่ที่มีสีแดงสีเหลือง แล้วเอาข้าว 9 กอ มาทำเป็นบือมู (แม่ข้าว) ส่วนดอกไม้ที่เก็บมาก็เอามาร้อยมาลัยประดับประดาให้กับบือมูให้สวยงาม

ถ้าหากมีการเกี่ยวข้าวบือชีเบาะในตอนเช้า ในตอนเย็นของวันเดียวกันจะต้องทำการฟาดข้าว การฟาดข้าวโดยทั่วไปจะตรงกับเดือนธันวาคม เจ้าของไร่จะทำลานฟาดข้าวในบริเวณไร่ เรียกว่า “ ฉ่องหม่ง “ มีเสื่อผืนใหญ่วางรองข้าวสำหรับฟาดใช้เสื่อทั้งหมดจำนวน 7 ผืน ในช่วงที่มีการตั้งหลักฟาดข้าว จะต้องมีการยิงปืน 1 นัด เพื่อส่งข่าวให้แม่โพสพได้รับรู้ ในขณะนี้เจ้าของไร่จะสานไม้ไผ่เป็นรูปตะกร้าแต่มีก้านยาว เรียกว่า “ ชะลีทองปือ “ ให้เอาข้าวเหนียว ข้าวเจ้า กล้วย อ้อย ใส่ลงไปในชะลีทองปือ จากนั้นเอาชะลีทองปือ กล้วย 1 ต้น อ้อย 1 ต้น ดอกหงอนไก่ ไปวางไว้ที่โคนไม้ที่ผูกบือมู (แม่ข้าว) เอาไว้ ใช้เทียน 5 เล่ม ดอกไม้ 7 ดอก ใช้ใบไถลาและใบพอง อย่างละ 7 ใบ เอากวาดในบริเวณลานฟาดข้าว กวาดในลักษณะทวนเข็มนาฬิกาเพื่อเป็นการปิดกวาดเอาสิ่งไม่ดี สิ่งอุปัทวภัยให้ออกไปให้หมด จากนั้นเอาใบไถลาและใบพองอย่างละ 7 ใบ กวาดในลักษณะตามเข็มนาฬิกาแล้ววางเอาไว้ได้ฉ่องหม่ง ให้จุดเทียนปักเอาไว้บนฉ่องหม่ง 3 เล่ม จุดเทียนบนหลักข้าว 1 เล่ม จุดเทียนใต้บือมูอีก 1 เล่ม

พิธีกรรมฟาดข้าว

ให้เอาข้าวฟอนสุดท้ายที่เกี่ยวข้องจากไร่ซึ่งผูกติดกับหลักให้อามาฟาดเป็น
มัดแรก แล้วพูดว่า “ เออะไถ่นียะ เออะซานีเหล่อ เออะบุงกะชู เออะลากะbung “ หมายถึง
ความว่าขอให้ข้าวคันโตเท่ากล้วย เมล็ดข้าวโตเท่าฟัก ลำต้นข้ามไปถึงแม่น้ำสาละวิน
ใบข้าวยาวถึงแม่น้ำโขง ข้าวที่นกกาบินขอให้เป็นข้าวที่ดี ข้าวที่ฟองแฟบก็ให้เป็นข้าวที่ดี
ขอให้ข้าวได้ขึ้นชมดาวชมเดือน ขึ้นไปดูน้านมแม่ จากนั้นก็ทำการฟาดข้าว 3 ครั้งใน
ช่วงนี้เจ้าของไร่ก็ทำการฟาดข้าว โดยเจ้าของไร่จะฟาดข้าวเพียงคนเดียว ส่วนคนมา
ช่วยกันฟาดข้าวจะช่วยกันฟาดข้าว หลังจากนั้นเมื่อฟาดข้าวเสร็จแล้ว ขั้นตอนต่อไป
เรียกว่า วิบือ หมายถึงการโบกข้าวเพื่อให้เศษขยะเศษฝุ่นและเมล็ดข้าวที่ไม่ดีออกไปให้
หมด จะได้เหลือไว้เฉพาะข้าวเมล็ดดี วางกองอยู่บนลานฟาดข้าว การวิบือ เจ้าของไร่
จะก้มใบหูไถ่กู จิง และดินที่หนีบอยู่บนไม้หุสะท่า เคี้ยวให้ละเอียด แล้วฟันใส่กองข้าว
ช่วงที่มีการวิบือเสร็จแล้ว ก็เตรียมเอาข้าวขึ้นยุ้ง ซึ่งเจ้าของไร่มักจะสร้างยุ้งข้าวเอาใน
ไร่ ให้ยุ้งข้าวกว้าง 4 สอกกับอีก 1 คืบ ให้นั่งข้าวเหนียวหนึ่งหม้อ ห่อข้าวเหนียวเป็น
ขนาดเล็กกินคำเดียวหมด และได้ยุ้งข้าวให้สานตะกร้าไม้ไผ่ สำหรับเอาใส่มีด ขวาน
หอก ปืน หน้าไม้ ธนู ที่ทำขึ้นมาด้วยไม้ไผ่เช่นกัน จากนั้นเอาข้าวเก่าจำนวน 1 ปีบมา
เทใส่ในยุ้งข้าว เอาข้าวเหนียวห่อเล็กๆวางไว้ที่มุมนอกของยุ้งข้าวและที่มุมเลื้อ จะมีคน
ยืนอยู่ใต้ยุ้งข้าว เป็นคนเทข้าวหนึ่งคน และคนอื่นๆที่อยู่ข้างล่างใกล้ๆกับยุ้งข้าวจะยิง
ปืน และเอามีด หอก ขวาน หน้าไม้ ธนู ที่ทำด้วยไม้ไผ่แทงขึ้นไปข้างบน แล้ววางเก็บ
เอาไว้ที่เดิม เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็มีการตวงข้าวโดยใช้มือซ้ายตวงข้าว 3 ครั้ง เวลาตวง
ข้าวให้นั่งพับเพียบแล้วให้กินข้าวเหนียวที่วางตามมุมเลื้อให้หมดอย่างรวดเร็ว จากนั้น
แล้วให้อาบือมูขึ้นยุ้งข้าว

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวไร่ ต้องทำงานทั้งปี หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวและเอาข้าวขึ้นยุ้งเสร็จแล้ว เป็นอันว่าเสร็จสิ้นฤดูกาลการทำไร่ในรอบหนึ่งปี ในช่วงเวลาที่ว่างเป็นอันว่าได้พักผ่อนในช่วงเวลาอันสั้นๆ มีการไปเที่ยวงานบุญที่จัดขึ้นในหมู่บ้านต่างๆ และในเวลาเดียวกันก็ต้องมีการดำข้าว การหาฟืน เตรียมเอาไวกินไว้ใช้ในฤดูฝน เราได้ยินเสียงตุบ....ตุบ.....ตุบ.....เป็นเสียงดำข้าวของเพื่อนบ้าน ผู้หญิงก็ใช้เวลาว่างในการทอผ้า เราชอบมากในฤดูกาลเวลาแห่งนี้ เราได้ยินเสียงดนตรีแห่งชนเผ่าบรรเลงดังก้องกังวานยามค่ำคืนในเมืองแห่งหุบเขาและสายน้ำ

บันทึกชีวิตสามัญโดย เบญจมาศ ชุมวรฐายี

ศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
ที่ปรึกษาวิชาการ

คุณ ทิวาพร ศรีวรกุล
ที่ปรึกษาภาคองค์กรพัฒนาเอกชน

ที่ปรึกษาภาคประชาชน

1. ดุงเนเตื้อะ หมู่บ้านเกร็งโป
2. ดุงหม่องเป่ กนกรกุด หมู่บ้านทีไ่ป่า
3. ดุงเนเส่ง ชาราวนารักษ์ หมู่บ้านกองม่องทะ
4. ดุงเวียซ่า สังข์ชลธาร หมู่บ้านสะเนพ่อง

คุณเบญจมาศ ชุมวรฐายี
หัวหน้าโครงการฯ

คุณสมภพ สังข์ธาร
นักวิจัยโครงการฯ

คุณชลิตา บัณพวงค์
นักวิจัยโครงการ

คุณณัฐดา บุญประกอบ
ฝ่ายบัญชี โครงการฯ

